

Auteskundeak: Abstentzioak eta EAJrekiko erasoak markatutako bozkek

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

Ingurune naturalak

BABESAREN ARRISKUAK

Joxe Agirre

"Nik asko sufritu izan dut beti bertsoetan"

DISKETXEA

Eresargi Txiki abesbatza
IZ-514-KD

Asgarth
Jainkoen egoitza
IZ-523-KD

European Youthchoir
IZ-512-KD

Jabier Muguruza
JA JA
IZ-319-KD

txirri, mirri eta txiribiton eta
Euskadiko Orkestra Sinfonikoa
IZ-520-KD

Suan Blai
IZ-513-KD

Erreinteria Musikal eta
Ereintza Elkarte
Olentzero
IZ-515-KD

Kontrairo
Bazen garaia
IZ-516-KD

Marrazkiak: Marko Armspach
Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ **Abstentzioa eta EAJrekiko erasoa kanpainaren muinean** 12

■ **Joxe Agirre: «Asko sufritu dut beti bertsotan»** 33

■ **Legepeko naturak ez du bizirauteko bermerik** 22

■ **Telezaborra gure bizia baino garrantzitsuagoa denean** 41

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta	4
Irakurleak Mintzo	5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrietzeta: Jacques Saint-Martin.	
Mikel Asurmendi	9
Abstentzioa eta EAJrekiko erasoa kanpainaren muinean. Mikel Asurmendi. Xabier Letona	12

EKONOMIA

Garoñaren itxiera hitz eman dute PSOE eta IUK.	
Daniel Udalaiz	17

EUSKARA

Haurren berba zaharrak guraso berrientzat.	
Nagore Irazustabarrena	20

GIZARTEA

Legepeko naturak ez du bizirauteko bermerik.	
Aitor Bengoa	22
Elkarrietzeta: Joxe Agirre.	
Estitxu Eizagirre. Ixiar Eizagirre.	33

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	38
Telezaborra gure bizia baino garrantzitsuagoa denean. K. Garate. B. Doxandabaratz.	41
Mende eta Erdiko Espainia 120 argazkitan.	
Nagore Irazustabarrena	44

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	46
Telebista-Irratia. Beñat Doxandabaratz	48
Agenda	51
Bizia	52
Ihesi	53
Denborapasak	56

IRITZIAK

Politika: Victor Aierdi	8
Kultura: Asier Altuna	40
Azkena: Andoni Egaña	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argitarapen honen ediziorik laguntzaile.

gizarte-ekintza
obra social

+ XAMAR

ASISKO

AIEIAMA III
2000
DEFEKTOA

PRESENT

PINOTXO I
ZUPA IEZADAK
POROTXOA!!!

Hauteskunde arratsen
Sahitiagon entzunda

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.
Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
 Baleren Bakaikoa.
Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
 Oñintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
 Zapirain.
Maketazioa: Berdaitz Goia.
Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.
Administrazioa: Marijo Aierza.
Harpidetzak: Olatz Korta, Edurne
 Urruzmendi.
Hedapena: Ixabel Bereziartua.
Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
 Sorraluze, Bego Zuza.
Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak:
 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48
 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita.
 64122 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.
 Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44,
 3. eskuina. 31001 Iruñea.
 Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:
 Erredakzioa: kazeta@argia.com
 Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria .15.600 pta./93,76 euro
 Ipar Euskal Herria . . .746 lib./113,73 euro
 Espainia15.600 pta./93,76 euro
 Beste atzerriak . . .20.100 pta./120,8 euro
 Airez31.450 pta./189,02 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 Ametzagaina Taldeko partaidea da

Jubilazioa 60 urteetan

Lan sustapena dela medio, ohikoa ez den moduan ari da Eusko Jaurilaritza hirurogei urte betetzen dituen langileen ordezkapena burutzerik badagoela aldarrikatzen. Neurri hau guztiz egokia jotzen dute, alde batetik, langabezia dagoen gazteentzat lan bideak errazten dituelako eta bestetik, gazteek dakarzkiten preparazio eta teknologi berriak lantegietan sartzen dituelako. Hori guztia, ederki dago honela, baina harrigarri dena zera da, administrazioak hain onuragarria jotzen duen sistema (besteentzat), bere buruari ez ezartzea.

Jaurilaritzako jaun ospetsuak: neurri hauek onak ala txarrak dira. Txarrak badira, ez lirateke inorentzat martxan jarri behar, baina onak izanik, nolatan ez dituzue administrazioan ere aplikatzen?

**JOSE JABIER IRAETA
 ZALDIBIA (GIPUZKOA)**

Arrazakeria gehi bortxakeria, faszismoa

Egia da klase politikoa eta medioak Austrian naziek lortzen zutena begira zeudenean El Ejidoren gertakizunen adierazi dutela estatu mailan zer gerta dakioken edonori desberdintasun nabaria erakusten badu, azala, jatorria edota lanbidea dela. Herri horretan, gauza batzuen artea, "a por el moro" entzun zen bere gordintasun sakonenean. Ozenki aldarrikatuta, kaputxadunek eta ez zirenek, sukar suntsitzaile batean, mairuen

ehizean jardun zuten, eta are harrigarriagoa dena, Iparraldeko barbaroak protagonistak ez zirenean.

Teoriaz jende arruntak egin zituen apurketak, suteak, bortxakeria itzela eta abar. Gainera atxilotetak gertatu ziren eskandaluak gainezka egin zuenean. Proposamen zehatzak akaso ez zituzten eman, baina mairuen aurka denak balio zuen. Konfliktu honetan betiko lez ahulenei dagokie kalterik handiena, ia ezer ez daukatela jakitun izanik, gosea eta miseria larra, heriotza eta zigorrak bezain kaltegarriak izan daitezkeela.

Suteek eta lasterketek Ku kus klan ekarri zidaten gogora. Estatu Batuetan bakarrik ez dira jazotzen horrelako egoerak. Han, El Ejidon, herri xume batean, etorkinek mingarriena jasan dute gorrotoaren olatuetan murgilduta. Bien bitartean enpresariak, errudun batzuekin batera, politikari xenofoboek tartean, bere ustiaketarekin jarraituko dute edonon, sistema babestuak, berehala jazarpena bultzatzeko beharrezkoa balitz bezala etorkinen odola eta izerdia xurgatu ostean.

**TOMAS ANGEL GONZALEZ
 ZORROTZA (BILBO)**

Hiruko Txikian

ETENGABE

Ari zaio erronka jotzen demokraziari, pentsamendu libreguari, talentudun edozeri bere talentu ezatik. Mayor Oreja Espainako zakurtegiko une honetako maizterren morroiak, Garzonek ez dio bakeari aukerarik ematen, Joxemari Olarraren atxiloteta lekuko. A por ellos, a galopar ospedun organikoen garraisiak beroturik, euskal labeldun okelaz ohi-tuarazitako zakurrak euskal militanteen aurka oldarturik igortzean du bere plazerra asetzen. Eta ahotik lerdea dariola mintzo, idazkariak ordenagailuz jotako dossierretan du abenturazko literatura argitaratzen nagusiaren

hedabideetan. Asekaitza, egunero behar du bere dosia nagusia eta azpiko pozerako, guztiak ere berdintzen baitira beretik, ontzi ezberdinetan txitxia eta barrukiak bereiziz. Oinperatu nahi gaitu. Euskal abertzalegoa behingoz mendeen hartu, eta ezkerra zanpatuz adierazi nahi dio abertzalego osoari bere ausardia eta xedea. Guri dagokigu erakustea erratua dagoela berean, okerreko bidetik ari dela. Ez daukala inolaz ere helburua lortzerik. Eta beren plazerra lortzeko hau ez dela eremu egokiena, lur honek irents baititzake tamainako gizajaleak ●

◆ **JOXE MARI OSTOLAZA**

T E R M O

TXANPONA

OSALAN

Sindikatu guztiek kontrako jarrera azaldu arren, eta, adostasuna lortzeko, bozketa 15 egunez atzeratzeko hauen proposamenari kasurik egin gabe, onartu du Osalan Lan Segurtasun eta Osasunerako Euskal Erakundeak —EAE soilik barne hartzen duen erakundeak— aurtengo kudeaketa egitasmoa. «Asmo onen adierazpen hutsa», «urria», «eraginik gabea», «edukirik gabea»... izan dira Administrazio eta Patronalaren artean soilik adostu den egitasmoa baztertzeko sindikatuek erabili dituzten esaldiak. Lan istripu tasa altua izan duten 1.912 enpresatan eragitea aurreiskuten du egitasmo honek. Egoera instituzional honen aurrean, lan istripu larriek jarraitu dute, eta heriotzak ere izan dira tarteko. Euskal herrian 18 hildako daramatzagu aurtengo lehen bi hilabeteetan. Otsaileko azkena, Miarritzen. Zergatik ez dute bi astez itxaron harik eta alde guztiekin egitasmoa adostu arte? Gainera, aitortu dute egitasmoaren garapenean sindikatuek berebiziko garrantzia dutela. Hemen zerbaitek huts egiten du. Batzuk ala besteek egia ezkutatzan dute. Ezbeharren aurkako borrokak ororen gainetik behar luke.

◆ DANIEL UDALAITZ

ERA GUZTIETAKO ERASOAK

DURANGOKO Fernando Castillo eta Leioako Nieves Hurtado PSE-EEko zinegotziak erasotu zituzten joan den astean. Lehenari autoa erre zioten eta bigarrenari etxebizitzaren atarian lehergailu bat eztandarazi. Ermuko Foroko Jose Luis Lopez de la Calleren etxeari ere koktelez eraso zioten. Bien bitartean, Bilboko Txurdinaga auzoko ikastolari molotov koktelez eraso zioten, eta Josu Aierbe eta Jose Mari Etxaniz presoek jipoia jaso zuten funtzionarioen eskutik Salamancako Topas espetxean.

ZOZOAK BELEARI...

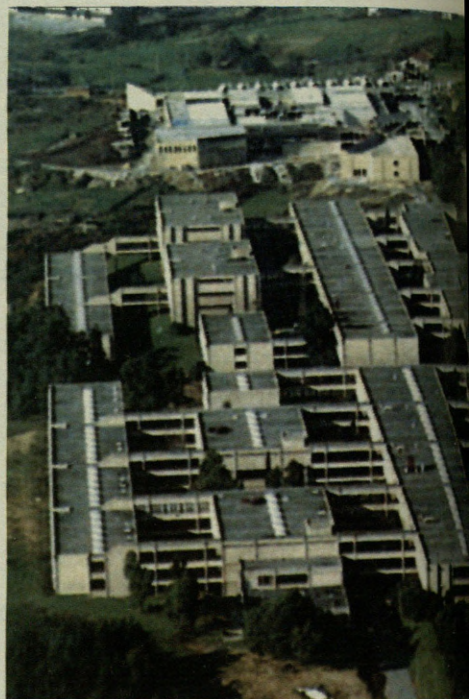
BATZARREko militanteek hilaren bukararako erabaki beharko dute EHn jarraitu ala ez. Ika-mika beroa antzematen da aldeko eta kontrakoaren artean. Edozein modutan ere, HBko Mahai Nazionalari abstentzioaz erabaki zuenean egotzi zion akats berbera egin du orain Batzarreko zuzendaritzak, militantziari jadanik zuzendaritzak erabakita duen proposamena —EH uztea— aurkeztea. Zuzendaritzak proposamenak egiteko daude, baina moduak eta moduak dira.

JOXE MARI OLARRA GILTZAPEAN

JOXE Mari Olarraren atxiloketa aginduak Espainiako Zuzenbide Estatuak HBren aurka

■ Jose Mari Olarra atxilotu zuen Guardia Zibilak.

egiteko duen malgutasun matematikoa erakutsi du: komeni denean jo. Eta etorriko direnak, epaileak bere karpitetan agiri desberdin ugari dauzka eta. Edozein modutan, eta iturri polizialekin lotutako informazioek aditzera eman dutenez, Guardia Zibilak aspaldi atxilotu nahi zuen baina Garzonek ez zuen nahiko arrazoi ikusten. Orain bai, ordea. Egun preso dagoen Mikel Egibarri Europarako HBko ordezkari ohia — Guardia Zibilak torturapean ateratako informazioa baliatu du Garzonek. Amnistiaren aldeko Batzordearen iragan astean jakitera eman zuenez, 1999an zazpi lagunek torturak eta tratatu txarrak jasan zituzten. Larria bada ere, tortura hor dagoela gertatu eta gehiago ahazten ari da euskal gizartean. Ezkizabertzaletako erakunde desberdinen aldetik, tortura salaketan aurrean behar besteko tinkotasunez ez hitz egin izana egotzi diote Ibarretxe lehendakariari.

B A H E A ◆ «Bada, Rojo Jauna, han nik ez nuen faltan bota lehendakaria Fernando Buesa eta Jorge nire senargaia falta ziren. Ezin dut sinetsi hara joan ginenok, ideologia politikoaz aparte, terrorismoaren aurka egin behar genuenean, han bizi genuen behar izatea». Jorge Diez ertzaina zenaren emaztegia.

◆ Izaskun Ugarte, Mikel Goikoetxea 'Txapela' GALEk hildakoaren emaztea: «Joxi eta Joxe bakarrik zekiten Mikelen helbide berriaz».

◆ Jose Manuel Goikoetxea, EAJko parlamentaria Nafarroako Legebiltzarrean: «Zergatik

E T R O A

GOSE GREBAK AUERRERA DARRAI

Euskal Preso Politikoen Kolektiboak aurrera jarraitzen du iazko azaroaren bukaeran ekin zioten grebarekin. Euskal Herriko prozesu politikoan parte hartzea eta duintasuneko eskubideak eskatzen dituzte. Ondorio ugari ari dira jasaten baina larrienak Josetxo Arizkuren (57 egun gose greban) eta Daniel Dergik (63 egun) jasan dituzte. Lehenak arazo ugari dauzka, besteak beste hankak handituta dituela; bigarrenak gose greban pasatutako denboratik gora beharko du erreku-peraziorako, nola geratuko den jakin barik gainera, pasatutako denborak akaso etzeraezinezko kalteak sortu dizkiolako.

NABARRISMOARI BURUZ IRONIAZ.

NAFARROAKO Gobernuko web gune ofiziala www.navarra.net da baina orain lehiakidea sortu zaio: www.navarra.net (hiru r-rekin). Na-

MANUEL MONTERO

Manuel Montero da EHUKo errektore berria, bi botoren diferentziaz (146-144) Juan Ignacio Perez beste hautagaia atzean utzi ondoren. Mari Carmen Gallastegi hirugarren hautagaia- ren botoak banatu egin ziren, baina Monterorengana gehiago joan ziren. Montero ez da euskalduna eta gizarte- sozio-politikoki indar estatalistek ordezkatzeko dutena ordezkatzeko du berak unibertsitatean. Edozein modutan ere, lehia ez inoiz horren ertsia izan eta, dirudienez, elkarlanerako bide berriak plazara tzen die unibertsitatean abertzale eta euskaltzale direnei.

farroako egoeraz nabarristek duten ikuspuntua ironikoki jorratzen du «Diario de NavaRRRa» egunkari elektronikoaren bidez. Dena «muy muy navarro» dela errepikatzen dute etengabe «Navarra»ren goraiapamen ironikoa eginez.

■ www.navarra.net-eko web orrialdea.

■ Uriarte Gotzaina.

IZPIAK

Juan Maria Uriarte Donostiako gotzain berriak, Eliza bakearen aldeko lanean aritzea funtsezkoa dela dio, eta bera zubi lanetan aritzeko prest dagoela gaineratu du.

Peio Fagant-Aristizabal 61 urteko preso bidartarrak baldintzapeko askatasunean egon behar zuen dagoeneko. Elisabeth Guigou Justizia ministroak, ordea, presoak libre uztea debekatzen du, era guztietako eskaerei muzin eginez.

Xabier Arzalluz diana mediatikoaren erdian jarri du nazionalismo espainiarrak. Hilaren 3ko «El Mundo»k ere oso gogor egiten zuen bere aurka honako tituluko iruzkin editorialean: «Arzalluz o el manual del perfecto fanático».

■ Xabier Arzalluz.

dira prospekzio soziologiko gehiago egiten nafarrek zer pentsatzen duten jakiteko? Lau urte behin bozkatzeari baino ariketa demokratiko handiagoa da hori».

- Kepa Gordejuela, EHko parlamentaria Gasteizen: «Bozkatzeari pentsatzen ari den abertzaleak, EA eta EAJren koldarkeria zarituko du».
- EBko Javier Madrazo: «Abstentzioa Aznar eta Mayor Orejari mesede egitea da».
- EAJko Xabier Arzalluz: «Ez dakit zer esango nion kazetari mexikarrari baina seguruenik PP tragediaz baliatzen ari dela botoak lortzeko, eta egia da».

Elkarrietzeta edo isolamendua

Indarkeriak elkarbizitza pozointzen du. Demokraziarekin bateraezina da. Politikaren ukazioa da. Gero eta anakroniko eta sustengaitzagoa da arrazoi politikoengatik hiltzea. Baina hau ez da eztabaida. Eztabaida bestelakoa da: herri honetan une honetan bake-bidean eta normalizazioan nola egin aurrera. Elkarrietzeta bidea den, eta nola, edo ezker abertzalearen isolamendu politikoetara itzuli. Eta honetatik eratoritzen dena, ezker abertzalearekin elkarrietzeta defendatu dugunok ETak jarduera armatura itzultzean arduraren bat ote dugun.

“Elkarrietzeta edo isolamendua” bezalako dilema bat baino gehiago egon da azken urteotan. Lehenago, bake-prozesu batetan ala prozesu soberanista batetan ote geunden izan zen. Horren aurretik, gatazka politikoa ote zen, ala soilik ordenu publikoko arazo bat eta konponbidea, beraz, poliziala.

GUZTIA eztabaidagarria izan daiteke. Ez dago formula magikorik. Baina hainbeste urteren ondoren, estrategia desberdinen balantzea egin genezake. Perspektibaz, bakearen eta normalizazioaren aldeko lanean hiru eredu nagusi daude: isolamendua, indarra, eta elkarrietzeta eta indarkeriarik eza. Lehenengo biak, isolamenduak eta indarrak, azken urteotan huts egin dute. Hauen balantzea argia da: arazoen enkistamendua, oinazearen luzapena eta herritarren gehiengoaren arbuioa. Konponbiderik gabeko Euskal Herrira garamatza.

Kontraesanak nabarmenak dira batean zein bestean. Adibidez, kontraesankorra da su-etena haustea EAJk eta EAK eraikuntza nazionalarekiko konpromiso mailan behera egin dutenaren argudioarekin. Are gehiago, ondorioz, buruzagi sozialista bat, parlamentuko bozeramalea eta Euskal Herriko etorkizunerako edozein elkarrietzarako solaskidea izango zena, hil.

Bakarrik hirugarren ereduak, elkarrietzeta eta indarkeriarik ezak, eskaintzen du itxaropena. Gainera, munduko beste gatazketan emaitzak lortzen dituen eredu da. Hau izan da Lizarrako saiakera, eta emaitza positibo partziala ekarri du: 14 hilabetetako su-etena eta egiazko

bake itxaropena. Etorkizuneko prozesu ereduak saiakera honetako hutsetatik eta mugetatik atera beharko dituzte ondorioak. Prozesuari une honetan berriro hasiera emateko beraien artean independente diren ezinbesteko bi elementu daude: ETaren su-etan berri eta behin betikoa; eta bazterketarik gabeko elkarrietzeta-politiko foro bat abiaraztea. Bi elementu hauek bakearen aldeko lanaren iparra dira. Hauetara bideratzen gaituen guztia baikorra da eta laguntza merezi du. Urruntzen gaituena aldez, ezkorra da eta arbuioa sortzen du.

Victor Aierdi
Elkarrieten koordinatzailea

“Hauteskundeon ondoren garrantzi berezia dute bi indikatzaile hauek: noiz aldarrikatuko du ETak su-etan berri bat, eta nola eta noiz osatzen diren Gasteizen eta Iruñean bake-prozesua bideratzeko elkarrietzeta foroak”

MOTIBAZIO politikoa duen indarkeriaz gain, Euskal Herriko egitasmo eta etorkizunari buruzko elkarbizitza arazo sozio-politiko bat baldin badugu (gero eta ukaezinagoa dena) gutxienez, erabaki prozedura demokratikoak konpartitzea du lehentasuna. Hauxe da, azken batean, demokrazian sakontzea. Beti izango gara etorkizun nazional polemikodun gizarte bat. Egitasmo desberdinak dauden neurrian, eztabaida hori gurekin izango dugu. Eta ongi pentsatuz gero, ez da hain larria komunitate baten etorkizun egitasmoak modu irekian eta demokratikoan konfrontatzea. Beldurrik ez dago: gizarte heldu bat baloratzeko eta aukeratzeko gai da eta gehienago argirik ez dagoenean negoziatzeko baita ere. Larriena konfrontazio hori erabakitzeke moduan kontsentsurik ez izatea eta, jakina, Europar eta 2000. urtean horregatik hiltzea eta bizitza ematea da.

Hau guztiagatik hauteskundeon ondoren garrantzi berezia dute bi indikatzaile hauek: noiz aldarrikatuko du ETak su-etan berri bat, eta nola eta noiz osatzen diren Gasteizen eta Iruñean bake-prozesua bideratzeko elkarrietzeta foroak. Indikatzaile hauei lagundu ahal izateko garrantzitsua da elkarrietzeta defendatu eta indarkeriaren aurka dagoen espazio sozial eta politikoa sendotzea, zabaltzea, eta prozesuak dituen oztupoengan -indarkeria eta inmovilismoa- bere eragina eraginkorra egitea. Gaur egun, pultsua elkarrietzeta eta isolamendua ereduaren artekoa da. Zorionez, Euskal Herriaren gehienagoa lehenengoaren aldekoa da ●

J A C Q U E S S A I N T - M A R T I N

Jacques Saint-Martin enpresaria ANDko lehendakaria da. Euskal Departamenduaren ekinaldian, Ipar Euskal Herriko eragile politiko eta ekonomikoek osaturiko Ehunen Deiaaren ordezkariaren partaide seinalatua. Arbonako Predonia etxean hartu gaitu.

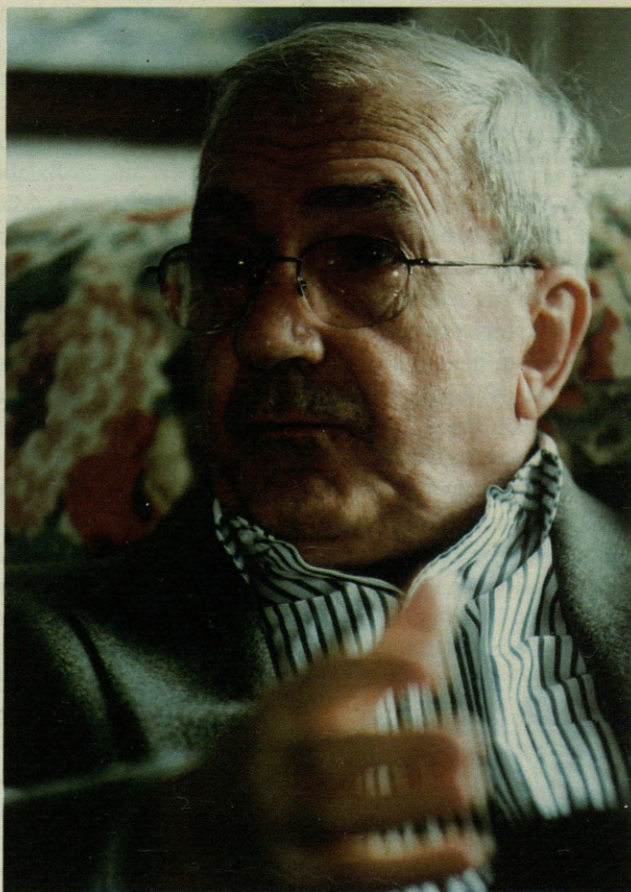
“DESOBEDIENTZIA ZIBILA IRREALISTA DA IPARRALDEAN”

Ehunen Deiaaren ordezkari seinalatua zara, eta partikulariki ANDko (Departamendu berri baten aldeko elkarte) lehendakaria. Azalduko al zeniguke zer den AND elkartea?

1974an, Baionako Merkataritza Ganberaren lehendakaritza hartu nuenean, nire antzinekoek egin zuten gisara, Departamendu berri baten sortzea eskatu nuen nik ere. Merkataritza Ganbera honen helburu historiko bat Departamendu berri baten eratzea izan da. 1836an jada, Departamendu berri bat eskatu zuen Ganbera honek eta XIX. eta XX. mendeetan zehar atxiki zaio eskaera horri. 1963an, berriz, Enbata mugimendu politikoak ere Euskal Herriarentzako Departamendu bat eskatu zuen. Ordurako Departamendu berri bat eskatzen genuen guk, eta haiek Euskal Departamenduaren eskaera egin zuten. 1974an halaber, AND elkartea sortu genuen, gizarte zibila batzea helburu duena.

■ Zeintzuk dira Baionako Merkataritza Ganbera, AND eta Enbataren arteko ezberdintasunak Departamenduaren eskaera egitean?

AND eratu genuenean, Departamendu berri bat sortzeko xedez, euskal jitea ez zen erreferente bat, gure eskaera ez zen euskalduntasunari atxikia. Euskal lurraldeari atxikitzen bazitzaion ere, gure eskaerak ez zuten inolako identitaterik aldarrikatzen. Eskaera hau testuinguru historiko batean ulertu behar da. Merkataritza Ganberak 1836an, 1885ean, 1910ean edota 1947. ur-

ALBERTO ELOSEGI

■ «Hautetsiak Jean Pierre Chevenementekin bilduko dira eta Ehunen Deiak izan zuen erantzun bera jasoko dute».

teetan Departamendu berri bat eskatzen zuenean euskal arazoa ez zen planteatzen. Iragan mendetan euskal kultura bizirik zen, eta hartaz, ez zen euskal nortasunaren aldarrikapenik Euskal Herri frantsesean.

■ Enbata sortu zenean ANDren izpirituua ez zen aldatu nolabait?

Bai, noski. Enbata fenomenoak agertzean, antzina ez zegoen nortasun arazo bat sortzen hasi zela ohartu ginen. Egunk egun

handitzen doan arazoa. Horregatik, ANDekoek ere, arazo eta eskaera horri erantzun bat emateko lanean dihardugu.

■ Departamendu berri bat sortzearen aurka daudenek Departamendu honen egitura oso txikia dela argudiatzen dute. Zer diozu argudio honen aurrean?

Kolektibitate baten izariak edo dimentsioak ez du deus ikusirik bere dinamismoarekin. Konparazioa, Luxemburgek 340.000 bizilagun ditu, eta bera da Italia, Alemania, Belgika eta Holandarekin batean Erromako Itunaren sinatzaileetako bat. Itun honen bidez sortu zen Europako Elkartea 1957 urtean. Kolektibitate batean bizilagun kopurua ez da faktore ezinbestekoa, nortasuna, dinamismoa eta aitzina egiteko nahimena dira faktore garrantzitsuenak.

■ Ehunen Deiaaren ordezkari gisa Parisen egon zinen abenduan. Zein da ANDko kide bezala izan zenuen inpresioa?

Barne ministeriora egin genuen bisita erabateko porrota

izan zen; tamalgarria. Azkenean, botere zipitzik ez, ez maniobra tarterik, ezta irizpiderik duten funtzionarioek errezibituak izateko. ANDekoak ez ginen joateko ados. Gure nahia ez zen ordezkaritza aurkeztu zen gisan aurkeztea. Nire asmoa ez zen behintzat Barne ministerioko funtzionario horiei erraitea: «Kortesia etorri gara, eta otoi erraiozue Lionel Jospin lehen ministroari errezibitu gaitzala». Ehunen Deia-

ALBERTO ELOSEGI

■ «Kolektibitate baten izariak ez du deus ikusirik bere dinamismoarekin».

ren kide gehienek beste erabaki bat hartu zuten eta erabakia errespetatuz joan ginen. Deusetarako ez azken finean.

■ **Mixel Intxauspe iritzi berekoa zen. Berak 3Bren —Biarno, Bigorre eta Euskal Herria — erregioaren barnean Departamendua sortzeko egin proposamena ontzat jotzen duzu?**

Departamendu berriaren eratzeko moldea berdin zait, baldin Euskal Herri frantsesa egitura demokratiko batek ordezkaturak bada. Garrantzitsua da Euskal Herria frantsesaren errealitatea ordezkaturak izan dadin, demokratikoki eratutako instituzio batean. Formula berdin zait; Mixel Intxausperen formula ona iruditzen zait. Intxauspe aspaldiko laguna dut; biok finantza mundukoak garen aldetik. 1997an berak eskatu zidan AND elkartea berrabiatzea. Beraz, berak proposatzen duen Aturri arroaren magalera eginiko eskualde berri horretan Euskal Herri frantsesari bere nortasuna eraikitzea posible bazaio, bada, biziki ontsa.

■ **Intxausperen iritziz Kontseilu Nagusiak erabaki behar du Departamenduaren aferan. Euskaldunak ordea, gutxiengoa zarete instituzio horretan.**

Ni ez naiz politikoa. Ez dut eza gutzen zein den Pirinio Atlantiarreko kontseilarien jarrera. Hemengo errealitateaz jabetzen naiz ordea. Ipar Euskal Herriko kantonamendu ba-

koitzeko kontseilari bat dago, hots, 21 kontseilari nagusi guztira. Biarnon berriz, 31 direlarik. Euskal kontseilari artean, heren bat —7 bat inguru— Departamenduen alde daude, beste herena aurka, eta beste herena nola-hala. Intxauspek dioenez, Biarnokoan artean ere badaude aldekoak. Berak jakinen du, duela 30 urtetik Kontseilu Nagusian baita; berak ezagutzen du mundu hori. Baliteke bidea hori izatea, berak erraiten badu...

■ **ADEko (Departamenduaren aldeko hautetsien elkarte) eta Ehunen Deia- ren Renaud Delizagarai gertu omen dago desobedientzia zibilari ekiteko.**

FINANTZA GIZON PRAKMATIKOA

1925an Baionan sortua hazpandar familian. Frantziako enpresarien patronalean aritua. Izarra likore enpresaren presidentea izana. Baionako Merkataritza Ganberako presidentea 74tik 86ra; Ipar nahiz Hegoaldeko kulturen eta hizkuntzen ezaguleak sartu zituen bertan. Euskadi-Frantzia erakundearen arduraduna da Parisen. 1994an Jose Antonio Ardanza lehendakaria aurkeztu zuen Frantziako Senatuan.

Ez naiz inola ere ados ekimen horrekin. Jokamolde irrealista da; ez dator bat Frantziako Euskal Herriaren jitearekin. Etikoki ez dut ontzat jotzen; gainera ez du inolako arrakasta praktikorik izanen. Ez du herri-tarren atxikimendua erdietsiko.

■ **ABko Xabi Larralde berriz, esperantza handiak jarriak ditu Iparraldeko populazioan...**

Errealistak izan behar dugu. Batetik, Ipar Euskal Herriak Frantziarentzat duen pisuaz kontziente izan behar dugu. Alegia, deus ez. Zer dira 21 kantonamenduak Frantziako 3.600 kantonamenduen artean? Parisetik ikusia ez du deus esan nahi. Ez da % 1era iristen ere. Beraz, ez dira inportanteak nazio mailan. Paris ondo baino hobeto moldatzen da guk nahi dugun Departamendu berri honi ezetza emateko. Aldi batez, ohartu behar gara ere Parisen ardura duten Frantziako Euskal Herriaren hautetsi —diputatuak eta senatoreak— gehienak ofizialki kontra daudela. Alain Lamassoure, Michelle Alliot-Marie, Jean Grenet, Jean Espilondo eta Didier Borotra kontra daude gisa batez edo bestez. Nicole Pery alde zegoen, eta berak ez du deusik erraiten orain; Mixel Intxauspek arrazoi pertsonalak direla medio ere ez.

■ **Azken batean afera estatu afera da. Ez duzu uste?**

Bai jakina. Uneon Paris nahiz Madril Departamendu berri batetiko oposizioan daude. Beraz nola itxaron dezakegu aldaketa bat? Espainian eta Frantzian aldizka aldatzen diren Gobernuak, edozein ideologiakoak direla ere, ondo moldatzen badira, Barne ministro biak ados badaude, zein mirakulu mota behar da hemengo egoera aldatzeko?

■ **Ipar Euskal Herriko Antolaketa eta Garapen Eskemaren kontseilu kidea ere bazara. Zein da egitasmo honi buruzko zure iritzia?**

«Euskal Herria 2.010» ekimenaren bidez garatzen ari den Antolaketa Eskema nahimen izugarri baten eredu da. Euskal Herrian bizi diren pertsonen aldetiko ekimen berebizikoa. Etorkizuna bere gain hartzeko prest dagoen kolektibitate baten berealdiko adibidea.

■ **Sektore abertzale batzuren ustez motelki garatzen ari da Garapen Eskema.**

Alta, nire ustez, komenigarria da hemengo errealitatea ezagutzea. Ipar Euskal Herriko 260.000 bizilagune-

tatik 60.000 inguru euskaradunak dira. Beste 70.000 bertakoak izanik ere, ez dira euskaradunak; 130.000 guztira. Beste erdiak ez du bere burua euskalduntzat jotzen. Batez besteko soziologiko horrekin gehiengoa Euskal Herria Departamenduaren alde dago, ordea. Hau da, Ipar Euskal Herriaren interesei atxikitzeke prest daude herritar gehienak. Euskalduna izan edo izan gabe. Garapen Eskema lurralde honetan bizi diren herritarren nahimenaren ondorioa da. Etorkizuna bere esku hartzeko prest dagoen gizarte baten nahia dago hemen. Izan ere, Euskal Herria Departamenduaren eskaeran aldarrikapen ezberdinak daude. Hori ez da ondo ulertua nonbait. Euskal nortasunaren aldeko aldarrikapena ez da herritar gehienek egiten duten eskaera. Lurralde honetan euskaldunak eta ez euskaldunak daude. Garapen Eskema berezko ezaugarri hauek biltzen dituen Ipar Euskal Herriari atxikia dago.

■ **Garapen Eskemak hainbat arlotan goia jo duela dirudi. Euskararen auzian, kasu. Bidegurutze batean dago Ipar Euskal Herriaren garapena.**

Eratat ados nago. ADNk edo Baionako Merkataritza Ganberak Ipar Euskal Herriari arazo espezifikoak dituela erraiten du, eta aldizkatzen diren Frantziako Gobernuak oso ondo dakite hori. Frantziako estatutuak horregatik ahalbidetu zuen Garapen Kontseilua eta Hautetsien Kontseilua. Harez gero «Pays» egitura izendatu dute, edota Ikastolen aferari heldu diote nolazpait. Zergatik? Arazo bat dagoelako. Baina nik nihaurek ez dakit zein den irtenbidea. Hautetsiak Jean Pierre Chevenement Barne ministroarekin bilduko dira hil honetan eta Ehunen Deiaren ordezkariak ukan genuen erantzun bera jasoko dutelakoan nago. Nahi nuke bestelako erantzun bat ukan dezaten baina...

■ **Ipar nahiz Hegoaldeko errealitateen ezagule zara. Zer iritzi duzu azken hogei urteotan garaturiko harremanez?**

Kontuan hartu beharreko elementu berririk bat dago, hau da, Espainia Europako Batasunean sartu izana. Urteik urtera, bi estatuen arteko muga txikitzen doa. Hegoaldean garatzen ari den autogobernu mailak eskuduntza finantzario oso garrantzitsuak ekarri ditu. Iparraldetik ezin dugu oharkabez pasatzen utzi hemendik ordu laurden batera dagoen errealitate administratibo eta ekonomiko berria. Alta, mamerikusi, Hegoaldeko agintariak, politikoak

nahiz ekonomikoak zein administrariak ez dira oso interesatuak hemengo errealitateaz, eta alderantziz ere gauza bera. Ni harremanak eraldatzen entseatu nintzen 1974an, Baionako Merkataritza Ganberaren presidentea izendatu nindutenean. Alde batekoei nahiz bestekoei, bi aldeetako errealitateak ezagutarazteko hainbat ekimen burutu izan genuen.

Hegoaldean handiustea zabaldu da azken urteotan. Ez dezaten Hegoaldean pentsa Frantziako Euskal Herria miseria dela, aitiztik, prosperoa da ere, ez dago Nerbioiaren magalean eta Goierrin dagoen aberastasuna, jakina. Nolanahi dela ere, nola edo

■ “Hegoaldean handiustea zabaldu da. Ez dezaten Hegoaldean pentsa Frantziako Euskal Herria miseria dela”

hala, bide bat zabaltzen ari da bi aldeen artean. Nire nahia harremanak garatzea da bi aldeetako Merkataritza Ganberen bidez. Baitezpadakoa da ekonomia arloan bideak elkarrekin garatzea.

■ **Arestian aipatu arazoa agertzen zaigu. Hots, Ipar Euskal Herrian berezko instituziorik ez egotea, alegia.**

Bai, halaxe da. Bestaldean Gasteizko Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua, eta tokian tokiko Foru Aldundiak egonda, Iparraldean Kontseilu Nagusia balitz, honen bitartez solaskidetzara liteke erakunde hauekin guztiekin. Eskualdetik es-

kualdera eta arloz arlo komunean ditugun arazoak bideratzeko harreman zuzenak landu genitzake. Azpiegiturak elkarrekin gauzatzeko, nola hizkuntzako —euskalduntze egitasmoa barne— hala irakaskuntzako plangintzak elkarrekin lantzea askoz errazago litzateke instituzio horrekin. Hori erranik ere, ez dudala Euskal Estatuan sinesten aitortzen dut.

■ **Iparraldean, EAJ, EA edota ABren inguruan garatzen ari diren proiektu politikoez zer iritzi duzu?**

EAJren joera hobekiago uztartzen zaio Euskal Herri frantsesaren tradizioari. AB jende gaztearen agerlea da, sozialismo iraultzailearena. Dinamika hau Euskal Herri frantsesaren izpirituari atxikitzen al zaio? Ez dut uste. Alabaina, Iparraldean EAJ, EA eta AB eratzea aurrerapen gisara ikusi behar da, gazteak esparru po-

litikoko antolatzen baitira. Gure gazte garaian genuen abertzale sentimendu hori politikoki antolatzen ari da gaur. Etorkizunak zer ekarriko duen ez dakit. Abertzaleek geure iragana kontuan hartu behar dute aitzina eginen badute.

■ **Euskal presoek bizi duten egoeraz baduzu zer esanik?**

Politikoki ez da nire aferra. Gizakia naizen aldetik hunkitua naiz euskal presoen egoerarengatik; Espainia nahiz Frantzia aldekoak izanikan ere presoak. Beren familiengandik hurbil beharko lukete ●

◆ MIKEL ASURMENDI

■ «Zer dira Ipar Euskal Herriko 21 kantonamenduak Frantziako 3.600en artean?».

EHren abstentzio deialdia, eta abertzale eta estatalisten arteko lehia bizia dira Espainiako Legebiltzarrerako hauteskunde hauen ezaugarri nagusienak.

ABSTENTZIOAK ETA EAJ-REKIKO ERASOAK MARKATUTAKO BOZKAK

Hiru urtetan hiru hauteskunde garrantzitsuren lekuko izango gara: 1998ko urrian EAEko autonomikoak, 1999ko ekainean udal eta foru hauteskundeak, eta oraingoan Espainiako Parlamentua erabakiko dutenak. Bakoitzak bere pipermina izan du: su-etena eta Lizarra-Garazi, eta EHren sorrera eta garapenaren hauteskundeak izan ziren lehenbiziko biak. Su-etena haustura eta EHren abstentzio eskaerak izango dira bigarren hauek objektiboki begiratuta. Emaizte eta etorkizunak esango dute zein neurritaraino eragiten duten Euskal Herrian 98ko irailean hasitako prozesuan.

EHren abstentzio eskaera da hauteskunde hauetako ezaugarri nagusia Euskal Herrian. Franco hil ondorengo lehenengo hauteskundearen aurrean ere, 1977an, abstentzio eskaera egin zuten ezker abertzaleko erakunde eta alderdi desberdinek. Hogeitahiru urte geroago histo-

■ Jose Juan Gonzalez de Txabarri, EAJko Gipuzkoako hautagaia Beasaingo mitin batean.

ria errepikatzen da, hori bai, testuinguru eta arrazoi desberdinekin.

Bigarren ezaugarri nagusia, aurreko hauteskunde bietan legez, euskal indarren eta espainiarren arteko lehia amorratua da, Jorge Diez ertzaina eta Fernando Buesaren hilketen ondoren biziki areagotu dena.

Espainia mailan ezaugarri nagusia

alderdien aliantzetan dagoen PSOE eta IU bakoitza bere aldetik aurkeztuko bada ere, gogor nua eskuratzeko hitzarmena lotu baitute aldez aurretik, ordura arte erabateko segurtasuna zuen PP artea jarritz.

LEHIA BIZIA GIPUZKOAN

Ohi legez, abertzale eta ez abertzaleen arteko lehia da Hego Euskal Herrian, baina abertzale eta estatalistek ere badituzte lehia bereziak beren baitan. Abertzaleen artean hor da tira-bira: EHk bere azken botoemaileak abstentziora bideratu gura ditu. EAJ eta EA —lehen nagusi-

ki—, ezker abertzaleko botoemaileak erakarri nahian ari dira. Seguruenik, jeltzaleek EHko botoemaileak erakartzeko ahalmenegongo da Gipuzkoako lehen indarra EAJ edo PSE-EE izatea, inkestean arabera biak daudelako puntu baten gorabehera. Araban ez da zalantzarik, PP nagusituko da samur, areago joan den astean UAK bere

ZEUK ERABAKI
Margarita Uria (EAJ)

Autogobernua eraikitzea xede

ETaren azken hilketek badute beren garrantzia, eta kanpaina desitxuratu duten arren, ez dute eragina izanen hauteskundearen emaitzetan. Funtsean, EAJ lantzen ari den proiektua sendoa baita; euskal autogobernuaren eraikitzea xede duena. Gure azkeneko Batzar Nagusitik atera den ponentzia arrakastatsua izan da oso, bera aplikatzen ari gara hauteskundeetako programan, eta bera da gure iparra eta jarraibidea.

EHren abstentzioak ez du aldatuko aulkien banaketa. Gipuzkoan bigarren aulkia eskuragarria da, Araban beste bat, eta Bizkaian laugarrena erdieste espero dugu. Herri honetako presatua dugun aukera zentzuzkoa eta koherentea da zazpigarren aulki hori lortzeko. Abstentzioak, gure ustez, behartu gabea izan behar du, eta abstentzio faktoreak ez luke aldaketarik ekarri behar aulkien banaketan. Herritarrek dute hitza ●

ABSTENTZIOA
Kepa Gordejuela (EH)

Pauso berriak birdefinitu

Bizi dugun gatazka jatorriz politikoa bada, konponbide ere halaxe behar du. Azken urte eta erdi honetan ados bagara herri honetako gehiengo soziala eta politiko —nahiz eta une honetan espresio bortitza beste behin ere gordinen azaldu den—, alderdi bakoitzak dugun erantzukizuna ekin behar diogu gatazkaren gainditzeari.

Zentzu honetan berebiziko tresna da Lizarra-Garaziko Aulkiak. Hori da bidea, eta bide hori lantzen segitu behar dugu. Erantzukizun politikoak ditugunok azken aste honetan izan diren zailetan nahiz beste une zailetan eutsi izan diogu bideari. Gasteiz bizi izandako une trajiko eta zail honen ondoren, aurrera egin eman beharreko pausoak birdefinitu behar ditugu epe laburrean. Orain arten elkarrekin aritu izan garenok elkarrekin segitu behar dugu, hasteko eta behin ●

■ PSE-EEko hautagaiek Gasteizen egin zuten aurkezpena, Fernando Buesa barik.

■ Pablo Mosquerak, joerak argituz, PPrentzako eskatu ditu foralisten botoak; argazkian Jaime Mayor Orejarekin.

botoa PPri eman dionean; lehen ere hala izango zen seguruenik, baina orain estatisten arteko hitzeko neutraltasuna apurtu dute foralistek. Bizkaian EAJ izango da alderdi nagusia, ohi lege eta tarte handiz. Eta Nafarroan, PP-UPNk nagusitasuna zer den erakutsiko dute.

Juan Cruz Alliren CDN ere aurkeztuko da Madrilgo Legebiltzarreko, alderdi gisa biziraun gura badu, plaza guztietan lehiatu behar den ziurtasunez. Ez du samurra izango boto kopuru txukuna lortzea, eserlekuetan ez baitu ezer egiterik.

Baina garaipen kontuei beste begiratu zaio EHren abstentzio deialdiak duen eraginari. Emaitzak ikusi behar, baina leku askotan ez da samurra izango eragin hori zein den ikustea, deialdi aktibo honez gain,

abstentzioak gorabehera handiak izaten ditu eta. Edozein modutan ere, azken urteetan, Espainiako Legebiltzarreko hauteskundeetan izaten da txikien abstentzioa (96koetan % 27, 2), adituen ustez alderdi estatalistek beren hauteslegoa hobeto mo-

zioetan azken unera arte aritu dira negoziatzen EAJ, EA eta EH, eta tartean alderdi estatalistek nabarmen aprobetxatu dute EAJren aurka egiteko, bereziki PPK. Popularrak aspaldi ekin zioten aurrekanpainari, ETaren su-etenaren haustura ondo baliatuz, besteak beste.

Popularrek edozer izan dute aitzaki EAJren aurka egiteko. Miguel Sanzen Gobernuak Akitania-Euskadi-Nafarroa Lankidetzaren Hitzarmena apurtu zuten Madrilgo

ETaren atentatuaren ondoren, eta Iturgaitzek Ibarretxeren Gobernuarekiko harremanak hautsi zituen, Ibarretxek EHrekiko akordioa bertan behera utzi ez zuelako. Dimisio eskaera ere gogortu egin zen popularraren aldetik, honetan sozialisten laguntza lortuz. Fernando Buesa eta Jorge

■ Legealdiak betetzen badira, datozen hiru urte eta erdiko epean ez da beste hauteskunderik izango Hegoaldean

tibatzen dutelako. Hauteskunde motagatik, EHren abstentzio deiaren eragina neurtzeko erreferentzia garrantzitsuenetakoa bezala hartuko da azken hori.

Iazko udal eta foru hauteskundearen ondoren eta oraingoaren aurrekanpaina eskutik joan dira ia. Jaurilaritzan eta Diputa-

BIZIA ETA ASKATASUNA
Elvira Kortajarena (PSE-EE)

BEHARREZKOAK GARA
Isabel Lopez Aulestia (EB-IU)

Ezker eta eskuma diferenteak dira

Bizitzen ari garen egoerak euskal gizartearen zatiketa ekar dezake. Horrek jarrera nazionalistak mantentzen dituztenak eta demokrazia eta askatasuna defenditzen ditugunak banandu gaitzake. Hala ere, ez gara datozen lau urteotako bi Gobernu posibileen diferentziak aldarrikatu gabe geldituko.

Gure mezuak adierazgarriak dira oso: elkarbizikidetzaren, zerbitzu publikoa, zerbitzu soziala eta irakaskuntza hobetu nahi ditugu; abortoaren, zergen, izatezko bikoteen legea eta prozedura akats asko dituen atzerriarrentzako legea aldatu nahi ditugu. Bestalde, PPK aberastasuna sortu duela badio ere, berau Europan bizi dugun abagunearen ondorioa da. Irlandan, Portugalen edo Grezian ere aberastasuna hazi da. Gu ez gara aberastasunaren kontra, bai berau pertsona gutxien eskura soilik pasatzearren kontra. Hau agerikoa da eta horrek ezberdintzen ditu ezker eta eskuina ●

Ezkerrak irabaz dezake

IU eta PSOEren arteko akordioak ondorio onak ekarriko ditu. Herritar gehienek ezkerrak hauteskundeak irabaz dezakeen aukera aurreikusten du. Demokraziara transtizioaz geroztik, lehen aldikotz PSOEek onartzen du herrialde honetako ezkerrean antza dela, eta ohartu da irabazteko IUekin kontatu behar duela.

Haatik, akordio bat lortu izanak ez du esan nahi erabateko akordio bat sinatu dugunik eta bere zerrendetara pasatu garenik, ezta bere politika gure egiten dugunik ere. Akordio bat da, ez gehiago ez gutxiago. PSOEek hauteskundeak irabaziz gero hitzartu ditugun puntuak betetzen baditu, Almunia inbestidurako gure botoak jasoko ditu. Horregatik ez diogu uko egiten gure politikari, Euskal Herriari eta baketze gaiari dagokienez, gure politika oso da ezberdina PSOEren politikatik. Ez dugu urrats bat atzera egingo arlo honetan ●

■ 1977-2000, abstentzioaren zenbait erreferentzia

Espainiako erreforma ez legitima-tzearen, ezker abertzalearen alderdi eta erakunde ugari, KAS barne, abstentzioa bultzatu zuten 1977ko hauteskundeetan. Abstentzioa % 22,2 izan zen orduan. Aurretik ere Espainiako Konstituzioaren Erreferendumean abstentzioa % 46,8a iritsi zen Hego Euskal Herrian; abstentzio kopuru hau (eta

ezezkoek) erabat baldintzatu dute hurrezkeroko bizitza politikoa. Gernikako Estatutoaren erreferendumean ere abstentzioa handia izan zen: % 41,14.

Aipatutakoak dira Hego Euskal Herrian izan diren abstentzio handienak eta oraingoan ere erreferentzia horiei begiratu egingo zaie, konparatzeko besterik ez bada. Baina konparazioetarako bene-

tan balioko dutenak azken hiru hauteskundeak izango dira: 1996ko honen parekideak (abstentzioa % 27,6koa izan zen), 1998ko EAEko Legebiltzarrerakoak (% 29,3) eta 1999ko ekaineko foru hauteskundeak (% 34,3). Berez, azken bi hauek dira adierazgarrienak, 96koa HB zelako eta azken bietan EH izan delako, eta su-eten garaian ●

■ EHko martxak abstentzioa eskatu du Euskal Herri osoan; argazkian Hernanin.

Diezen hilketak ere bapo baliatu dituzte EAJ eraso mediatikoen erdigunean jartzeko. Espainiako Elizaren ordezkariak ere, beren neutraltasun itxura gordez baina le-erro artean argi aditzera emanez, ez dira eraso honetatik kanpo geratu: «*Katolikoa batek ezin dio eman botoa biolentzia, heriotza eta terrorea bultzatzen dituen alderdi bati*». Lehen HBrendako zen mezu hau, baina EHk abstentzioa eskatzen bado, norentzat ote mezua?

EAJren orekarako egoera hau luzatzea ere ez da eroso izango, eta ona ere ez se-guruenik, baina hauteskunderi begira p-larizazio horrek abertzale askoren botoa eman diezaioke; jeltzaleek badakite hori eta ondo baliatzen ari dira. EA ere ahalegin berdinean ari da, eta Nafarroan bereziki izan dezake bere uztia, EHko botoemale-tako batzuk bozkatzera badoaz behintzat. Sozialistak atera ziren nagusi Hego Euskal Herrian 96ko hauteskundeetan. Orain-

EA, ZURE HITZARI EUTSIZ
Mikel Mintegi (EA)

Kanpainan ere bakea xede

Araban PPK, PSOEek eta EAJk aulki bana lortuko dutela aurreikusten da. PPK berak du laugarren aulkia irabazteko aukera gehien. Bestelakoan EAK eskuratuko luke. PSOEek eta EAJk ez dute bigarren aulkia lortzeko adina boto lortuko eta abstentzioak, azken finean, ez du aparteko eraginik izaneren aulkiaren banaketan.

EHren zenbat boto etor daitekeen gure alderdira zaila da jakitea, bestalde. Guk ez dugu kanpaina horri begira egin nahi, gure azterketa ez doa hortik, ez dugu espekulatu nahi azken atentatuaren kontura, ea boto gehiago batera edo bestera joango den. Alderdi estatalak bai egiten ari direla kanpaina gertaera latz honen kontura. Gasteizko hilketen ondorioak alde batera utzita, kontua da gatazka honi aterabidea aurkitzea. Guretzat bakea eta normalizaziorako bitartekoak erakitzea ere hauteskunde kanpaina honen xede dira ●

AURRERA GOAZ
Jose Eugenio Azpiroz (PP)

Iraultza fiskalaren segida

PPk bere programan erreforma berri bat sartu izana iraultza fiskal baten segida da. 1996ko programan abiatu eta azken legealdian gauzatzen hasi dena. Oposizioak estatutaren tamaina gutxitzea, aurrekontu publikoa, gastu publikoa edo zorraren defizita gutxitzea posible zela zalantzan jarri zuen. PPK egin du, eta aldi batez zergak gutxitu ere bai.

PFEZen (Pertsona Fisikoen Errentaren gaineko Zerga) erreforma garrantzitsu hau errenta gutxieneko zergadunen alde izan da. Kapitalaren errenta-plusbalioan erreforma eginez, zerga hori modernizatu du PPK, baita diru-biltzea biderkatu ere bai. Zergadunentzako zergak apaldu ditu eta zergapeko fiskalitatearen ekitatean beste irizpide batzuk sartu: gutxiago dutenak eta familia handiago dutenak lagunduz, hauen seme-alaben arabera dirua itzultzen, eta 65 urte baino gehiago dutenei, elbarriei edota behartsuenei dirua emanez ●

**ZEINTZUK DIRA
GURE KOLOREAK?**

Zeuk erabaki.

■ Hauteskundeak eta demokrazia mende berriaren atarian

Batzuk baserriko oilaskoa, besteez ma-drildar erarako lapikokoa eta azkenek abstentzioaren bitartez aurreko biak irensteko prestatzen ari diren bitartean, mende honen azken hauteskundeak datozela eta abagune aproposa da Demokrazia eta Hauteskunde prozesuari buruz hausnartzeko.

Era formal batean esan daiteke Hauteskundeak direla Demokraziaren mami nominala, prozesu horren ondorioz erabaki politikoak hartzeko herri-ordezkariek hautatzen baitira. XX. mende honek, aldaketa politiko erraldoia eta aurretigabea ikusi izan du. Hain zuzen ere demokraziarekin lehiatzen ziren beste sistema politikoen desagertzea edo iluntzea, alegia, monarkiak, aristokrazia, kolonialismoa, nazismoa, frankismoa, herri-demokraziak etab. Mende honen hasieran, munduan ziren 55 estatuetatik 25ek zuten hauteskunde-prozesurik, eta horietatik inork ez zuen boto-eskubide unibertsalik (genero, arraza, erlijio, etab). Gainera, munduan egun diren 192 estatuetatik, mende hasieran, 33 beste estatuetakoa parte ziren eta 112 estatu kolonialen pean. Gaur egun, ikuspegia zeharo aldatu da, munduan dauden estatu gehienek (119) boto-eskubide unibertsala dute eta gutxienez (16) dute boto-eskubide hertsia. Hala ere, oraindik munduko populazioaren % 32 boto-eskubide gabeko herritan bizi da.

Mende honen amaieran, hala ere, ez da

Jose Valencia Garate
Psikologia politikoaren irakaslea

aldatu bakarrik ordezkariek hautatzeko forma: hautatzailea ere aldatu egin da. Hain zuzen ere, gure gizartean beste hiritar mota bat daukagu, (populazio osoak irakurtzen badaki eta mende hasieran gutxiengoak, BPGaren zati handi bat gehiengotik dator eta mende hasieran oso gutxiengo bakanetik, osasun politiken ondorioz bizitza itxaropen altua dago gizartean eta baxua mende hasieran, etab). Gainera hauteskunderik aparte, beste partaidetza politiko mota batzuk ere erabiltzen ditu (zenbaitetan boto-portaera baino eraginkorragoak): manifestaldia, greba, boikota, bozorroa armatua, etab. Hau da, mende hasieran baino areago mugimendu sozialetan parte hartzen du eta hauen funtzioa ez da hartzen

sistema politikoen orokorrean gaisotasun gisa jada, erabaki-hartzaile politiko eta hiritargoaren arteko zubi osasuntsu gisa baizik.

Hauteskunde izateak ez du esan nahi herri bat demokrazian bizi denik. Demokraziaren irispide formal hau, ondoko hiru irispideekin gutxienez, lagundurik agertu behar da. Batetik, partaidetza efektiboa: aurkezten diren ikuspuntu guztiek aukera berdinak izan ditzaten hiritargoarengana heltzeko. Bestetik, hiritargoaren ulerpena: hiritar gehienengana ikuspuntu guztiak hel daitezen berdintasunean. Eta azkenik, agenda-kontrola: ordezkaririk politikoen erabaki hartzearen agendan hiritargoak eragina izan dezan. Azken hiru irizpide hauek lehenengoari gehitzen badizkigu prozesu demokratikoaren zirkulua ez baita ixten inoiz.

Mende berriaren atarian gaudela eta, forma demokratiko honi eduki pragmatikoa jarri behar diogu daukagun hiritargo berri honekin: hau izango da datorren mendearen erronka. Azken finean, bazkariak, bere funtzio biologikoaz aparte, erritualak diren bezala, partaidetza politikoaren zenbait forma ere erritualak dira, eta hauen artean boto-portaera. Honela uler daiteke, bada, Moscovici psikologo sozialaren esaldia boto-portaera baita gizarte laiko honetan gelditzen den azkenetariko portaera erlijiosoa ●

goan, lehia hiru alderdiren artean egongo bide da, PSOE, PP eta EAJ.

Edozein modutan, bada aipatu bako beste ezaugarri bat hauteskunde hauetan,

hiru urte eta erdiko epean ez dela besterik izango, legealdiak bere osotasunean betetzen badira behinik-behin. Ez da datu makala. Dagoen giroarekin eta etorriko bide

denarekin, Ibarretxe lehendakariak ez du erronka makala eskuartean ●

◆ MIKEL ASURMENDI

◆ XABIER LETONA

NAFARROAK BEREZKO BOZA DU
Juan Cruz Alli (CDN)

PP-UPN gezurretan ari da

Gasteizko azken hilketek polarizazioa handitu dute. PPK eta PSOE, berriz ere, nazionalismoaren aurkako kanpaina bati egin diote, euskal nazionalismoaren aurka bereziki, nazionalismo katalana ez baitute aipatu ere. Jakina, nazionalismo katalanaren botoak oso beharrezkoak izan daitezke edozein inbestidura prozedurarako.

Bestalde, PPK zergak apaldu dituela dioenean gezurretan ari da. Zeharkako zergen handitzearen bitartez presio fiskala haunditzen ari dela ezkututzen du, zerga erregresiboak alegia; kontsumoari lotuak direnak. Kontsumoa hazten da ekonomia ondo doanean, jakina. Gure alderdiak UPNk Nafarroan burutu nahi zuen erreforma oztopatu zuen bere garaian; PPren erreforma. PPren erreforman PFEZ hobetzen da errenta altuentzako eta honek erraztu du tarifaren aldatzea. Baina hori Nafarroan ezarria dugu CDNri esker ●

AURRERA GOAZ
Jaime Ignacio del Burgo (UPN)

Abstentzioa gutxitzea xede

Bereizi beharra dago EAEn eta Nafarroako Foru erkidegoan bizi den egoera politikoa, eta beraz hauteskunde kanpaina ere. EAEn ageri den gizarte zatiketa Konstituzioa eta estatutua defenditzen dutenak eta beraiekiko haustura defenditzen dutenen artekoa da; erdiz erdiko zatiketa. Nafarroan, berriz, populazioaren % 80k sentimendu bera du Foru Erkidegoa definitzean. Bi komunitate politikoen arteko izan zitekeen krispazio edo enfrentamendu maila ez da Nafarroan ematen.

Dirudenez, azken atentatuek hautesleengan berebiziko eragina izan dute, eta hauek ari dira gehiago mobilizatzen. Horregatik, eta EHk abstentzioa deitzen duelako, nahi duguna da abstentzioaren botoa ez dakiola leporatu EHk aldarrikatzen duen abstentzio politikoari. Horrek hautesleen partehartze handiago bat ekarriko du ●

E N E R G I A N U K L E A R R A

Garuña eta Espainiako Estatuko beste 8 zentral nuklear pixkanaka itxi ditzakete 2015. urtera bitartean, baldin eta datozen hauteskundeetan PSOE, IUren laguntzarekin, irabazle ateratzen bada eta bere hitza betetzen badu. Hala iragarri dute behinik behin.

GAROÑAREN ITXIERA HITZ EMAN DUTE PSOE ETA IU-K

Duela hilabete batzuk, ez zegoen inolako itxaropenik

Euskal Herritik hain hurbil dagoen Garoñako zentral nuklearra eta Espainiako Estatuan dauden beste zortzi zentral nuklear itxiarazteko. Esan beharra dago zentral nuklear horietan partaidetza garrantzitsua duela Iñigo de Oriolek zuzentzen duen Iberdrola euskal enpresak. Baina, Espainiako Gobernu-ko Lehendakari-azarako hautagai den Joaquín Almu-

■ Frutos eta Almunia zentral nuklearrak ixtearen alde daude; Aznar berriz kontra.

niak orain dela bi hilabete adierazi zuenez, bera Moncloara iritsiko balitz, zentral horiek, pixkanaka, 2015. urterako itxeko prest legoke. Horrek itxaropenari leiho bat zabaltzen dio energia nuklearra baztertu eta energia berriztagarriaren alde egin nahi dutenentzat. Itxaropen hori, gainera, indartzen joan da azken asteotan, IUrekin egindako Gobernurako programa-itunean azpimarratu egiten baita erronka eta agindu

horren aldeko jarrera. Orain, hurrengo go-bernua Almunia-aren esku egotea eta hauteskunde garaian agindutakoa betetzen hastea geratzen da. Beraz, itxaron egin behar da.

Hauteskundeetako promesa horiek entzute hutsarekin zentralen jabe diren enpresa elektriko- eta banketxeen argi gorriak piztu dira. Eta, beti bezala, hasiak dira energia kontsumitzaileak ikaratzeko

kalkulu ekonomikoak egiten, hau da, hiritar guztiok ikaratzeko kalkuluak egiten. Konpainia elektrikoek dagoeneko gizar-teari jakinarazi diote zentral nuklearrak itxiz gero argiaren ordaina urtean 120.000 milioi pezeta (4.800 milioi libera) igoko dela. Halaber, konpentsazioak eskatzen dituzte. Garoñako zentral-eko zuzendariak ohartarazia du zentrala ixteak milaka milioiko kostua eragingo liokeela altxortegi publikoari.

■ 930 heriotza, 1975 eta 1993 urteen artean

Instalazio nuklearren inguruan, 30 kilometrotako erradioko esparru batean dauden 489 herritan, 930 heriotza izan dira 1975etik 1993ra bitartean. Datu hori ageri da, Espainiako Estatuko osotasunari dagokionez, zentral nuklearren ingurune hurbilean tu-
more hematologikoen ondoriozko hil-
kortasunari buruz osatutako txosten ba-
tean. Heriotza horiek honela sailkatu
dira: 610 heriotza, adin guztietan, leu-

zemiaren ondorioz; beste 198 linfomen-
gatik eta beste 122 mieloma anitzenga-
tik.

Emaita horiek ateratzeko, instala-
zio nuklearretatik urrutirago —50 eta
100 kilometrotako erradioan— dauden
eta antzeko ezaugarri soziodemografi-
koak dituzten 477 herri aukeratu dituz-
te, eta herri horietan gaixotasun hauen
ondorioz izandako heriotza kopuruak
aztertu eta alderatu dituzte ●

GAROÑA ETA ZORITA AURTEN ITXIKO LIRATEKE.

Almunia-aren pro-
posamenaren arabera —neurri batean Ale-
maniako esperientzian oinarriturik—,
martxoaren 12ko hauteskunde-
en ondoren boterea eskuratzen badute, bi zentralik za-
harrenak, Garoña eta Zorita, aurtan bertan
itxiko lirateke. Garoña —Burgosen dago,
Euskal Herritik hurbil— 1971az geroztik
dago jardunean, eta haren jabetza Iberdrola
eta Endesaren artean banatzen da, bakoit-
zak % 50 izanik. Gaur egun duen potentzia
elektriko gordina 466 megawattekoa da.
Zoritakoa Guadalajaran dago eta Fenosa-

■ Garoñako zentral nuklearra aurrean itxiki lukete, PSOE eta IUREN programaren arabera.

rena da % 100. 1969az geroztik dago jardunean eta duen potentzia elektrikoa 160 megawattetkoa da.

Espainiako Estatuan zehar dauden gainerako zentral nuklearrak, beste zazpi —7.000 megawattetik gora dituzte, hau da, Espainiako Estatuko kontsumoaren heren bat—, hemendik 2015. urtera bitartean itxiki lirateke, pixkanaka. Zazpi zentral nuklear horiek honako hauek dira: Almaraz I eta II (1983an sortua), Caceresen dago eta haren % 52,7 Iberdrolarena da; Trillo I (1988), Guadalajaran, % 48 Iberdrolarena; Cofrentes (1985), Valentzian, % 100 Iberdrolarena; Vandellos (1988), Tarragonan, % 28 Iberdrolarena; Ascó I (1984), Tarragonan, Endesa eta Fenosarena; Ascó II (1986), Tarragonan, % 15 Iberdrolarena.

Energia hori ordezkatzeko, PSOEren programak energia alternatiboak erabiltzea proposatzen du, eta hala berretsi du IUk ere: gas naturala, ziklo konbinatuko zentralen bidez; edo haizea, eguzkia eta ura energia iturri bezala erabiltzetik sor daitzekanak.

PSOEren programan zentral nuklearrak 25 urte betetzerakoan ixtea aurreikusten da. Hori da instalazio horien amortizazio epea, hasierako inbertsioa berreskuratu ahal izateko. Baina konpainia elektrikoek asmoa 40 urtez iraunaraztea da. Beraz, zentralik zaharrena (Zorita), 2009an itxi

beharko litzateke, eta berriena (Trillo) 2028an.

Egitasmo horiek abiarazteko, PSOEren balizko gobernu berriak, ikuspegi juridikotik begiratuta, Lege Elektriko berria egin beharko luke. Gaur indarrean dagoena 1997an onartu zuen PPK eta aldaketa asko egin beharko litzazkioke. Horri guztiari honelako operazio baten kostu ekonomiko izugarria gehitu behar zaio. Amortizazio

■ Laster jakingo da zein den Moncloako maizter berria.

Gaur egun Espainiako Estatuan dauden zazpi zentral nuklearrak, beste zazpi errekin nuklearreko bederatzi tegien inguruneetan osasun egoerari ko lehenengo azterketak egin dira. Gaur egun, lehenengo azterketak egin dira, eta azterketa zehatzagoak egitea zehaztu dute Garoña, Vandellos eta Zorita zentralen inguruneetan, Espainiako zentral nuklearrak direlako. Garoñako zentralak, eta Burgosen egon, Euskal Herriko ingurune hurbilean, eta, beraz, haur egungo eta etorkizuneko egoerak gina du Euskal Herrian ere.

Azken urteotan, Garoñako zentral nuklearra eztabaidagai izan da, eta hala jarraitzen du, haren zahartasun eta eraginkortasunetik. Hura itxiarazteko eskakizunak zorrotzak egin izan dituzte Euskal Herria eta Gaztelako ekologistek ez ezik, espainiar horretako hainbat alderdi politikok ere.

Duela gutxi «El País» egunkariak gutzera emandako azterketa batean zehaztu pimarrazten da: Zorita inguruan miki anitzaren ondorioz izandako heriotza larria, aurreikus zitekeena baino lau aldiz handiagoa hain zuzen. Leuzemia izateko arriskua ere «nabarmen handiagoa» da.

epeak aztertu beharko dira eta baita enpresa elektrikoek, planifikazioa eta inbertsioak egin ziren garaian ezarritakoa aldatzeago.

■ Garoña, zentral nuklear susmagarria

da Andujar eta Ciudad Rodrigoko uranio meategietan.

Azterketa hori Gonzalo Lopez-Aben-ek zuzentzen duen Espainiako Epidemio-
logia Zentroko talde batek egin zuen. Be-
hatzak ez harrapatzeko, azterketaren egi-
leek garbi uzten dute ezin dela inolako
kausa-ondorio lotura finkorik ezarri insta-
lazio erradioaktibo horien eta atzemandako
minbizien artean. Horregatik, azterketa ze-
hatzagoak egitea gomendatzen dute, bes-
teak beste, Garoñan.

Txostenak hainbat minbizi mota aipa-
tzen ditu, datozen argitalpenetan aztertuko
direnak. Lehenengoa dagoeneko argitara-
tua da, eta odolaren minbizi-patologiaren
gaineko eraginari dagokio. Aztertutako
inguruneetako hilkortasun datu guztiak
1975etik 1993ra bitartean hartu ziren.

Erradiazio ionizatzaileak minbizi mota
ugarirekin lotu izan dira, eta gauza jakina
da erradiaziopean egotearen ondorioz ageri
ohi den lehen gaitza leuzemia dela. Horre-
gatik, ikertzaileak patologia honen aztar-
nak bilatzen aritu ziren aztertutako zazpi
zentralen inguruneetan. Han ez zuten aur-
kitu, baina gaixotasun honen «arrisku ga-
rrantzitsua» aurkitu zuten gaur egun itxirik

dagoen Andujarreko meategiaren eta bi
urte barru ixtea aurreikusten den Ciudad
Rodrigoko (Salamanca) prozesatze lante-
giaren eta uranio meategiaren ondoko 30
kilometroko erradioko esparruan.

Azterketa honen arduradunek datu ho-
riek instalazio honetatik 50 eta 100 kilo-
metrotara dauden herriein alderatu zituz-
ten, eta urte horietan Andujar eta Ciudad
Rodrigoko ingurune hurbil horietan, hurre-
nez hurren, leuzemiaz gaixotzeko % 30 eta
% 60 arteko arrisku handiagoa izan zutela
sumatu zuten. Beraz, herri hauetan errefe-
rentziatzat hartutako besteetan baino herio-
tza gehiago gertatzen ziren leuzemiaren
ondorioz.

Andujarreko meategia 1981ean itxi
zen, eta 15 urte igaro behar ziren lantegiko
35 langilek uranioarekin egindako lanaren
ondorioz izandako gaixotasunak Admini-
strazioak gaixotasun profesionaltzat har-
zitzan. Are gehiago, langileek egindako
txosten batean ageri denez, beste 60 herio-
tza ere lan honen ondorio ziren, gehienak
minbiziak jota.

Txosten epidemiologikoak dio ez du-
tela «emaitza garrantzitsurik» aurkitu gai-
nerako prozesatze lantegitan. El Cabril-eko

(Kordoba) hilerri nuklearrean ere ez zen
«arriskurik» sumatu, «kontuan izanik, ia
basamortu erako ingurunea dela».

Beste era bateko tumore hematologi-
koei dagokienez, txostenaren arabera zen-
tral nuklearren inguruneetako batean baka-
rrik, Zoritarenean, sumatu da «mieloma
anitzaren gehiegizko arriskua». Ikertzai-
leek «uste baino hilkortasun handiagoa
aurkitu zuten», eta zentralera hurbildu aha-
la areagotu egiten zen. Arriskua, kontrol
esparrutan baino lau aldiz handiagoa da.
Hau da, patologia honen ondoriozko 19
heriotza izan dira, eta gaixotasun honen
batez bestekoa kontuan izanik, ez da 5 he-
riotza baino gehiago zertan egonik. Adi-
tuek kalkulaturako gehiegizko arriskua
% 335ekoa izan zen.

Azkenik, azterketa honen arduradunek
tamalgarritzat jo zuten minbizien inolako
erregistrorik ez egotea, hori erabateko oz-
topoa baita azterketa epidemiologiko zo-
rrotzak egin ahal izateko. Tarragonan izan
ezik, aztertu diren beste probintzietan ez
dago minbizi erregistrorik. Diotenez, erre-
gistro horiek baleude gaixotasun honek es-
parru bakoitzean duen eragina egiaztatze-
ko aukera legoke ●

◆ DANIEL UDALAITZ

tik eskatzen dituzten konpentsazio berriak
ere.

PPren Gobernuak ez du daturik 15 ur-
teko erabilgarritasuneko zentraleri buruz.
Aldiz, baditu datuak 40 urteko erabilgarri-
tasuna duten zazpi zentral nuklearrei bu-
ruz: ixtearen kostua 327.714 milioi peze-
takoa litzateke. Kopuru horri erantsi beha-
rrekoa litzateke gastatutako errekinaren eta

intentsitate handiko hondakinen azken ku-
deaketaren ondorioz sortutako kostua ere:
beste 526.751 milioi pezeta. Eta baita aldi
baterako metaketarena ere: 114.421 milioi
pezeta. Guztira, bilioi bat pezeta inguruko
kostua litzateke.

Enpresa elektrikoak ez daude bide ho-
rren alde, eta PPK jarraitzea nahi dute. Di-
rudienez, sektore horretan interesa duten

enpresak biltzen dituen Foro Nuklearrak ez
du sinetsi nahi PSOE gobernura iristen ba-
da gerta daitekeena. Eta horrela, gogora
ekarri dute Europar antzeko proposame-
nak egin izan direla, esaterako Alemaniako
hauteskundeetan, eta gero ezerezean ge-
ratu direla. Eta, gainera, dagoen energiari-
k merkeena dela diote ●

RESA GUIPUZCOANA, S.A.

GIPUZKOAKO KONTZESIONARIO BAKARRA

N-1 444. km.a
Billabona (Gipuzkoa)
Tel.: 943 69 04 00
(8 linea)

Arlo guztietan aitzindariak

Joan den astean euskarazko irainen errepasoa eginda, oraingoan haur hizkeraren txanda iritsi da. Izan ere, "Irainka"ren egileek, Joseba Aurkenerena, Covadonga Garcia eta Jon Zelaia, "Haur hizkera" bilduma ere kaleratu berri dute Gero argitaletxearen eskutik.

HAURREN BERBA ZAHARRAK GURASO BERRIENTZAT

ALBERTO ELOSEGI

■ Liburuari esker gurasoek badute haur hizkera nondik ikasi.

Nola eskatu haur txiki bati amaren ondoan eser dadin esnea edateko? Joseba Aurkenerena, Covadonga Garcia eta Jon Zelaia irakasleek "Haur Hizkera" izeneko liburuxkan jasotako adibidearen arabera, "Apatx eizu amatxon onduan, mama erateko". Irain eta trufarako euskarak hitz ugari badu, haurren munduak ere badu bere euskarazko hiztegia, belaunaldi belaunaldi transmititu dena.

Badirudi, ordea, azken belaunaldietan haur hizkera horrek ere behera egin duela. Gazte askok guraso erdaldunak izan ditu eta orain, guraso izateko euren txanda iritsi zaienean, ez dakite nola egin haurrari. Horregatik, oinarri teoriko baten beharra ikusi zuten hiru irakasleek, euskaldunak izanik ere haur hizkera eza-gutzen ez duten gurasoek erabil dezaten, batetik, eta euskaltegietako transmisio ikastaroetan jarduten duten gurasoek nondik ikasia izan zezaten, bestetik.

"Argotaren bideetan" euren lanerako osatu zuten zerrenda hau, iragan astean jorratu genuen irain zerrendarekin batera. Gero argitaletxeko Mari Eli Ituarteren aholkuari jarraiki, bi esparruak bereizi eta horrela gorpuztu zen liburuxka hau. Orotara 350 hitz eta esamolde desberdin jaso dituzte bertan, hainbat hiztegi eta bildumatatik jasotakoak batzuk eta kaleko galdeketen bidez bildutakoak besteak. Horregatik, orokorrak dira hitz batzuk, euskararen esparru osoan erabiltzen direnak. Beste batzuk, aldiz, euskalki edo zonalde jakin batetik jasoak izan dira.

Haurrek erabiltzen duten hiztegia (eta hurrekin erabiltzen dena) mugatua da, euren ingurunea eta interesa ere mugatua den neurrian. Garbi ikusten da haur zerrenda honi erreparatuta, hitz gehienak, janaria, edaria, zenbait animalia eta mugimendu ekintzak adierazteko erabiltzen direnak baitira.

ÑAN-ÑAN. Txokolatea izendatzeko modu desberdinak erabiltzen ditu haur euskaldunak: *koko*, *kokolo* eta *kokole*. Arrautzari ere antzeko esaten zaio: *koko-ro*. Esnari *mama*, *nene* edo *enene* esaten diote, sagarrari *xaxa*, okelari *txitxi* eta ogiari *papa*.

Ekintzak adierazteko ere bide desberdinak dituzte haurrek. Kalera joan nahi dutenean *aiaian* joan edo *apapan* egin nahi dutela esango dute. Jesartzeko orduan, aldiz, *apatx* edo *takatx* egingo dute eta erortzean *peun*. Jotzeko orduan *tale*, *tete*, *tas-tas* edo *tata* erabiliko dute haur zein gurasoek. *Tatan* egiteak, berriz, laztan egitea esan nahi du eta *tatok* jauzia adierazten du. Batzuetan *trapa-trapa*, *tipi-tapa* edo *txiri-txiri*, oinez, ibiliko da haurra, besteetan, hanka baten gainean ibiliko da *zankarrenkan* eta tarteka, hase-

Euskara sailaren babeslea:

Oiartzungo Udala

OIARTZUN, UDALERRI EUSKALDUNA

Osasungintza, Lan Mundua, Epaitegiak eta Zerbitzuak...
Euskaraz bizitzeko, oraindik ere hamaika urrats emango ditugu.

■ "Haur hizkera" liburuxka Gero argitaletxeak kaleratu du.

rretu ere egingo da eta *tunturruntaia* hartu duela esango diote orduan.

TXAKURRA ETA KATUA NAGU-SI. Animaliak izendatzeko hitz berezi ugari du haurrak: ahateari *bili-bili* esaten zaio, oiloari *kurra-kurra* edo *txutxua*, hegaztiei *pipi*, txerriei *kurrin-kurrin* edo *kutto-kutto* eta behiari, aldiz, *txolu* edo *nono*. Baina, animalien artean haurrek txakur eta katuak dituzte gustukoen, bi hauek duten izen mordoa ikusita, bederen. Katuaren orde *bis-bis*, *mix-mix*, *pitxitxi* edo *pitxitxu* erabiltzen dituzte eta txakurra esateko, aldiz, *ababau*, *au-au*, *toto*, *totonoxo*, *txatxur*, *ttotto*, *ttauttau*...

Autoak ere deigarri egiten zaizkie nonbait. Ikusi bestela zenbat hitz dauden haren inguruan: *burrin-burrin*, *popo*, *popot*, *tar-tar-tar*. Eta ez da motorrarena haurrak erakartzen dituen soinu bakarra: kanpaiaren soinu, esaterako, *dilin-dalan* edo *talan-talan* da eurentzat eta mailuarena *kan-kan-kan*.

Halaber, haurrari gure haserre adierazteko, musu emateko edo harekin jolasean aritzeko hitz mordoa jasotzen du hiztegi berezi honek.

Haurrari euskaraz nola egin ez dakienak ez du dagoeneko aitzakiarik. Besteontzat liburuxkak aukera ederra eskaintzen du haurtzaroan nola jarduten genuen gogora ekartzeko ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

Arturoren kaiera

HIZKUNTZ ATLASA

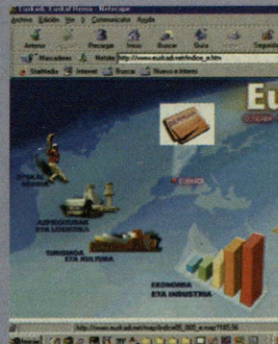
"Euskal Herriko Hizkuntz Atlasa. Ohiko Euskal Mintzamoldeen Antologia" karrikaratu du Euskaltzaindiak. 1986 eta 1992 artean atlasa egiteko bildu dituen dokumentu guztien laburpena da. Bertan euskararen eremuko 145 herritan eginiko grabaketak bildu dira, 4.000 ordu baino gehiagoko hizketaldiak eskaintzen dituztenak. Guztiak CD-etan gorde dituzte eta ikertzaile orok kontsulta ditzake Azkue Bibliotekan. Gainera, CD bilduma bat kaleratuko da, erosi nahi duenarentzat.

AEK-REN 10. MINTEGIA

Alfabetatze eta Euskalduntze Koordinakundeak (AEK) apirilaren lehenengo asteburuan egingo du bere 10. mintegia. "Batasunetik etorkizuna irabazteko presatzen" lelopean, Arantzazun (Oñati) bilduko dira herrialdeetako ordezkariak. Lau urtean behin egiten den mintegian datozen urteetarako ildoak markatzen dira, eta aurtengo zeregina, Joxe Leon Otaño Gipuzkoako AEK-ko arduradunaren hitzetan, garai berriei begira "egokitzapenak" egitea izango da.

"euskadi.net/euskara" PREST

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak euskararen inguruan egin dituen azterketak, txostenak, argitalpenak eta araudia, besteak beste, aurki daitezke pasaden astetik Interneteko www.euskadi.net/euskara helbidean. Egunez egun berrituko da webgunea. Erakundeen lana herritarrengana helaraztea eta teknologia berrietan euskararen presentzia areagotzea dira ekimen honen helburuak.

13,5 MILIOI PEZETA

Arabako Foru Aldundiko Kultura Sailak Arabako udalerri eta koadriletan euskara ikasi eta bultzatzeko kanpainak eta jarduerak sustatzeko dirulaguntzak onartu zituen iragan astean: hamairu milioi eta erdi pezeta (540.000 libera). Dirulaguntza mota honetatik at geratuko dira publizitate kanpainak direnak.

Urrea

■ ARGIA astekariko erredakziora "Testigos Cristianos de Jehova"ren "Begira! gauza guztiak berriak egitera goaz" 30 orrialdeko liburuxka heldu da berriki. Beren fedearien eta filosofiaren berri ematen dute, baina harrigarriena da euskara hutsean dagoela. Askok jarraitu beharreko erredua, inondik inora.

■ Maiz azaldu da tartetxo honetan merkatalgune handiei eginiko kritika, euskararen presentzia urria edo erabilera traketsa salatze aldera. Honakoa, are salagarriagoa da, euskaraz ez baita hitz bat bera ere azaltzen. Begira bestela Alcampo kate erraldoiak etxeetan lagatuko publizitatea.

Ikatz a

Alcampo

LEGEPEKO NATURAK EZ

Azken urteotan, ingurune naturalak legez babesteko joera bizi izan dugu. Horietako batzuk aski ezagunak dira jada eta milaka bisitari jasotzen dituzte urtero. Presaka bizi den gizarte honek aisialdirako guneak behar ditu eta kasu askotan ingurune hauek funtzio garrantzitsua jokatzeko dute premia horri dagokionean. Baina, zein dira ingurune babestu hauen benetako helburuak? Naturaren kontserbazioa bermatzen al da?

Testuak: Aitor Bengoa

JOXE RAMON AHARTZA

■ Esperientziak erakutsi duenez, ingurune naturalak legez babestea ez da nahikoa bera

Ingurune babestuak, baliabideen erabilerak murrizten diren gunetzat ulertzen baldin baditugu, ez dira atzo goizean asmatu ezer. Esate baterako, ezagunak dira, milaka urtetan babesturik egon diren mendiak; bertako kulturek sakratutzat dituzte eta beraz, inor gutxi iritsi da paraje haietara. Edo badira, gizarte ehiztariek errespetaturiko baso magikoak, errege eta printzeek bereganaturiko lurak; bertako ehiza baliabideez jabetzeko sarrera galerazi duteneko eskualdeak eta abar.

Gaur egun ingurune naturalak babesten direnean beste arrazoi batzuk dira eskuartean. Gure gizartearen ezarri den garapen eredu sozio-ekonomikoa, pixkana mundu guztian zabaltzen ari da, ondorioz, giza populazioaren hazkuntza neurrigabea ari gara bizitzen, gero eta baliabide gehiago behar ditugu bizitzeko eta azkenean honek guztiak, ondorio larriak ekartzen dizkigu. Arrazoi desberdinengatik balio handia duen hainbat paisaje natural, hondatzen ari gara. Duela 100 urte baino gehiago zenbait herrialde paisaje jakin batzuen babes-premiaz ohartu zen. Testuinguru horretan sortu zen 1872. urtean lehen parke nazionala Estatu Batuetan (Yellowstone); «Natura preserbatzeko eta oraingo nahiz etorkizuneko belaunaldien gozamenerako».

Ingurune babestuaren kontzeptu edo definizio berri bat sortu zen: lur edo ur azalera bat, bertako baliabide naturalak babestu eta kontserbatzeko helburuarekin sortua eta legeen bidez kudeatua.

Naturaren babes, kontserbazioa, naturaren kudeaketa eta gisa honetako kontzeptuak, subjektibitate eta anbiguotasun handiko hitzak izan dira betidanik, ondorioz, gaizkiulertuak sortu izan dira askotan. Hori izan daiteke agian, gaur egun, hainbeste babes figura desberdin egotearen arrazoia (Parke nazionalak, Natur Parkeak, biotopoak, erreserbak, natur monumentuak, eta abar).

Ikuspuntu horretatik, gaiak konplexua dirudien arren, praktikan gauzak askoz ere sinpleagoak dira. Natura eta Baliabide Naturalak Kontserbatzeko Nazioarteko Batasunak (NKZB-UICN), 5 kategoria besterik ez ditu aholkatzen, bertako giza-presioaren arabera mailakatuak. Ez dago irizpide eta koordinazio bateraturik eta egoera honek kudeaketa arazo larriak sortzen ditu. Babes figuren inguruan dagoen heterogeneitate zabal hau ordea, ez da izaten lurralde edo ingurune bakoitzaren ezaugarri bereizgarri edo izaeraren isla, askotan garai bakoitzeko ohitura edo modek bultzaturiko irizpide subjektiboaren ondorio izaten dira.

BIZIRAUTEKO BERMERIK

kontserbatorioa.

Babes-figura baten jabe izateko ohorea duten inguruneak izendatzerakoan, historikoki izan duten bilakaera aztertzen badugu, irizpideen eboluzio garbia eman dela ikusiko dugu. Mende honen hasieran ingurune naturalak babesteko arrazoi nagusiak estetikoak ziren (paisaje politak itsusien aurrean), beranduago, 70eko hamarkadaren inguruan irizpideak askoz ere materialistagoak ziren eta, ehiza espezieen presentzia eta basoko egur baliabideak ziren eremu naturalak babesteko arrazoi nagusi. 80ko hamarkadatik aurrera, espezie enblematikoen presentzia, iraungipen arriskuan dauden animalien presentzia (ia beti ornodunak), biodibertsitatea eta horrelako irizpideak maneiatzen ziren ingurune naturalak legez babesterakoan. Azken urteotan, pixkanaka bada ere, hau guztia utzi eta ekosistemak babestera jo da, hau da, lurralde jakin batean gertatzen diren prozesu natural nahiz ekologikoak babestera, ez da animalia edo landare bat babesten, natur gertaera edo prozesuak baizik. Izan ere, ekodibertsitatea babestuz, biodibertsitatea ere babesten da, eta ondorioz, ingurune horretako animalia nahiz landare guztiak.

EREDUEN NAHASPILA. Azter ditza-gun, Euskal Herrian ditugun babes-figura

ezberdinak. Iparraldean, Hendaia inguruko Abaddia izango dugu legez babesturik aurkituko dugun ingurune erdinatural bakarra, «Itsasertzaren eta aintzira-bazterren kontserbatorioa» da bere babes-figura. Gainontzean, Aturriko inguruneak aipatu beharko ditugu, Natura 2000 sarean sartzeko proposatu baititu Frantziako gobernuak, Europako Batasunaren aurrean.

EAE eta Nafarroan, alde handiak egon izan dira ingurune naturalak kontserbatzeko eginiko politikan. EAEn, Naturaren Kontserbazioko 16/1994 Legeak hiru babes-figura ezarri zituen; natur parkeak, biotopo babestuak eta aparteko zuhaitzak. Lan gehien, natur parkeen inguruan egin izan da eta azalera handiko naturguneak babestu ziren lehendabizi, Urkiola, Gorbeia, Aralar edo Aiako Harria. Aipatu legearen arabera, honako irizpideak erabiltzen dira natur parke bat izendatzerakoan;

«paisajearen edertasuna, ekosistemen errepresentagarritasuna edo flora, fauna edo formazio geomorfologikoen berezitasuna».

Beranduago etorri ziren biotopo babes-
tuak, azalera txikiko guneak dira, baina, balio biologiko handia izan ohi dute, babes-figura honetan aurkituko ditugu. Bias-
teriko aintzirak, Leitzaran ibaia, Itxina edo Inurritza. Baliabideen ustiaketa mugatuko da biotopoetan, ustiapen hori eta babestu nahi diren balio ekologikoen kontserbazioa bateragarriak direnean izan ezik. Aparteko zuhaitzaren eredu ere, erabiltzen da eta badira hainbat zuhaitz, eredu honen aginduetara babestuta, edozein modutan, ezin ditugu, hertsiki «ingurune naturaltzat» hartu.

Nafarroan berriz, eta maila orokorrean aztertuta, justu, aurkako politika egin dela esan dezakegu, azalera txikiko guneak ba-

EUSKAL HERRIKO INGURUNE BABESTUEN ZERRENDA

EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOA

IZENA	BABES-FIGURA	AZALERA (ha.)
• Biasteriko aintzirak (Araba)	Biotopoa	42
• Itxina (Araba)	Biotopoa	548
• Izki (Araba)	Natur Parkea	9.143
• Valderejo (Araba)	Natur Parkea	3.419
• Gorbeia (Araba eta Bizkaia)	Natur Parkea	20.017
• Aiako Harria (Gipuzkoa)	Natur Parkea	6.145
• Aralar (Gipuzkoa)	Natur Parkea	10.956
• Inurritza (Gipuzkoa)	Biotopoa	51
• Leitzaran ibaia (Gipuzkoa)	Biotopoa	-
• Urdaibai (Bizkaia)	Biosferaren Erreserba	23.000
• Urkiola (Bizkaia eta Araba)	Natur Parkea	5.955

IPARRALDEA

IZENA	BABES-FIGURA	AZALERA (ha.)
• Abbadia (Lapurdia)	Itsasertzaren eta aintzira-bazterren kontserbatorioa	-

NAFARROA

BABES-FIGURA	KOPURUA	ADIBIDEA
• Erreserba Integrala	3	Aztaparreta, Ukerdi eta Lizardoia
• Natur Erreserba	39	Larra, Putxerri, Urederra
• Lekune Naturala	19	Leringo pinudiak, Bionako ibarbasa
• Natur Monumentua	6	Korellako artadiak, Eraulgo artadiak
• Natur Parkea	3	Bertiz, Urbasa-Andia, Bardeak

LEGEZ BABESTU GABEKO INGURUNE NATURAL GARRANTZITSUAK

IZENA	HERRIALDEA
• Entzia	Araba
• Aizkorri	Gipuzkoa-Araba
• Ranero-Bedaio	Bizkaia
• Iratiko basoa	Nafarroa
• Ultzama	Nafarroa
• Abodi	Nafarroa
• Aralar (Nafarroako zatia)	Nafarroa

■ «Armeria euskadiensis» Urdaibain dago soilik.

bestu ziren lehendabizi eta azken urte hauetan, azalera handiko natur parkeak bultzatu dira administratziotik. Zailtasun eta istilu ugari izan da gainera eremu hauek legeztar babesteko garaian, administrazioa eta bertako biztanleen artean. Nafarroako naturaren kontserbaziorako legeak, bost babes-figura ezartzen ditu; erreserba integrala, natur erreserba, lekune naturala, na-

tur monumentua eta natur parkea. Nafarroako 8/87 Legeak dioenez, erreserba integralek, babes neurri zorrotzak izan behar dituzte, bertan balio biologiko nahiz ekologiko handiak baitaude, ondorioz, ingurune hauetan ez da inongo giza-jarduerarik baimentzen. Debeku honetatik at leudeke jarduera zientifiko eta dibulgatzaileak, nahiz eta hauek ere murriztuko dituzten.

Erreserba naturaletan berriz, neurriak ez dira hain zorrotzak eta bertako ekosistemak izaera berezia duten arren, bertako natur baliabideak ustiatu daitezke neurri mugatzaile batzuen barruan. Lekune naturaletan berriz, giza jarduerak baimentzen dira eta gehienetan oso azalera txikiko inguruneak izaten dira. Azkenik, Natur Parkeak, azalera handiko guneak izaten dira

eta bertako ekosistema zabalak babestu nahi izaten dira, baina beti ere, natur baliabideen ustiaketa orekatua eta aisialdirako jarduerak baimenduz.

Lurralde edo ekosistemaren kontserbazioan ezinbestekoa da babes-figura egokia aukeratzea. Askotan ordea, horixe izaten da egiten den guztia eta hori ez da nahikoa. Azkenaldi honetan, «bataiatuta» dauden inguruneek, izugarritzko sona hartu dute hedabide, turismo-gida, nahiz administratzioko publizitatean. Ez da nahikoa ingurune naturalak legeztar babestea, bertako kontserbazioa, kudeaketarekin hasten baita. Esperientziak erakutsi du legeztar babestea ez dela behar adina berme.

Natur parkeak turismo erakargarri soilak ez bihurtzearen, giza jarduerak non, noiz eta nola egin behar diren arautu behar da, bi tresna garrantzitsu baliatuz; Natur Baliabideak Antolatzeke Plana, naturgunea babestu aurretik egin behar dena edo egin beharko litzatekeena eta Erabilera eta Kudeaketarako Plan Zuzentzailea, behin naturgune onartu ostean egiten dena. Bi tresna arautzaile hauek, liskar ugariren abiapuntu izaten dira, interes eta erabilera anitzetako jendea arautzen baita berauetan: basogintza, nekazaritza, aisialdia, industria, azpiegiturak eta beste jarduera asko.

Ez dezagun ahaztu ordea, Baba Dioum senegaldar kontserbazionistak esandakoa: «Azkenean, maite duguna baino ez dugu gordeko, ulertzen duguna baino ez dugu maite izango eta irakasten zaiguna baino ez dugu ulertuko» ●

■ Natura preserbatu ala kontserbatu?

Naturaren kontserbazioaz eztabaida biziak sortzen dira, talde ekologista, administrazioa edo edozein mugimendu sozialen artean. Kontserbatzea zer den, nonbait ez dugu denok berdin ulertzen eta horrek gaizkiulertuak eragiten ditu. Natura kontserbatzea zer da? Dagoen moduan uztea edo horretara bideratzea? Edo natura, kudeatuz, ustiatuz eta beraz, bertan «eskua sartuz» kontserbatzen da?

Gure herrian, naturaren babesari buruz, babes-legeei buruz, parkeen izendapenei buruz eta abar askotxo ikasi dugu, baina kudeaketa edo gestio aktibo bat zer den oraindik ez dakigu. Badirudi hori dela bidea eta inork ez luke beldurtu behar, natura, edozein lantegi bezala kudeatu behar dela esatean. Helburuak dira desberdinak, lantegian helburu ekonomikoak izango dira nagusi, naturan, bere kontserbazioa. Angloparralanteentzat, (Erresuma Batuan honetaz badakite) preserbazioa, ezabapena galaraztea da; tresna zaharrak, natura, zoo edo jardin botanikoetan jasotzea. Kontserbazioa aldez, tresna horien erabilpena sustatzea da. Ez da nahikoa espezie bat, suntsipenetik salbatzea, kudeatu eta beraz funtzionatzen jarraitu behar du,

eta horretarako ezinbestekoa da bere bizilekua kontserbatzea.

Zientziak ordea, arazo handia du natura kontserbatu eta kudeatzeko garaian: ez duela natura behar adina eza-gutzen. Batzuen esanetan egunean 400 espezie desagertzen dira, beste batzuen esanetan bakarra. Ez dugu ezkor jartzeko gogorik, baina nola egin gisa horretako kalkuluak, munduan zenbat espezie dagoen ez dakigunean? Identifikatu eta izendaturik 1,5 milioi espezie omen gara, baina denera, batzuen esanetan, 3 milioi espezie bizi gara, beste batzuen aburuz 30 milioi izan gaitezke. Alde handiegia ez? Horretaz gain, espezie askoren biologia, nahiz natur prozesu askori buruz daukagun ezagutza, txiki-gia da natura geure kasara kudeatzeko. Askotan, zientziak eta kudeaketak bide bereiztuak jarraitzen dituzte. Gure gizar-tean lehentasun gehiago ematen zaio teknologia berrien ikerkuntzari, ingurunearen dinamika, antolaketa eta funtzionamenduaren ezagutzari baino.

Agian, zientzia eta teknologia berrietan konfiantza gehiegi daukagu eta naturari egiten dizkiogun zauriak sendatzeko gai izango garela pentsatzen dugu maiz ●

■ Munduan zenbat espezie dauden jakin gabe berauek babestea zaila da.

Natura 2000 egitasmoaren bidez, estatuak, Europako batzordearen aurrean, babestea merezi duten gunek aurkezten ari dira.

BABES EREDUAK EUROPAN

■ Europak 520 hegazti espezie badira, horietako bat da lertxun gorria.

Naturaren kontserbazioaren inguruan, Europa mailan ezarri den lege tresneria garrantzitsua «Habitat naturalen eta basa-fauna eta floraren kontserbazioari buruzko 92/43 Artzetaraua» da. Batasuneko biodibertsitatea, Europako biztanle guztien ondasuna dela zehazten da bertan eta estatu guztien betebehara da berau babestu, zaindu eta kontserbatzea. Artzetarau hau, 1979an onetsitako Hegaztiei buruzko 79/409 artzetaraua osatu eta betetzeko sortu zen neurri handi batean.

Hau guztia bideratzeko, Natura 2000 izeneko natur guneen sarea proposatzen da aipaturiko artzetarauan. Ia zortzi urte igaro dira 92/43 artzetaraua onetsi zenetik eta Natura 2000 sarea ezartzeko lanetan ari dira estatuak. Estatu gehienek aurkeztu dituzte Europako batzordearen aurrean Natura 2000 sarea sartzeko proposamenak. Zerrenda hauek guztiz amaitu gabe baldin badaude ere, lanak nahiko aurreratuak daude eta Natura 2000 sarea zernolakoa izango den jakiteko moduan gaude jada.

Europa osoan sei eskualde biogeografiko zehaztu dira; eskualde atlantiarra, boreala, kontinental, mediterranearra, alpinoa eta irletakoa.

Zerrenda hauek aztertu ostean, azken hitza Europak izango du eta 2004. urtean sarea erabat osatua egotea espero da. Proposatutako inguruneak onartzeko irizpideak desberdinak dira kasuaren arabera; migrazio bide gisa izan dezaketen garrantzia, azaleraren neurria, ingurune horretan dauden espezien garrantzia, habitat ezberdinak multzokaturik egotea eta abar. Balio handiko guneren bat, estatuek aurkezturiko zerrendetatik kanpo geldituko balitz, Europako Batasunak berau sarea sartzeko proposamena egin dezake zuzenean.

Ingurune hauei ezarriko zaien babes-figura Kontserbazio Bereziko Eremua izango da. Sare horrek bideratuko du hurrengo urteetan Europako Batasunean natura kontserbatzeko politika eta aipaturiko eremu horietan estatuak babes-neurriak hartzea derrigortuta egongo dira. Ingurune hauek hautatzerakoan estatuak premia zientifiko, ekonomiko, kultural eta sozialak hartu beharko dituzte kontuan.

Europako Batasunean, 370 milioi lagun bizi gara, 3 milioi kilometro karratuetan barreiatuta. Klima, lurtzoru, topografia eta giza-jarduera ezberdinek, dibertsitate handiko ingurune natural eta erdinatural ugari sortarazi dituzte. Zenbaki gordinei atxikituz, hona hemen Europako biztanleen zerrenda ofiziala:

150 ugaztun espezie, 520 hegazti espezie, 180 narrasti eta anfibio espezie, 150 arrain espezie, 10.000 landare espezie eta gutxienez 100.000 ornogabe espezie. Itxuraz zenbaki handiak baldin badira ere, egoera ez da hain baikorra, espezie hauetako askoren populazioak gero eta txikiagoak baitira. Gainera, ez pentsa espezie arraro eta bitxiak izaten direnik gainbehera jasaten duten bakarrak, esate baterako, hegazabala (*Alauda arvensis*) edo baso-txinboa (*Sylvia borin*) bezalako hegazti arruntak gainbehera handia jasan dute azken urte hauetan.

Gaur egun, ugaztun espezieen erdia, eta arrain, narrasti eta hegazti espezieen herena mehatxaturik daude. 3.000 landare espezie ere mehatxaturik daude eta 27 iraungipen arrisku larrian topatuko ditugu. Kasurik gehienetan, espezie hauek bizitzeko behar duten bizilekuaren suntsipena edo eraldaketa izan da errudun. Hamarkada gutxi batzutan hainbat giza jarduerak; —nekazaritza intentsiboa, basogintza, in-

ESTATUEK NATURA 2000 SAREAN SARTZEKO PROPOSATUTAKO NATURGUNEAK

ESTATUA	ESKUALDE BIOGEOGRAFIKOA	NATURGUNE KOPURUA
► Austria	Alpetarra Kontinental	44 46
► Belgika	Atlantiarra Kontinental	47 54
► Danimarka	Atlantiarra Kontinental	48 146
► Finlandia	Alpetarra Boreala	19 1368
► Frantzia	Alpetarra Mediterraniarra Atlantiarra Kontinental	28 118 33 146
► Alemania	Alpetarra	7
► Grezia	Mediterraniarra	230
► Italia	Alpetarra Mediterraniarra Kontinental	518 1167 519
► Luxenburgo	Kontinental	38
► Herbehereak	Atlantiarra	76
► Portugal	Irlak Mediterraniarra Atlantiarra	34 28 4
► Espainia	Irlak Alpetarra Mediterraniarra Atlantiarra	122 28 638 70
► Suedia	Alpetarra Boreala Kontinental	99 1162 192
► Erresuma Batua	Atlantiarra	330

■ Naturguneetan ere nekazaritzak izaten du tokia.

■ Nazioarteko babes ereduak Euskal Herrian

Azken urte hauetan, naturguneen kontserbazioan, etxeko administrazioek ezarritako babes eredu-tara ohitu gara gure inguruan. Alde horretatik begirata, Natura 2000 sare europarraren berrikuntza nabariena, nazioarteko babes eredu dela esan genezake.

Ez da ordea, dirudien bezain berria. Nazioarteko babes figurak, ezarri izan dira Euskal Herriko hainbat ingurune-tan nahiz eta gero, batzutan jaramon handiegirik ez egin. Kasurik sonatuena eta ezagunena, ezpairik gabe, Urdai-baiko Biosferarena izanen dugu. 1989. urtean izendatu zen, UNESCO-ren MAB Programaren baitan. Lehorreko eta kostaldeko ekosistemetako eremu babestuak dira, babes-neurri eta kudeaketa sistema egoki bidez ekosistemen eta haien biodibertsitatearen kontserbazioa sustatzen di-tuena. Tokian tokiko baliabideen erabilera jasangarria bultzatuz, beti ere, tokiko populazioaren onura bilatuz.

Bada ordea, hain ezaguna ez den nazioarteko babes figura bat Euskal Herrian. Nazioartean garrantzia duten hezegunei buruzko Ramsar-eko hitzarmena hain zuzen. 1971ean sinatu zen Ramsar-en. Hezeguneek, landare eta animalia espezie askoren habitat gisa duten garrantziaz oharturik, hezeguneak kontserbatzeko neurriak hartzea eta nazioarteko garrantzia duten hezeguneen zerrenda egitea hitzartu zuten estatu sinatzaileek. Gaur egun 114 estatuk hartzen dute parte eta 970 hezegune biltzen ditu denera. Estatu espainiarra, 1982. urtean atxikitu zitzaion hitzar-menari eta Euskal Herriari dagokionean lau ingurune aurkituko ditugu Ramsar-eko hitzarmenaren baitan; Bias-teriko aintzirak, Mundaka-Gernikako itsasadarra, Pitillas-ko aintzira eta Las Cañas-ko urtegia ●

ESPAINIAK ETA FRANTZIAK NATURA 2000 SARERAKO PROPOSATUTAKO EUSKAL NATURGUNEAK

► ESKUALDE ATLANTIARRA

EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOA	AZALERA (ha.)
• Gorbeia	20.016
• Izki	9.143
• Ulibarriko urtegia	1.761
• Entzia	4.991
• Pagoeta	1.260
• Aiako Harria	6.777
• Aralar	10.971
• Leizaran ibaia	74
• Inurritza	51
• Bidasoako padurak	109
• Ullia	68
• Arno	1.054
• Izarraitz	1.531
• Ernio-Gazume	2.166
• Aizkorri	5.959
• Jaizkibel	2.468
• Urkiola	5.958
• Ranero	2.990
• Urdabaiko artadiak	1.455
• Urdabaiko itsasertz eta padurak	1.009
• Gaztelugatxe	364
• Ordunte	3.954
LAPURDI	
• Aturriko "Barthes"-ak	-
• Aturri	-
• Abaddiako ingurunea	-

► ESKUALDE MEDITERRANIARRA

EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOA	AZALERA (ha.)
• Valderejo	3.418
• Izki	9.143
• Biasteriko aintzirak	42
• Arreo	142
• Ulibarriko urtegia	1.761
NAFARROA	
• Arrigorrietako mendikatea eta Ezkaurre	5.913
• San Migelko mendikatea	2.987
• Arabarko	1.109
• Arbuxa, Zarikieta eta Aretako mendiak	10.200
• Illon eta Burgi	4.619
• Leire-Arbaiun	1.200
• Zaraitzu ibaia	109
• Areta ibaia	15

► ESKUALDE ALPETARRA

NAFARROA	AZALERA (ha.)
• Larra-Aztaparreta	3.767
• Orreaga-Irati	11.800
• Larrondo-Lakartxela	680
• Lakora	31

Oharra: Taula hau eta 25. orrialdekoa behin-behinekoak dira, Europako estatuak, azken zerrendak amaitzeko baitituzte Espainia eta Frantzia barne. Taula honetako datuak Espainiako eta Frantziako Ingurugiro Ministerioek eskaintakoak dira.

dustria, energia, garraioa edo turismoak—, ingurune naturalak hondatu eta zatitu ditu, basa-bizitza zokoratuz.

Estuario eta ibaiko ekosistemak eraldaketa larriak jasan dituzte Europa osoan zehar. Balio biologiko handiko beste hainbat ekosistemak berriz azalera txikiak betetzen dute, hala nola, txillardegia, zoikaztegiak edo estepak. Mende haseratik hona, Eu-

ropako dunen % 75 desagertu da.

Habitat erdinaturalak berriz, mende-tan zehar, nekazaritza eta artzaintza tradi-zionalaren bidez erregulatu dira. Jarduera hauek uzten joan diren neurrian, ingurune hauetako dibertsitatea txirotu da eta paisaje barietatea murriztu egin da.

Natura 2000 sarearen helburua ez da, ingurune naturalak hertsiki babestu eta gi-

za-jarduera debekatzea. Kudeaketa egi-tasmoek horrela eskatzen badute, hainbat giza jarduera mantendu behar da zenbait tokitan ingurune hori kontserbatzeko. Esa-te baterako hainbat belardi mota, ebaki edo artzaintzara bideratu beharko da, berauek kontserbatzeko eta otalur ez bihurtzeko. Denbora igaro ahala asmo eder hauek nola gauzatzen diren jakingo dugu ●

*Euskal Herriko 15 ingurune babestuenen (ez garrantzitsuenen)
oinarrizko informazioa bildu dugu segidako lerroetan.*

15 INGURUNE BABESTU

■ Valderejo

Babes-maila: natur parkea
Izendapena: 1992ko urtarrilean
Azalera: 3.418 ha.

Arabako mendebaldean dagoen natur parke hau 1992an sortu zen. Izendapenak izugarritzko sona eman zion. Hirigunetatik urruti dagoenez, bertako biztanle askok Gasteiz eta Mirandara jo behar zuen mende honen erdialdera. Inguruko herriak erabat hustuta edo erdi hustuta gelditu ziren. Orain, natur parkea dela eta, biztanle asko itzuli da, etxeak konpondu eta bisitariak hartzera. Galduta egotetik, bisitari asko izatera pasa da.

Bitxikeri geologiko nahiz geomorfologiko ugari biltzen du naturgune honek. Kare-harrizko hormazaharrez inguratutako bailara zabala da. Erkidegoko sai arre kolonia handiena bertan bizi da. Pinudi, pagadi eta artadiak mendi magaletan, ibarrean berriz, gero eta gutxiago ustiatzen diren larreak.

Ongi adierazitako ibilbidetan zehar txango errazak burutu daitezke eta era guztietako zerbitzuak aurkitu daitezke gaur egun Valderejoan.

■ Valderejo natur parkea denetik biztanle asko itzuli da.

■ Urkiola

Babes-maila: natur parkea
Izendapena: 1989ko abenduan
Azalera: 5.988 ha.

Bizkaiko hegoekialdea eta Arabako iparrekialdeko eremu txiki bat sartzen dira natur parkearen baitan. Aramotz-Ezkubaratzeko mendilerroa, Mugarra-Anboto mendiak eta Arangioko mendilerroak gailentzen dira inguruotan.

Isurialde kantauriar eta mediterraniarraren arteko banaketa lerroa aurki dezakegu bertan. Interes handiko gunea, bertako paisajea, balio natural, arkeologiko, nahiz kulturalak direla eta.

Inguruko orografia aldapatsua izan arren, giza presio handia jasan du gune honek eta horren adierazgarri dira bertako ikaztegiak, harrobiak, pinudiak eta abar. Euskal Herriko ingurune menditsu guztietan gertatzen den bezala, hemen ere artzaintzak garrantzi handia izan

du bertako biztanleen artean.

■ Gorbeia

Babes-maila: natur parkea
Izendapena: 1994ko ekainean
Azalera: 20.016 ha.

Bizkaia eta Araba arteko mugan, Iparraldera Orozkoko bailara dago, Ekialdera Arratiako bailara, Hegoaldera berriz, Zuia eta Zigoitiako bailarak eta azkenik, mendebaldera, A-68 autopista eta Urkabustaizko bailara.

■ Giza presio handia jasan du Urkiolak; ikaztegiak, harrobiak... aurki daitezke.

■ Abeltzaintza, nekazaritza eta basogintza izan dira jarduera nagusiak ingurune honetan.

Urkiolan gertatzen den moduan, hemen ere, uren banaketa lerroa topa dezakegu. Ingurune karstikoak gordetzen dira bertan. Balio geologiko, geomorfologiko nahiz hidrologiko handiko ingurunea.

Betidanik, abeltzaintza, nekazaritza eta basogintza izan dira jarduera nagusienak ingurune hauetan eta ustiaketa horiei zor zaie, neurri handi batean, gaur egun, ikus daitekeen paisajea.

Aisialdirako gune garrantzitsua bihurtu da eta parkeko zenbait gunetan, giza-presio handia soma daiteke.

■ Aralar

Babes-maila: natur parkea

Izendapena: 1994ko apirilean

Azalera: 10.956 ha.

Gipuzkoako hegoekialdean, Nafarroako mugan, Bedaio eta Ataun artean kokaturiko eskualdea.

Mendiko larreak dira nagusi, baina pagadi, artadi eta altzadi ederrak topa daitezke inguru hauetan.

Gipuzkoan, mendizaleen erreferentzia nagusia eta hainbat mendizale belaunaldi bertan ibilitakoa da.

Artzaintzak izugarrizko garrantzia izan du naturgune honen historian eta gaur egun ere, jarduera nagusia da berau. Bertako larreen edertasuna artzain eta ardiei zor diegula ezin dugu ahaztu eta ingurune honen kontserbazioan, berebiziko garrantzia du artzaintzak.

Gizakiaren presentzia aspaldikoa da ingurune honetan, horren adierazgarri, bertako aztarnategi sorta.

■ Aiako harria

Babes-maila: natur parkea

Izendapena: 1995ko apirilean

PAIS VASCO DESDE EL CIELO

■ Interes geologiko handia du.

■ Artzaintzak izugarrizko garrantzia izan du Aralarren.

Azalera: 6.913 ha.

Gipuzkoako iparrekialdean, Bidasoa eta Urumea ibaien artean kokaturiko natur parkea. Ekialdetik Nafarroarekin mugatzen du.

Geologikoki, interes handiko gunea. Bertan daude Euskal Herriko material zaharrenetarikoak. Mazizo Paleozoikoak dugu, hots, hertziniar orogenia gertatu aurrekoa. Bertako baso gehienak, ustiapen produktibistatik bideratuak daude, dena den, baso naturalagoen arrastoak aurki ditzakegu, Añarbe, Endara eta Oianlekun. Beste ezaugarri aipagarriak, mehatze zaharrek osatzen dute, Arditurriko meheak esaterako.

■ Bertiz

Babes-maila: natur parkea

Izendapena: 1984ko martxoan

Azalera: 2.040 ha.

Nafarroako iparraldean, Bidasoa ibaiaren ertzean, Bertizaranako udalerrian kokatua. Iparraldera Etxalarrekin mugatzen du, ekialdera Baztan arte, hegoaldera Bidasoa ibairaino eta mendebaldetik berri, Bertizaranako lur-sailekin mugatzen du.

Parkearen baitan, naturaltasun maila handia gordetzen duten basoak daude. 1392. urtean, Pedro Miguel Bertiz-en eskuetan gelditu zenetik, jauntxo asko pasa

da bertatik, eta, hain zuzen horregatik, ustiapen txikiagoa izan dute lur hauek. Bertizko jauregiaren inguruetan 1847. urtean sorturiko jardín botanikoa dago.

■ Urbasa-Andia

Babes-maila: natur parkea

Izendapena: 1997ko otsailean

Azalera: 21.408 ha.

Nafarroako iparraldean kokatua. Iparraldera Sakanako bailara du, ekialdera, Goñi, hegoaldera Gosalazko bailara, Lezaun eta Abartzuza, eta mendebaldera berri, Arabako muga.

Artzaintza eta basogintzaren kudeaketa ez dira berriak mendi hauetan. Aspaldiko lanbide hauek, bertako baliagaiak, arrazio-

■ Naturaltasun maila handiko basoak.

■ Urbasa natur parke izendatzea eztabaidatsua izan da. Pagoeta ingurugiro hezkuntzara zuzenduta dago batez ere.

nalki ustiatur, gaur egungo paisajearen gu-rasoak dira. Prozesu luze eta eztabaidatsu baten ondoren izendaturiko natur parkea.

■ Urdaibai

Babes-maila: biosferaren erreserba
Izendapena: 1989ko uztailan
Azalera: 23.000 ha.

Bizkaiko iparraldean. 22 udalerriren lurak sartzen dira erreserbaren baitan eta Oka, Mape, Artigas eta Laga ibaien arro hidrografikoei mugatzen dute erreserba.

Mendeetan zehar, bertako gizon-ema-

kumeen jarduerak modelatu duten ingurune dibertsoa. Eremu txiki batean, ekosistema mota ezberdinak aurki ditzakegu. Bereziki garrantzitsuak dira bertako itsasadarra, itsasertza, kantaular artadia eta aztarnategi arkeologikoak.

■ Pagoeta

Babes-maila: natur parkea
Izendapena: 1998 irailan
Azalera: 8.395 ha.

Urola eta Oria bailaren artean kokatua. Baso atlantiar, harizti eta pagadiak ugariak dira. Baso-landaketek ere badute bere tokia.

Azalera gehiena publikoa da eta natur parkea izendatu aurretik ere, Gipuzkoako Foru Aldundiak, hainbat azpiegitura zituen

bertan. Bertako arduradunen esanetan, batez ere, ingurugiro hezkuntzara zuzenduriko parkea dugu hau. Horretarako prestatua baitago eta urtero makina bat eskola ume igarotzen da bertako instalazioetatik.

■ Biasteriko aintzirak

Babes-maila: biotopo babestua
Izendapena: 1995ean
Azalera: 42.4 ha.

Lauegune txiki osatzen dute biotopo hau, horietako bi, kubeta endorreikoak dira, ez dute kanpoalderako drenajerik eta normalean ura, euri-uretik besterik ez dute jasotzen.

Baldintza hauek oso ingurune berezia eratzen dute eta landaretza nahiz animalia bereziak topa daitezke bertan.

UNDABIAT RESERBA DE LA BIOSFERA

MIKEL ESTONBA

■ Urdaibai eremu txikian, ekosistema anitz aurki daitezke.

■ Biasteriko hezeguneetako bat da argazkikoa. Migrazio garaian hegazti askoren atsedenleku bihurtu dira aintzira hauek.

QUERCUS

Paduretako ohiko landaretza topa daiteke, ongi zaindutako belardi eta baratzen artean. Ingurune zingiratsuetan ohikoak diren hegazti paserifor-meak nabarmentzen dira. Migrazio garain, hegaztien atsedenlekua da.

■ Itxina

Babes-maila: biotopo babestua

Izendapena: 1995eko uztailan

Azalera: 548 ha.

Goien Itxina natur parkeko mugen barruan kokatuta dagoen biotopoa dugu honakoa. Interes geologiko handiko ingurune karstikoa. Basoan pagadiak dira nagusi, baina mendiko larreak eta harkaitzetako landaretza ere topa daiteke. Bisitari ugari jasotzen du ingurune honek eta oso ezaguna da inguruko mendizaleen artean.

Axulargo begia eta bere ingurunea.

MIKEL ESTONIA

■ Bisoi europarra, (Leitzararen bada) eta behean Inurritza ingurune zingiratsua.

Migrazio garaian hegazti espezie askoren atsedenleku bihurtu dira aintzira bitxi hauek.

■ Leitzarar

Babes-maila: biotopo babestua

Izendapena: 1995ean

Leitzarar ibaia eta bere ibaiertza dira babesturiko guneak. Hasi Nafarroako mugatik eta Andoaingo herriaren sarreraraino. Ibaiertzeko altzadi eta hariztiak dira, bertako naturaltasunaren adierazgarri, nahiz eta arroa, pinu-landaketa handi bat izan eta inongo babesik ez jaso. Animalia espezie adierazgarrienak muturluze piriniarra (*Galemys pyrenaicus*), bisoi europarra (*Mustela lutreola*) eta amuarraia (*Salmo trutta*) dira.

■ Inurritza

Babes-maila: biotopo babestua

Izendapena: 1995ean

Azalera: 51 ha.

Zarauzko hondartzako hainbat haizea eta Inurritzaren bokaleak eratzen dute biotopo babestua.

■ Izki natur parkean basurdea nahiko ugaria da.

■ Goian Itxina biotopoa, mendizaleentzat aski ezaguna eta behean Abbadia itsasertza.

Antoine Abbadia (1810-1897) zientzialari, bidaiari, astronomo eta euskaltzaleak utziriko ondarea babestea du helburu. Hain eremu txikian bost ekosistema topa daitezke; mareartekoa, itsas labarrekoa, landa, basoa eta larreak. Hegazti migratzaileentzat, atsedenleku garrantzitsua eta udazkenean eta udaberrian, hegazti ugari beha daiteke.

■ Izki

Babes-maila: natur parkea

Izendapena: 1998ko maiatzean

Azalera: 9.143 ha.

Azabako mendialdean dagoen natur parkearen kontserbazio egoera nahiko ona da, gizakiaren eragina oso txikia izan baita. Izki ibaiak ildaskaturiko lautada garai bat da. Ezbairik gabe, parke honetako harri bitxia, 3.500 hektareatako ameztia da, berau baita, zuhaitz espezie honek Europar eratzaren duen basorik handiena. Basurdea ere nahiko ugaria da Izkin, hori dela eta, bertako arduradunek, parkearen logotipoan bi basurde ezarri zituzten.

Iñaki Aizpuru, Enrike Castien eta Helen Groome-ek ingurune babestuen egoeraz, hauek babesteko irizpideez eta Europako Natura 2000 sareaz eman digute iritzia.

“Turismoaren arazoa puntuala da”

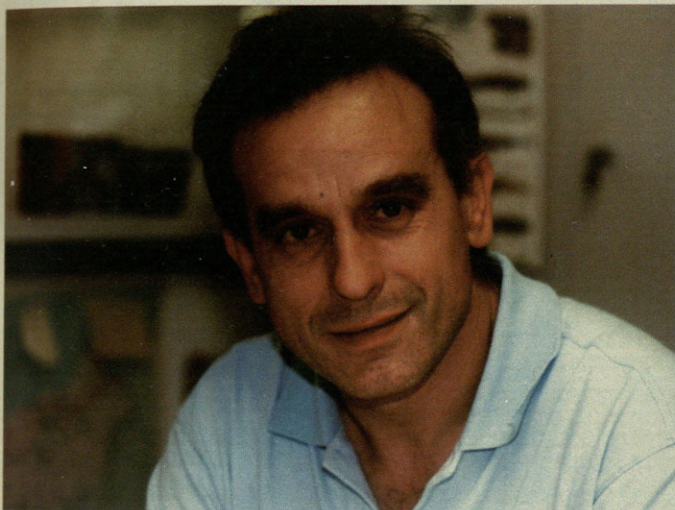
B iologoa izaki, zein iritzi duzu gaur egungo ingurune babestuei buruz? Nola ikusten dituzu?

Egia esan, nahi den guztia ez da aurrera eramaten, eta oraindik gauza asko dago egiteke. Edozein modutan, kontuan izan behar dugu gure inguruan orain dela urte gutxi arte ez zela ezer egiten eta orain, pixkanaka bada ere, ingurune babestuak kudeatzen hasi gara.

■ Ongi uztartzen al dira, nekazaritza, basogintza, turismoa eta naturaren kontserbazioa?

Jendea ari da konturatzen pixkanaka, ingurune naturalak legez babestea onurgarria dela denentzat. Hasieran, natur parkeen kontu hau ezezaguna zen garai haietan, arazo gehiago izan ziren. Guk bereziki ez dugu arazo handirik izan, baina esate baterako Nafarroan, Urbasako parkea dela eta arazo ugari sortu dira.

Turismoaren arazoa ere oso puntuala da, izan ere kontutan izan behar dugu, Aralar edo Urkiola bezalako tokietara, lehen ere, parke izendatu aurretik jendea bertara joaten zela. Agian kasurik deigarriena, Valderejokoa izango da. Natur Parke izendatu aurretik, inork ez zuen ezagutzen ingurune hau, orain berriz, jende ugari hurbiltzen da bertara. Turismo hau ongi bideratzea garrantzitsua da, naturaren kontserbazioa eta turismoa ongi uztartzeko

ALBERTO ELOSEGI

OSKAR MONTERO

■ Iñaki Aizpuru, Gipuzkoako Foru Aldundiko biologoa. Urbasan (eskuinean) arazo ugari izan dute.

“Katalogoak berriro egin behar dira”

■ Enrike Castien, Nafarroako Gobernuako biologoa da.

Nafarroako Gobernuako biologoa zara. Nola ikusten dituzu gaur egungo ingurune babestuak?

Horrelakoetan esan ohi den bezala, pozten naiz zuk galdera hori egin izanaz. Nire iritzi pertsonala naturaren kontserbazioaren irizpideak aldatu egin beharko liratekela da, neurri handi batean. Izan ere, gaur egun, natura kontserbatzeko erabiltzen diren irizpide asko, 60ko hamarkadatik datozela pentsatzen dut. Irizpide hauek

natura ona eta garapena txarra denaren ideiatik abiatzen dira.

Natura eta garapena aurrez aurre jartzten dira, eta egiten dena zera da, garapen horretatik salbu gelditu diren eskualdeak babestu. Tristea da horrela esatea, baina, gaur egungo ingurune babestu asko ongi kontserbatuta dago, inongo interes ekonomikorik ez delako piztu bertan.

■ Beraz, zein irizpide erabili behar dira natura kontserbatzeko?

Gaur egun, ez da erreala legislazioak ezartzen dituen plangintza guztiak aurrera ateratzea. Nafarroan, mehatxaturiko espezieen katalogoak egin izan dira, baina katalogo hauek garatzeko plangintza gutxi.

JOXE RAMON ARIARTZA

■ Arrisku handian eta arazo ugariarekin dago otsoa.

Nire ustez, eta berriz diot iritzi pertsonala dela, katalogo hauek berriro egin behar dira eta beste planteamendu bat erabili natura kontserbatzeko. Azalera txikiko inguru-

neak babestuz ez da bermatzen bertan dagoenaren kontserbazioa; aitzitik, eskualde handiagoak babestea ego-kiagoa da. Eskualdeko habitat ezberdinak kontserbatuz, hau da, ingurunea ongi kontserbatuz, zeharka, espezieak ere kontserba-

tzen ari gara eta hau da bilatu behar dena. Edozein modutan, planteamendu honek ez luke balioko arrisku handian eta arazo ugariarekin topatzen diren espezieentzat;

hala nola, igaraba, hartza, otsoa eta gisa horretako espezieak, banan bana aztertu behar dira.

■ Zer iruditzen zaizu Europako Natura 2000 sarea?

■ “Gaur egungo ingurune babestu asko ongi kontserbatuta dago, inongo interes ekonomikorik ez delako piztu”

Egia esan, naturaren kontserbaziorako tresna egokia izan daiteke. Europak, habitat konkretu batzuren babespena ezartzen du eta herrialde bakoitzak babestuak izango diren zonaldeak aukeratu ditzake; hala ere, erabaki honetan mugatuta daude. Sare honen finantziazioaren nondik-norakoak ez dira

ezagutzen oraindik, hau sareak arrakasta izan dezan oinarritzko esparru bat delarik. Nafarroan, azaleraren %23 egongo da Natura 2000 sarearen barruan

“Nork ordainduko du kontserbazioa?”

MONIKA DEL VALLE

■ Helen Groome EHNEko kidea eskumenen banaketa moduz ez da ados.

Nola ikusten dituzu, gaur egungo ingurune babestuak? Zein beharko luke izan ingurune hauen helburua?

Gu beti egon izan gara lurralde antolaketaren alde, eta natur inguruneak babestea, lurraldea antolatzeke modu bat da. Edozein modutan, badugu zenbait kezka gai honi dagokionean. Alde batetik, esku-

menen kontua dago, izan ere, orain, udal-letxe askok zenbait eskumen galdu du eta Aldundiek hartu, eta hau horrela izatea kaltegarria deritzogu. Bestetik, zenbait natur parkeren benetako helburua ez da oso garbia, kasu batzutan turismoa edo basogintzari ematen zaio lehentasuna. Esate baterako, Aralargo natur parkean zeresan asko eman duen urbanismo plan bat dago Lareon, eta gure ustez, hau ez da bateragarria parkearen benetako helburuekin.

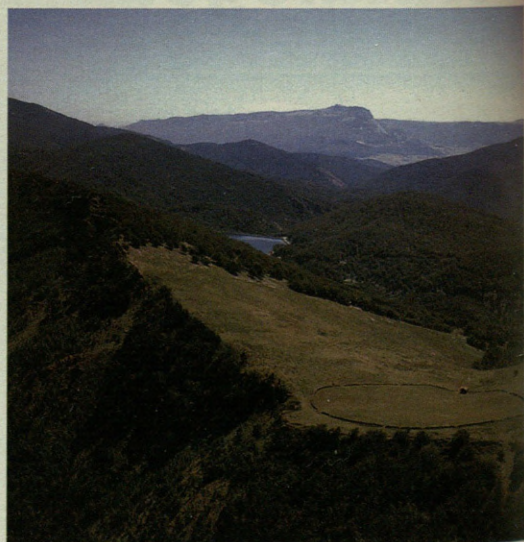
■ Posible al da nekazaritza, basogintza, turismoa eta naturaren kontserbazioa ongi uztartzea?

Bai, posible bai. Askotan jendearen heziketa eta jarrera zaindu behar izaten dira ingurune hauetan. Edozein modutan, egiazko planak egin behar dira. Adibidez, gure ustez, gaur egun ingurune babestuetan planak egiteko metodologia ez da gure gustukoa. Lehendabizi, Foru Aldundiek planak aurkezte dituzte eta ondoren alegazioen txanda irekitzen da, eta gure ustez honi buelta eman beharko litzaioke. Alegia, zeresana duten guztiak bildu mahai batean, basozale, mendizale, nekazari, ekologista, administrazioa eta plan bat egin denen artean.

■ Zer iruditzen zaizu Europako

Natura 2000 sarea?

Oraindik ikusteke dago zer gertatuko den. Gaia nahiko geldi dago eta hasieran jarritako epeak ez dira betetzen ari, beraz lanak atzeratuta doaz. Oraindik ez dakigu zenbat diru egongo den, gure ingurune babestuak kontserbatzeko. Benetan, nork ordainduko du kontserbazio hau? Hori da gure kezka nagusia, izan ere, naturaren kontserbazioa, nekazari zein abeltzainen bizkarretik egiteko arriskua ikusten dugu. Ez dakigu zein eragin izango duen honek guztiak baserritarrentzat.

PAIS VASCO DESDE EL CIELO

■ Lareoko plana ez du gustuko Grommek.

J O X E A G I R R E

“NIK ASKO SUFRITU IZAN DUT BETI BERTSOTAN”

■ «Nik eta beste lagun batek lurrebaso aizkolari ezagunari jokatu genion apustua eta bion artean irabazi».

Joxe Agirre eta Imanol Lazkano, bertso bazkaritan beti elkarrekin jarduten duen bikotea bildu dugu berriro mahaira, oraingoan Joxe Agirreren bizitzaz gai librean aritzeko. Gaztetako bertso ibilerak, garai hartako munduaren ikuspegia, lana, erromeriak... Lekutan daude orduko gizartea eta bizimodua, baina egungo bertsolaritzaren gailurrean jarraitzen du Agirre azpeitiarrak. Badio zer esanik, beraz, gaurko gizarteari. Bertsoak baduelako zerbait, antzinakoa gaur egungo egiten duena, zaharrak eta gazteak joku berean elkartzen dituen.

Bertsotan jendaurrean nahiko berandu hasi zinen, 29 urte ingururekin. Baina betidanik izan duzu zaletasuna. Nondik datorkizu bertsotarako gogo hori?

Nik uste afizioa aitonaarengandik etorri zaidala. Ni mutil koxkorra nintzela hura egoten zen sehaska eragiten eta bertsoak kantatzen zizkidan: Udarregirenak edo ikasiak zituen beste norbaiten bertso zaharren batzuk, baina bereak sekula ez. Aitona zena, plazan eta jendaurrean ibili gabea izango zen, baina nik uste bertsotan egingo zuela: artalde koxkor bat bazen gure etxean, eta oso negu txar batek ardi gehienak akabatu zituen. Negu hari bederatzi puntuan hamabi bertso jarri omen zizkion, eta bertso onak omen ziren gainera. Harek gogoan zeramatzan, baina pena da galdu egin direla, ez baitzitu idatzi. Nik hamaika urte nituela-edo hil zen aitona, eta artean ez nuen denborarik eduki bertso haiek ikasteko edo apuntatzeko. Gainera oso lotsatia zen, eta ez zuen nahi izaten haiek kantatzerik.

Baina aitona zena bertsotan ibili izan balitz, ni orain naizena baino hobea izango zen, seguru asko.

■ **Kanta paperak ere izaten ziren zuen etxean...**

Bai. Igandero eta feria egunetan ere bai. Azpeitian 2 errealetan saltzen ziren eta erraz ikasten genituen haiek. Horri esker gelditu naiz irakurtzen ahaztu gabe!

Nobioak andregaia uzten zuela, edo andregaiak nobioa uzten zuela, edo elurte bat zela, edo ezkontza bat zela, bertso paperak ateratzen ziren gehienetan.

■ **Uste dut Uztapide zela gustukoen zenuen bertsolaria. Nola gogoratzen duzu harekin egin zenuen lehen saioa?**

Duela 40 bat urte, gutxienez, Uztapidek Olabarrira joateko deitu zidan. Horrelaxe, Bixente lagunak bazuen «Hilario» esaten zion motor bat, ez dakit Vespa edo zer zen hura, eta ni harekin joan nintzen Beasaingo geltokira motorrean, eta handik gora Bi-

xentek jaso gintuen Uztapide eta biok, baina banaka. Bixentek kristoren mesedea egin zigun, egingo ez zigun ba? Orduan ez zegoen orain bezalako aukerarik garraiorako... Beldurak amorratzen joan nintzen, sekula ez bainuen ordurarte Uztapiderekin trataturik izan. Baina ondo moldatu ginen: Uztapide jatorra zen ikaragarri, ondradua ere bai. Eguna han pasa genuen, eta azkenean behintzat kontuak egiteko garaia iritsi zen. Eta han pezetak antolatzen zebilenak «zuen zenbat da?» galdetu zuenean, «gu-

orduan bertsolariek?

Lehenago beti erriertan egoten ziren etxeratzeke. Oraingo goizeko bostak baino beranduago ziren orduko hamabiak; berandu xamar, ordubatak aldera etxeratzen baintzen «bart berandu etorri haiz!» hasten zitzaizkidan marmarka, «izango huen, bertsoa edo txorakeria!». Gero, bertsotan hasi ginenean etxean giro ona izan genuen, baina hasieran bertsolarien erreferentzia txarra zuten, Zepaia eta antzerako bertsolari alprojena.

■ **Eta hasiberritako garai haiek nola oroitzen dituzu? Zailtasunak edo izango ziren, beldurra, bertsoa nola bukatu...**

Beno, hori hasiberritan eta baita orain ere! Zailtasun horrek ez du behin ere aldegin. Nik asko sufritu dut bertsotan. Egun gutxi izan ditut etxera gustura etorritakoak. Etxera joaten nintzen «dedios! gehiago ez diat bertsotan egingo!» esanez eta hurrena nonbaitetik hots egiten zidaten, eta ezetz esatea ere... «Beno, joan egingo nauk» esan, eta gero agian egun polita tokatzen zitzaidan, eta lehengoa horrekin ahazten nuen. Eta gure burua honelaxe engainatzen pasatu dugu denbora osoa.

■ **Zuk omenaldi bat jaso zenuen gaztea zinela, 49 urterekin...**

Gaztea al da hori? Oroitzapen ona daukat nik. Ezer-tan harro egoteko motiborik badut, nik uste hartantxe daukadala. Karmelo Baldan zen, eta ia tope bete zen jendez. Donostian eginiko omenaldietan jende gehien bildu ze-

na izango zen, seguru asko. Ni gustora egon nintzen, oholtza gainean aulkian eserita, baina gero han zer edo zer kantatu beharra etorri zenean, gaizki pasa nuen, gero! Nik ordurarte pasa nuen une gogorrena izango zen hura. Estimatu egiten duzu, hainbeste jende joan izana, baina bestetik estuasuna ematen du, nola erantzun behar diot nik jende honi?

■ **Puntuari erantzuten abila zara zu, eta zer egin behar da puntuari ondo erantzuteko? Bukaera pentsatzen al duzu?**

ALBERTO ELOSEGI

■ «Gure etxean soinua erosteko dirurik izan balitz orduan, ni soinu-jole izango nintzen, txarra edo ona, baina soinu-jole».

rea? Ehun bana duro eta propina libre!» erantzun zion Uztapidek. Nik lehenengo ehun durokoa orduan kobratu nuen. Lazkano eta biok laurogei duro-eta, besteak baino gutxiago kobratuz ibiltzen ginen... Amari eman nion hurrengo egunean ehun durokoa, eta amak esan zidan «hau atzo irabazia al dek? Ja! Nahiago nitek egunero joango bahitzake!».

■ **Amak egunero bertsotara joateko agindu zizun, baina hori ez zen garai hartan normalena, ezta? Zer fama zuten**

Ez, hori ez. Lagunak puntua jarri eta hura erantzun egin behar da, puntuari segi, bukaera pentsatu gabe. Azkena pentsatzea zaila da, bestela denbora asko pasa behar duzu erantzuten hasteko. Egunkari izaten dira, eta batzutan goitik beherako erantzuna etortzen da, baina zaila izaten da puntua jarri eta da! derrepente bertso osoa akordatzeko...

■ **Eta inoiz gelditu al zara erantzunik gabe?**

Txarra erantzun, bai. Erantzunik gabe... ez dut uste. Nola hala bertsoa bukatu egin behar da, zeozerekin hasi eta zeozerekin bukatu!

■ **Bertsolaria izateko zer behar da? Berezko dohaia?**

Irazu, zerorri bertso eskolara joan ez bazina ere bertsolaria izango zinen! zuk ez duzu bertsotan han ikasi. Zure ateraldi batzuek ez dira eskolan ikasitakoak, e! Bistan da berezkoa behar duela. Praktikatuta eta ikasi bai, ikasi egingo da, baina berezkorik ez badu hura ez da bertsolari ona izango.

■ **Baina zuen garaian ere ez al zenuten eskola moduko bat osatu? Tabernaren batean edo biltzen zineten, ezta?**

Hori ez zen eskola, hori zen lotsagabekeria galanta! Eskola? Etxerako bidean batekin aritzen ginen bertsotan, edo ta-

bernan, edo neskalaguntzatik etxerakoan ere bai (hau egin banio, edo beste hori... geure buruarekin bertsotan). Hori zen gure eskola, baina gaur egungoena oso ezberdina da.

■ **Lanari behin kantatu zenion: «ez dut esango lana/ denik osasuna/ baina hori da pobreen/ aberastasuna»...**

Lanean ibiliak gara beti: udan etxean eta neguan basoan... Dirurik ez zen, gure etxean behintzat, eta nonbaitetik pezeta batzuk irabazi nahi izaten ziren... Orain sinistu ere ez luke egingo askok, guk zer bizimodu eramanez guren!

Gero, 39 urterekin harrobian hasi nintzen lanean. Txarra da ganadua etxean edukita, harrobira joaterako haiei jaten eman behar izaten niela, eta goiz jeiki. Umeak ere eskolara neuk eramaten nituen goizean, eta ekarri ere bai iluntzean.

■ **Garai hartakoen esana da «lanari ez zaiola beldurrik eduki behar»...**

Lanarengandik ihesi ez ginen ibiltzen, eta gehiago esango dizut, urguilua izaten guren lan asko egiteko: esaterako, nik azken urtetan makinarekin mendia zultzen jardun nuen, eta egunean 30 metro baino 50 metro zultatzea nahiago izaten guren!

■ **Apustu kontuak ekarriz... Aizkora**

■ **“Ezertan harro egoteko motiborik badut, jaso nuen omenaldia da. Nola erantzun bildutako jendetzari?”**

■ «Irazu, zerorri bertso eskolara joan ez bazina ere bertsolari izango zinen».

Hamarrekoa

UZTAPIDE

«Kontuzale amorratua, oso lagunartekoa. Hasarretuta ez nuen sekula ikusi, baina horrelakoetan zakar xamarra zelakoan nago»

IMANOL LAZKANO

«Konfiantzarik haundienetakoa dudana»

ANDONI EGAÑA

«Guk ezagutu dugun bertsolari onena»

LEIRE OSTOLAZA

«Bertsoak ondoen kantatzen dituen emakumea»

KEIXETA

«Aizkolari ona eta gizon gozoa. Ateraldi onak zituen, dotorea zen hizketan»

EMAZTEA

«36 urte pasa ditugu elkarrekin eta ez dugu behintzat dibortziatzeko asmorik»

JOXEAN AGIRRE

«Galdetzen ez da txarra hura ere»

XABIER ARZALLUZ

«Gustatzen zaizkit bere ateraldi batzuk... lehenago 'amen' egiten zuen, baina orain botatzen ditu ederrak!»

EUSKITZE

«Asko estimatzen dut. Punta-puntako bertsolaria»

ARANALDE

«Apaiza izanagatik edozer esan daiteke bere aurrean»

ALBERTO ELOSEGI

■ «Nire lehenengo ehun durokoa Uztapiderekin egindako saioan irabazi nuen».

apostuan aritua zara, ezta?

Izarraitzen festa jartzeko eta, aizkoran pixka bat ibilia naiz ni. Hor bazen Kostita deitzen zaion lurzulo bat, eta han erromeria egiten genuen. Egun batean bi aizkolarik jardun zuten. Gure lagun batek ikusi zituen ahizkoran, eta esan zien «zuei bieie apustu joko lizueken bat bada, Izarrait-

zpean». Eta apustua jokatu nien bieri, eta irabazi. Orduan 63 kilo bakarrik pisatzen nituen, haria baino iharragoa nintzen. Bakkoitzak 60na duro jokatu zituen. Garai hartan asko zen. Handik hamabost egunera jokatu genuen apustua. Orain plazan ez da erabiltzen egur hori: oinbetekoa, egur txiki bat da. 6 oinbetekotara bota genuen

erronka, haiek hiruna oinbeteko ebaki behar zituzten, eta nik 6. Nik irabazi nien, eta hortik pentsatu zer bizkorrak izango ziren haiek ere!

■ Nola entrenatzen zenuten?

Entrenatu? Zer entrenatuko genuen bada, hamabost egunetara jokatu genuen eta apustua! Bat ere ez. Apusturako bakarrik egongo bagina... Baina guk etxean ganadua eta abar gobernatzen lana egin behar izaten genuen. Gainera entrenamenduak akituta bukatzen nituen, batere ohitu gabe nengoen eta aizkoran. Gu basoan aritzen ginen pagoak botatzen eta abar. Eta han egiten nuen aizkoran, lanak eraginda. Apustua jarri genuenean, berriz, bi aldiz etorri zen Urrestilako Keixeta aizkolaria gure etxera, ni entrenatzera.

■ Garai hartan orain baino apusturako zaletasun gehiago zegoen, ezta?

Beno! Orduan jende mordo eta etortzen zen gu ikustera eta orain aizkolaria onenak jarrita ere plaza betetzeko komeriak izaten dira... Beste behin Azpeitiko zezen plaza osoa bete zen: dirubiltzeko apustu bat egin zen elbarri zeuden gure osaba eta bere alabaren alde. Eta nik eta beste lagun batek lurrebaso ezagunari jokatu genion apustua, eta bion artean irabazi.

■ Korrika apustu bat ere egin omen zenuen...

T a n t o a

Txirrita garaiko bertsokerari eutsi dion bakarra

■ Imanol Lazkano
Bertsolaria

Nik uste bi bertsokera izan direla 1900ean hasi eta 1970a arte: bata Txirritaren aroa, edo lehengo bertsokera: tabernako desafio giroan bertsolariek elkarri gaizki esaka jarduten zuten batik bat. Iristen da 35eko txapelketa eta Basarrik txapela kentzen dio Txirritari, beste aro bati hasiera emanez. Txapela buruz aldatuagatik, oraindik estilo zaharrak bizi-bizirik zirauen, eta Txirritaren eskola oso izan zen kritikatu «kulturdun»engandik (zenbaitetan dudak jartzen dut zer den kulturdun izate hori, baina): bertsokera hori gaitzesten zuten tabernako zabarkeria hutsa zelakoan, errespeto gutxikoa, lotsagabea. Basarriren saiakera izan zen bertsolaritzari kutsu hori kendu eta duintasuna ematea, bertsoa edozein lekutan zuzpertzeko, «kultura» zuen jende horrek ere bertsolaritza balia zezan euskararen exhibizio jator eta errespetagarri gisa. Basarrik ordurarteko moldeak puskatu zituen: saio batean 40 bertso kantatu beharrean 15 txukunak kantatu eta

erretiratu, jendea bertso gosez utzi... Basarriren aroak 1970 urterarte iraun du, harik eta Amurizak garai berri bati ateak zabaldu dizkion arte.

Beraz, gu bertsotan hasi ginenean, bi estiloen talkaren erdian tokatu ginen: Basarriren berri nahia, eta Txirritaren eskola zaharra. Basarriren gurdira ez ziren bertsolari denak igo, esaterako Zubeltzu zaharra, Txapel, Loizaletxe, Zepai.... Haietatik Basarriren bideari jarraitu zion bakarra, Uztapide izan zen. Garai horren emaitza da Joxe Agirre, eta berari zor zaio Txirritaren bertsokerak gaur arte iraun izana. Egungo bertsolarietan, inor aipatzekotan, Joxe da Basarriren doktrinak gutxien kutsatu duena: baserriko bizitza, bere izakera bizia eta eskolan ibiltzeko aukerarik eza medio, bere estiloa parerago dator Txirritaren belaualdiarekin. Bertsokera biak ezagutu ditu, baina askoz ere bereago sentitzen zuen Txirritaren eskola. Darion bizitasuna eta gauzak esateko era... hori jendeak eskertu egiten du ●

Bai, baina jokatu gabe geratu ginen. Landetako bailarak Izarraitzpekoari jokatu zion. Eta orduan, ospera! 58 kilotarraino jaitsi nintzen. Goseak eta egarriak amorratzen ibiltzen ginen, korrika arinago egiteagatik. Baina gero besteak atzera egin zuen eta ez genuen elkar probatu.

■ Garai hartan diru gutxiago izanda, nola jokatzeko zen hainbeste?

Guk hiru mila pezeta jokatu genituen aizkora apustuan, eta garai hartan asko zen hiru mila pezeta. Eta Keixetak ere horixe esan zidan: «Jokua berde berde daukazue eginda!». Baina orduan finak ginen horretan. Niri orduan norbaitek aginduko balit hamar mila duro emango zizkidala, gure etxean zentimorik ere ez zen izaten, eta nik ez nuen galduko apustu hura! Tranpak, eta horiek uste dut geroztikoak direla.

■ Erromeriazalea ere izan zara...

Guk 15-16 urte izango genituen erromeriar joaten hasi ginenerako. Aittolako gainean hemen inguruko erromeriarik onena izaten zen, Elgeta trikitilaria-eta izaten ziren jotzen. Gure etxean soinu erosteko dirurik izan balitz orduan, ni soinu-jolea izango nintzen: txarra edo ona, baina soinu-jolea. Dantzan ere ez nuen ikasi. Gustatu bai, baina ni gaztea nintzela amona hil zitzaigun eta orduan lutoak eta horrelakoak izaten ziren, eta horrela geratu nintzen dantzan ikasi gabe.

■ Neskaguntzak nolakoak ziren?

Batzuentzat besterentzat baino ho-

ALBERTO ELOSEGI

■ «Lanarengandik ihesi ez ginen ibiltzen, urguilua izaten genuen lan asko egiteko».

beak... Guk orduan badakizu zer beldur edukitzen genuen? Etxean ere elizaren mende egoten ziren denak, eta gurasoen

galdu genuen, eta hori ez dago orain harrapatzerik.

■ Nola ikusten da oraingo Euskal Herria 70 urterekin?

Bertakoe elkarrekin konpondu ezin horrek ematen dit pena gehien. Orain dela gutxi arte nahiko itxura ona zuen: EH, EA eta PNVkoak gauza askotan behintzat

bat zetozen, eta orain berriz ikusten ditut nahiko sakabanatuta dabilzala. Nik uste dut Euskal Herria bere tokira eramango baldin bada, horiek denek elkarrekin joan behar dutela. Nahiz gauza batzutan hain ondo etorri ez, uste dut elkarrengandik hurbil ibili behar dutela. Eta horixe daukat beldurra, ez direla hala ibiliko.

■ Hasi zinenean, uste al zenuen 70 urterekin 80 plaza egiten ibiliko zinenik?

Nola antzemango nuen ba! Ezta pentsatu ere! Gainera gu bertsotan hasi ginen garaian, orain baino gutxiago ibiltzen zen bertsotan. Gogoratzen dut Uztapidek 91 herritan kantatu homen zuela urte batean, eta hura ikaragarria zen ordurako. Eta guk, gure arlotean, izan genituen 120 saiora inguratzen ziren urteak ere! Orain, berriz, Egañak eta Sebastianek ehun saiotik gorako urteak asko izan dituzte.

■ Bertsolari gazte batek esaten dizunean bere bertsolari gustukoena zarela, zer etortzen zaizu burura?

Nik ez diot sinesten hori ●

◆ ESTITXU EIZAGIRRE

◆ IXIAR EIZAGIRRE

■ “Garai hartan dena zen pekatua. Garairik onena alperrik galdu genuen eta hori ez dago orain harrapatzerik”

aldetik egur pixka bat jasotzen genuen, apaizaren aldetik, berriz, kristorena: dena zen pekatua... Garairik onena alperrik

ALBERTO ELOSEGI

■ «Gu hasi ginen garaian orain baino gutxiago ibiltzen zen bertsotan».

PRINTZA

KATEDRADUN
EUSKALDUNA

Xabier Isasik EHUKo errektorearen aukeraketaz hausnartu zuen "Euskaldunon Egunkaria"n:

"(...)UPV/EHUKo hurrengo errektorea katedraduna izango dela ziur gaude. Ostera, ez dago inongo legerik esaten duenik Euskal Herriko Unibertsitatearen errektoreak euskara maila jasoa izan behar duenik (...). Euskaraz maila jasoa izatea Euskal Herriko unibertsitateen errektorea izan ahal izateko ezinbestekoa izan beharko litzateke. Tamalez, ez da horrela. (...) UEUren xede nagusia Euskal Unibertsitatea da (...). UPV/EHUri dagokionez, unibertsitate handiena izateaz gainera, bere ikasgeletan ikasle eta irakasle euskaldun gehienak bil-tzen dituen da. (...) Gure eskuetan dagoe-na, behintzat, Euskal Herriko unibertsitate handienaren ordezkari gorena euskalduna izan dadila egingo dugu. (...) Hautagai euskaldunaren alde agertzeak ez du esanahik aurkezturiko programak asebetetzen gaituenik. (...) Errektorea euskalduna izatekotan, egitasmoa egunez egun hobetu daiteke. Errektorea erdalduna izango balitz ostera, (...) erdalduna izate hori lau urtez alda ezinean ibiliko ginatke eta (...).

MUSIKA KLASIKOA HAURRENTZAT

OTSAILAREN 26an eskaini zuen Bilboko Orkestra Sinfonikoak Kontzertu Didaktikoen XIII. zikloaren lehen kontzertua. Martxoaren 4an bigarrena. Hemendik aurrerakoak apirilaren 8an, maiatzaren 6an eta ekainaren 3an egingo dira. Guztira, beraz, bost kontzertu eskainiko ditu, BBKren laguntzaz. Kontzertu hauetan Brahms, Schubert, Beethoven, Vivaldi eta Ravelen musika zortzi eta hamabi urte bitarteko haurrengana hurbildu nahi da. Horretarako, haurren munduko elementu ezberdinekin -sentimenduak, abereak, dantza, antzerkiak eta natura- musikak duen harremana jorratuko da.

AZKENEKO ORDUA OHOLTZAN

Azkeneko ordua iristean bost pertsonaia ezerdinen jokaera azaltzen saiatu da Damian Muñoz dantzari gasteiztarra "Asire" izeneko koreografia berrian. Hilaren 25ean Gasteizko Printzipal antzokian estreinatu zuen lana, aurrez Valentziako dantza jaialdian estreinatu bazen ere. Muturreko egoera horretan agertzen diren sentimenduak ikuspegi baikor batetik islatzen saiatu da lan honetan. Horretarako, eszenatikian elementu bakarra ipini du: erloju digital handi bat. Horrez gain, argia eta musika elektroakustikoa erabili ditu. "Daño" ikuskizuna

■ Damian Muñoz-en "Daños" ikuskizuna.

orain bi urte inguru Gasteizen eskaini zuenetik, hau da Muñozek egin duen lehen lana.

EUSKALKIEN ALT XORRA BILDUTA

louis-Lucien Bonaparteren eskuizkribuen bildumaren azken bost liburukiak otsailaren bukaeran aurkeztu zituzten Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak eta Deustuko Unibertsitateak. Bildumako hogeita sei liburuak Bonapartek aztertutako euskal dialektologiaren edizio kritikoa osatzen dute. Azken bost liburu hauek behe-nafarrera eta zuberera ikertu dituzte.

EMAKUMEA INTIMISMOAZ HARAT

EUSKO Ikaskuntzak emandako Odon Apraiz Bekari esker, Mari Jose Olaziregik emakumeek euskal literaturan duten presentziari

H I T Z B I T A N

- Anjel Illarramendik honakoa esan zuen "Euskaldunon Egunkaria"n multinazionalen eta zinearen inguruan: "Multinazional guztiak atzetik dauzkagu. Garesti ateratzen da soinu-bandaren produkzioa, eta behin filmarentzako grabazioa eginda, bigarren irtenbide bat aurkitzen diote diskoaren bitartez".
- Laxaro Azkune honela mintzo zen gai-jartzaileen inguruan "Gara"n: "Pentsatu izan dut, gai-jartzaileen lana ez ote den hainbestearino baloratzen. Publikoaren aldetik, hori oso

buruzko "Intimismoaz haraindi: emakumezko-ek idatzitako euskal literatura" ikerlana kaleratu berri du. Bertan hainbat arlo jorratu du. Batetik, komunikabideek emakumezkoek idatzitako liburuak aztertzean hauek "intimistatzat" hartzen dituztela. Lehiaketetan, neska-mutilen Urruzuno sarietan esaterako, irabazleen %55 neskak direla. Helduetan, aldiz, sarri %5era ez direla iristen. Bestetik, testu liburuetan ere nabaria da ezberdintasuna: Olaziregik aztertutako DBH 1eko testu liburu batean aipatutako 28 idazleetatik emakume bakarra ageri da.

XABIERREN HIZKUNTZAK

frantzisko Jatsu Azpilikueta Xabier-koak euskara zuen ama hizkuntza, baina beste zazpi ere bazekizkien. Hizkuntzez gain, bere bizitza-

gauza erraza dela iruditzen da, gai-jartzaileari bat-batean sortuko balitzaio bezala".
• Koldo Zuazok honela zioen "Arrasate Press"en: "Euskalkia gure sena da. (...) Sen gabeko pertsona ez da gauza berriak sortzeko gai, eta ez du irizpiderik irakurri edo entzuten duena zuzena ala okerra den erabakitzeko. Euskalkiei derrigor eutsi behar diegu".
• Anje Duhalderen hitzak dira hauek "Leihotik" aldizkarian esanak: "Egun, ez ditugu bes- teek dituzten oinarritzko baldintzak behar den gisan lan egiteko. Gero, (...) behar bada eus- kal disko etxeak ez dira aski ausartak, edo ez duté traturik egin nahi nazioartekoekin".

EIBAR ESTREINATUKO DA

Bost lan estreinatukio dira martxoaren 10ean hasi eta apirilaren 11 bitartean egingo diren Eibarko 23. Antzerki Jardunaldietan: Teatro Meridionalen "Calixto", Ubú antzerki talde unibertsitarioaren "Un poco de Fo no hace daño", Narruzko Zezen talde antolatzailearen "Apertura orangután" Olli Hauenstein talde suitzarraren "Piano & Forte" eta Bilboko Antzerki Imaginarioaren Fabrikaren "8 Olivetti poetiko" lana euskaraz. Guztira, 19 taldek 23 emanaldi eskainiko dituzte. Hauetatik lau izango dira euskaraz: "Dama eta Kardinala", "Zortzi Olivetti Poetiko", "Novecento" eta "Manolito Laubegi".

ko hainbat atal bildu du Iñigo Indartek "Xabierko Frantzisko, Erresuma zaharreko jesuita euskalduna" liburuan. Lana euskaraz eta gaztelaniaz argitaratu berri da.

■ Xabierko Frantziskoren Gaztelua.

■ Joxerra Garzia.

IZENAK

Joxerra Garziak eskura- tu du Santa Maria Funda- zioak banatu ohi duen haur literaturako Bapore saria. Garziak berak ira- bazi zuen lehiaketa honen lehen edizioa. "Lau egun eta gau bat Dudan" lana- rengatik milioi bat peze- tako saria jaso du (40.000 libera inguru).

Ramon Salazarren "Hongos" filmak Euskal film labur onenaren saria jaso du Gasteizko Euskal Zinemaren Astean. Sala- zar malagarra den arren, filma Donostiako enpresa batek ekoitzi zuen.

Ruper Ordorikaren "Gaur" lana kalean izan- go da martxoaren 23an. Lehen aldiz grabatu du Ruperrek diskoa zuzene- an eta lehen aldiz baita ere Esan Ozenkirekin.

■ Rupert Ordorika.

Benetako apustuaren beharra

Iazko uztaillean Bergarako Novedades zine aretoan bizi izan genuena benetan "nobedade" pozgarria izan zen. 1999an produzitutako hiru laburmetrai ikusi genituen, hirurak euskara hutsean eginak: bata gipuzkeraz, bestea nafarreraz eta azkena bizkaieraz. Gaur egunean globalizazioak dakarren antzekotasunaren aurrean, proiektio horretan aurkitu nituen hizkuntzarekiko ezberdintasunak kontuan hartzekoak dira, ezberdintasunek aberastasuna baitakarte.

Zinea herri bakoitzak dituen ñabardura txiki baina garrantzitsu horiek erakusteko oso bide egokia da. Inoiz ez naiz egon Ipar Ameriketara, baina seguru nago joaten naizenean bertako kaleak, bertako jendea, bertako giroa oso ezaguna egingo zaidala, ia eguneroko ikusten baitut Ipar Ameriketako irudi bat gutxienez. Zineak eta telebistak herrietako kulturarengan hain eragin nabarmena izanik, oso garrantzitsua da zine amerikarraren formularen aurrean "beste zinea" defenditzea. Hala ere, herri askok ez daukate beste herriei nolakoak diren erakusteko aukerarik, eta gainera amerikar zinea kontsumitzera konde-natuak daude.

Gu, beste herri txiki askorekin konparatuta, pribilegiatu batzuk gara, guk behintzat kontatu ditzakegu gure istorioak. Hala ere, horretarako, arrazoi ezberdinengandik, ezin dezakegu gure hizkuntza erabili. Ondorioz, ez dugu errealtate hori bere osotasunean kontatzeko aukerarik.

KONTAKIZUN batean hizkuntza bat edo beste erabiltzeak sekulako garrantzia hartzen du. Adibidez, 40ko hamarkadan erdaraz ez dakien euskaldun bat erdaldun batekin gaztelaraz hitz egiten saiatzen ikusteak kristoren indarra eduki dezake, eta argi dago sekuentzia bera euskara hutsean ikusiko bagenu ez lukeela efektu berdina sortuko. Euskal Herria elebiduna izanik, hizkuntza bien erabilera egokiak kontatzen ari garen errealtate hori indartzen du. Teoria gauza bat da eta errealtate beste bat eta argi daukagu pelikuletako protagonista hizkuntza izan beharrean dirua dela.

Denok dakigu zinea diruaren menpe dagoela. Erren-

tabilitatea bilatu behar da nahi duzun istorioa kontatzeaz aparte eta errentabilitate horretan hizkuntzak garrantzia handia dauka. Euskaraz egindako pelikula bat nekez sartzen da Espainiako banaketa sarean eta Euskal Herria oso txikia da; ondorioz, nik orain arte ezagutu ditudan produktoreetatik oso gutxi, inork ez esateagatik, errodutako luke pelikula bat euskaraz.

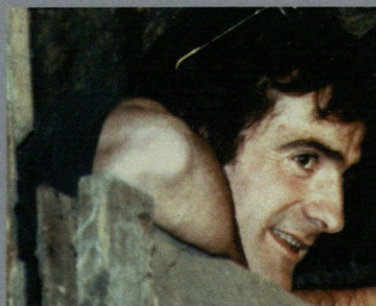
Benetan absurdu samarra da, euskaraz eginiko zinea defenditzen ibiltzea gero jendearengana iristeko biderik ez badago. Penagarria da benetan Zarautzen zegoen eremu urriko hizkuntzetan eginiko zine jaialdi hura, Ere-muak, hiltzen utzi izana. Horrelako iniziatibak lagundu eta indartu beharrean, hiltzen uzten ditugu; eta Donostia euskararen existentziaren ezer ez dakiten "izarrez" betetzear, poztu egiten gara.

Penagarria da gidoi bat euskaraz idatzia dagoelako inork ez produzitzea, eta erdaraz egitea beste aukerarik ez izatea. Penagarria da pelikula hori euskaraz ezberdina izango zela jakitea, penagarria errealtate bere osotasunean ezin konta izatea. Kanpotik ez da inor etorriko guregana pelikula bat euskaraz egiteko diruarekin. Apustua hemendik egin behar da, bai produktoreen aldetik, bai erakundeen aldetik.

ZENBAT urte daramatzagu izan den edo dagoen edo etorriko den euskal zineaz hitz egiten? Bitartean, hemengo zinegileak Madrilerako bidean daude. Istorio eta gatazka interesgarriak beteriko Euskal Herrian inoiz ez dago dirurik, ez baldintzarik eta ez zinerik.

Zinea euskaraz ikusi nahi bada, apustu serioa egin beharko da; argi hitz eginda, diru asko inbertitu beharko da, bai zinea euskaraz egiteko eta batez ere eremu urriko hizkuntza batean eginiko zineak banaketa sare garrantzitsu bat eduki dezan. Benetako apustu serio bat ez badago, laburmetraiak ikusten jarraitu beharko dugu.

Bukatzeke, hitzak baino ekintzak maiteago ditudalako, txapela kentzen dut, euren laburmetraia egiterakoan bizkaiera erabiltzearen, Ondarroako koadrila horren aurrean eta baita Urdiaingo euskara zaharrean errodatutako "Sarabe" laburmetraia ere egileen aurrean ere ●

ALBERTO ELOSEGI

Asier Altuna
Zinegilea

"Zinea euskaraz ikusi nahi bada, apustu serioa egin beharko da; argi hitz eginda, diru asko inbertitu beharko da, bai zinea euskaraz egiteko eta batez ere eremu urriko hizkuntza batean eginiko zineak banaketa sare garrantzitsu bat eduki dezan"

Topo Antzerki Taldeak «Ezustekoa» taularatzeari ekin dio. Sitcom eta reality-showaren artean dagoen komedia honek pertsonaia ahulak eta gizarte modernoaren gaitzak islatzen ditu, beti ere ironiaz zipriztindurik. Tolosan estreinatu ostean, Bergaran izango da ikusgai martxoaren 17an.

TELEZABORRA GURE BIZIA BAINO GARRANTZITSUAGOA DENEAN

■ Guy Foissyren «Ezustekoa» hamaika herrialdetan izan da antzeztua. Topokoek pertsonaien barne-pentsamenduak irudikatu dituzte.

Zer egingo zenuke gau batean zure telebista hondatuko balitz? Irakurri? Lotara joan? Desesperatu? Hitz egin? Pasadizo honek eragiten du Topok aurkeztu berri duen antzezlaneko ezustekoa. Jon Zarata eta bere emaztea, gauero bezala, telebistari begira daude. Telebista da, hain zuzen, beraien arteko lokarri bakarra. Beno, telebista eta egunerokotasuna. Gauzak horrela, bat-batean telebista hondatuko zaie, eta beraien harreman hutsala azaleratuko da. Desesperaturik, ez dute zer egin jakingo. Egongean,

beraien bizitza patetikoen eszenatikian, isiltasuna izango da nagusi. Eta denetarik probatuko dute, mamu beldurgarri hori estaltzeko: dantzatu, abestu... gizakien dohain bereziena praktikan jartzeko arazoak izango dituzte, ordea. Ez baitute beraien artean hitz egiten, ahaztu egin zaie jada. Gauzak esaten dizkiote elkarri, baina hortik komunikaziora kilometro luzeak daude. Azkenean, leihotik begira jarriko dira, eta halako batean, gertakari izugarri baten lekuko izango dira.

Bikotearen arteko inkomunikazioa da

obra honen abiapuntua, baina, era berean, beste hainbat esparru ukitzen ditu Guy Foissy autore senegaldarraren antzezlan honek. Hala nola, gizakion jokamoldea lanean, besteekiko harremanetan eta geure bizitzan. Foissy egunerokotasunaren baitako tragedia eta bizipen gordinak ditu hizpide, umorea eta ironia zorrotza erabiliz. Izan ere, Foissyren irudiko, umorea da gure larritasun eta etsipenetatik askatuko gaituena. Miguel Galindok, antzezlanaren zuzendariak, idatzi du lanaren adaptazioa okasio honetarako. Obraren egitura origi-

■ “Oholtzan jardun izanak ematen dizu profesionaltasuna”

Ezustekoa»ko May Gorostiaga eta Fran de Eulogio aktoreekin eta Miguel Galindo antzezlanaren zuzendariarekin mintzatu gara, eta estreinatu berri duten antzezlanaren inguruko hainbat kontu izan ditugu hizketagai).

■ **Inkomunikazioa bikotean, bote-rearen eta komunikabideen aurrean makurtzen den gizakia... komedia honetan agertzen diren gaiak dira. Umorea al da ikusleari gogoeta eragiteko modua?**

Fran: Bai, guri horrela iruditzen zaigu. Antzezlanaren egileak ere hori dio, umorea dela bizipen latzak antzerkian islatzeko era egokiena. Gainera, ez du bizitza hain bortizki irudikatzen.

May: Nire ustez, bizitzaren tragediak azaleratzeko modu bakarra da.

■ **Aktore bezala profesional mailan lan egiten duzuen lehen aldia da. Nolan eman duzue jauzi hau?**

Fran: Ez dakit profesional mailak zer esan nahi duen, paperetan gure izenak aktore lanbidearen ondoan daudela adierazi nahi badu, ba orduan bai. Hala ere, esan behar dugu aktore bezala lan batzuk egin ditugula dagoeneko. Ez bakarrik antzerkian, baita telebista eta zinean ere. Nik uste profesional izatea ez dagoela esku-orritan edo komunikabideetan ateratzearen baitan, oholtzan jardun izanak ematen dizu profesionaltasuna.

May: Ez gara hasi berriak, badugu formazio bat antzerkian. Zazpi urtez ibili gara Miguelekin Pasaiaiko Antzerki Tailerrean eta beste tailer batzuetan. Harrobikoak gara, beraz.

■ **Ikuskizun honek euskarazko eta gaztelaniazko bertsioak ditu. Zuetako batzuk euskaldun berriak izanik, hori ez da, ez, lan makala.**

Fran: Alde batetik, gogorragoa izan da euskarazko antzezlanaren prestatzea, gaztelaniaz aritzerakoan erraztasun gehiago dugu-eta. Nolanahi ere, bi hizkun-

■ Irudian, Miguel Galindo, Natalia Juano, Fran de Eulogio eta May Gorostiaga.

tzatan egin dugu jada, eta euskarazkoak erritmo gehiago du. Gainera, nire aburuz, hobeto gelditu zaigu gaztelaniazko bertsioa baino.

May: Arraroa da, zenbaitetan euskarazko itzulpenak motelagoak gertatzen direlako; alabaina, kasu honetan ez da hala izan. Arazorik handiena ahoskera lantzea izan da. Bestela, pertsonaia erakitzerakoan, aktore bakoitzak bere prozesua du hizkuntza batean zein bestean.

■ **“Gaztelaraz antzezteko erraztasun gehiago dugun arren, euskarazko bertsioak erritmo hobea du”**

Miguel: Bi hizkuntzatan egin dugu, normalizazioak hala eskatzen duelako. Horren froga da hurrengo lau emankizunak euskaraz izango direla. Momentu honetan euskarazko lanen eskari handiagoa dago.

■ **Donostian, ordea, euskarazko antzezlanak bultzatzearen ari dira lanean, estreinaldi gehienak eta, oro**

har, emankizunak ugariagoak zirelako gaztelaniaz.

Miguel: Bai, baina hori eskualdearen arabera da. Zenbait eskualdetan ikusle euskaldun kopuru handiagoa dago, eta besteetan, alderantziz, erdalduna ugariagoa da. Aipatu dizudan eskariaren adibidea zera da, iaz «Lur azpiko kaioak» lanarekin ia 30 emanaldi eskaini genituela, eta denak euskaraz izan ziren bizpahiru izan ezik.

■ **Zein proiektu dituzue etorkizunerako?**

Fran: Lehenik eta behin, «Ezustekoa» leku askotan antzeztea.

Miguel: Gure asmoa Alfonso Sastreren El Vampiro de Upsala euskaraz taularatzea da. Eta bien bitartean, kafe-antzerkirako ikuskizun bat egitea, geldirik ez egotearen. Beno, beste obra bat dut buruan, sekulako ezustekoa izango dena, baina ezin dut honen berri eman oraindik. Autore berri eta ezezagun batena da, nik hor zehar aurkitzen ditudan horietakoa ●

nala mantenduz, espazioan hurbildu du, eta hainbat elementu gehitu dizkio, txantxak kasu. Foissyren obra gure artean oso eza-guna ez den arren, bere lanak Alemania eta

Belgikan taularatuak izan dira. Japonian halaber, bada antzezle bat, Foissyren lanak bakarrik antzeztu ohi dituen. Senegaleko autorearen izena daraman antzoki bat ere

badago.

Jon Zarata gorpuzteaz May Gorostiaga arduratu da, eta Natalia Juanok, berriaz, haren emaztearen rola jokatzeko du. Concha

Garcia eta Fran de Eulogiok Zarata senar-emaztearen barne-pentsamenduak eta beraien irudimeneko pertsonaiak irudikatu dituzte. Jatorrizko antzezlanean, pertsonaia horiek guztiak diapositiba eta bideoen bidez agertzen ziren, aitzitik, Topok gizatasuna eman nahi izan dio, aktoreak erabiliz. Zenbait elementu berri ere sartu dute, txantxak, adibidez.

Topo Antzerki Taldea duela hamalau urte sortu zen eta Pasaian du egoitza. Bere obra ezagunen artean «Infratonos», «Lur azpiko kaioak», «Zerbitzaria», «El Camerino» eta «Agur, Eire, agur» (Tantaka taldearekin elkarlanean) daude. Talde honen helburuetako bat egile ezezagunen obrak antzeztea da. Ezustekoa, esaterako. Guy Foissy gure artean ezezaguna den arren, Belgika, Alemania eta Japonian egile honen lan ugari estreinatu da.

Topok, oso harreman estua du Pasaiaiko Antzerki Tailerrarekin, hori baitu bere harrobi nagusia. Pasaiaiko Antzerki Tailerretik ikasle franko igaro dira, eta horietako batzuk aktore profesionalak dira gaur egun. Tailerrean urteetan aritu diren gazteak formazio bat jasotakoan, maila profesionalera jauzi egiteko bultzada ematen die Topok. Horixe da May, Natalia, Fran eta Concharen kasua. Ezustekorik hartu nahiz izanez gero beraz, Bergaran dago aukera. Ondotik, beste emanaldiak lotzen joango dira ●

◆ KATIXA GARATE

■ Kritika: Ikusi al duzu nire bizitza nonbait?

E maztea txutxumutxu aldizkarietan babesa hartuta dago; senarra berriz, futbol partiden oligofrenian. Baina egun batean, hainbeste orduz piztuta egotearen ondorioz, plaust! kutxa ergela lehertu egingo zaie. Irensten duten zaborraren hordialdia amaituta, aparkatuta duten berezko bizitza horren bila joan eta aspaldi iraungi dela konturatuko dira. Orduan, irudimenari heltzen saiatu arren, herdoilduta daukatela ikusiko dute; isiltasuna jasanezina bilakatuko da. Elkarriz ez egingo, norberaren buruari ere aurre egin beharrean daude. Alferrik da ordea; nahiz elkarriz «pospolina» eta «printzea» deitzen dioten, itxura hutsa da, alarguntzeko aiherra bizia baitute biek.

Gure garaiko gaitz eta oztopoen inguruko hausnarketa ironikoa dakarkigu Guy Foissyen testuak. Zarata senar-emazteen egoerak trufagarriak badira ere, ez gaitzezen engaina, bikotea erreallitate oso gertu dago-eta. Denok ezagutzen ditugu halako kasuak (gertuago ez begiratzearren). Etsipenak jota gertatzen diren gizarte honen hondakinak ditugu, XX. eta XXI. mendeetako opio

dosia den telebista dosia agortu ondoren. Bitartean, besteen oinazeen aitzinean ez hunkitzeko ahalmena garatu dute.

Eszenaratzeari dagokionez, gau bateko gertakizunak erritmo egokian kateatzen dira. Motelaldirik gabe barrea giro itogarriari gailentzen zaio. May Gorostiaga eta Natalia Juanoren antzezpeneak hasberrien kutsua duen arren, sinetsgarria da zinez. Miguel Galindok ongi dakien bezala, ekinaren ekinez findu dezakete hori, ahots eta gorputzaren ñabardurak gehixeago landuz. Euskara txukunean mintzo dira gainera, testua eta antzezpene batera botaz, talde profesional dextentek darabilen euskara behartua baino freskoagoa gertatuz. Argien jokoak baliatuz bestalde, senar-emazteen barne pentsamenduak irudikatzea lagungarri da ikusmina atxikitzeko. Aipatzekoa da halaber, Sergio Diezen eszenografia, kolore biziz josia, behartutako ikutu espresionista duena, aizkora batek astindu balitu bezala. «Ezustekoa» ikusita, arrazoi dute telebistarik ez balego askoz dibortzio gehiago egongo lirakeela diotenek ●

◆ BENAT DOXANDABARATZ

■ Telebistarik gabe zer egin ez dakitela, denetik probatuko dute, harik eta leihotik begira gertakari baten lekuko izango diren arte.

Martxoaren 19a bitarte Donostiako San Telmo Museora hurbiltzen direnek Espainiako argazkigintzaren historia ezagutzeko parada izango dute. Hastapenetako dagerrotipoetatik tendentzia berrienetara, 120 argazkitan azken mende eta erdia dago irudikatua.

MENDE ETA ERDIKO ESPAINIA 120 ARGAZKITAN

■ Franco generala eta Millán Astray koronela, azken honek Legioaren agintea berreskuratzean (1926), B. Ros-ek eginiko argazkian.

Otsailaren 18tik Donostiako San Telmo museoko fatxadan 1850 urte inguruko Lorichon-ek eginiko dagerrotipoaren erreproduzio erraldoi eta koloreztatua dago zintzilik. Emakume bat eta bi haur ageri dira irudian eta goiko aldean «Espainiako argazkigintza: 150 urte» dago idatzirik. Hil honen 19a bitarte zabalik dagoen erakusketa iragartzen duen afitxa da. Monastegi izandakoan sartu, eta patioaren bestaldean eskuinera joz topatuko dugu Espainiako argazkigintza —eta gizartea, politika, kultura...— laburbiltzen duten 120 argazkiak.

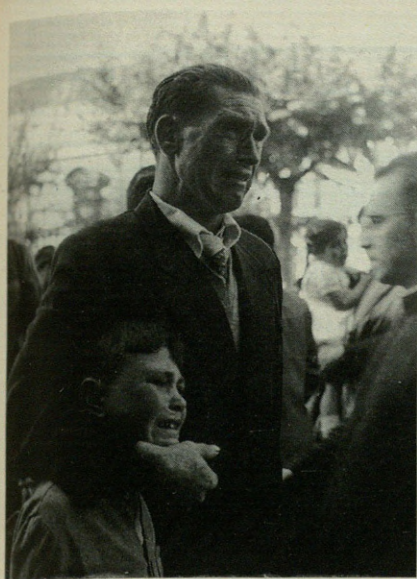
Baina, 150 urtean Estatu osoan eginiko argazkien artean, nola hautatu 120 esanguratsuenak? Ez da, noski, goizetik gauera egindako aukeraketa izan. Aitzitik, 20 urte

■ Erakusketako argazki zaharrenetakoa, 1851ko Clifford-en dagerrotipoa.

eman ditu Publio Mondejar adituak gaiaren azterketan. Emaiza, batetik, Donostiako erakusketa hau da eta, bestetik, erakusketan bertan salgai dagoen «150 años de fotografía en España» liburua. Hiru aro bereizi zituen Mondejar-ek bere ikerketan eta hiru atal ditu, hortaz, erakusketak.

Aretoan sartu eta XIX. mende erdialdeko lehen dagerrotipoak ikusiko ditu bisitariak —kobrezko plakekin eginak—. Kalotipoak —zuzenean paperean eginkoak— ere ikusgai dira lehen zati honetan. Atzeritarren lana azpimarratu behar da lehen garaitan, Clifford eta Laurent hurbildu baitziren Isabel II.aren gortera asmakizun berria zabaltzera. Hauen atzetik etorriko ziren lehen maisu espainiarrak, Alonso Martinez, Rodrigo eta besteak. XX.

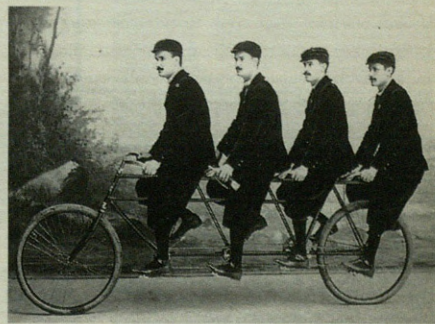

«150 AÑOS DE FOTOGRAFÍA EN ESPAÑA»

«150 AÑOS DE FOTOGRAFÍA EN ESPAÑA»

■ Ezkerreko lehen irudian, «Emigranteen agurra», M. Ferrol-en 1956ko argazkia. Alboan, 1927an Magallanes untziari Fernandez Trujillok eginiko argazkia. Lerro hauen azpian, «Laukiak lauko tandem batean», mende hasieran, 1905. urte inguruan Pau Audouard argazkilaria eginikoa.

«150 AÑOS DE FOTOGRAFÍA EN ESPAÑA»

mendera bitarteko urte horietan, erretratuak hedatu eta nagusitzen joan zen, estudioen ugalketarekin batera. XIX. mendeak eza-gutu zituen, halaber, lehen kazetaritza argazkiak: Marokoren aurkako gerrako kanpamendu baten irudia edota Karlistak Bilbo hartuta zutenekoa, besteak beste.

Erakusketan aurrera egin eta bigarren zatian, 1900tik 1939ra eman ziren aldaketak islatzen dituzten argazkiak izango ditu parez-pare bisitariak. Erretratuak badira —Perez Galdos eta Valle-Inclan-enak, besteak beste—, baina esparru honen behera egin zuen joan den mendearen hastapenetan. Argazkilariek beste bide batzuetara jo behar izan zuten eta aldizkari, faszikulo eta postalen ugaritzea ekarri zuen horrek. Bitartean, argazki «artistikoa», errealtatetik ihesi, piktorialismora hurbildu zen. Arisa, Iñigo edo Masanaren argazkiak joera honen erakusle garbiak dira. II. Errepublika etorri zen, ordea, eta ondoren gerra. Horrek, noski, errealtatera hurbildu zituen berriro kamerak. 1926an Franco eta Millan Astray-ri eginiko argazkia hamarkada bat beranduago etorriko zenaren iragarle modura ageri zaio ikusleari. Bigarren aro honen amaiera iritsi eta 1937ko azaroko Lleidak bonbardaketaren irudia ikusiko du, orduan; Centelles-en argazki honetan emakume bat ageri da, hildako gizonezko baten aurrean nigarrez.

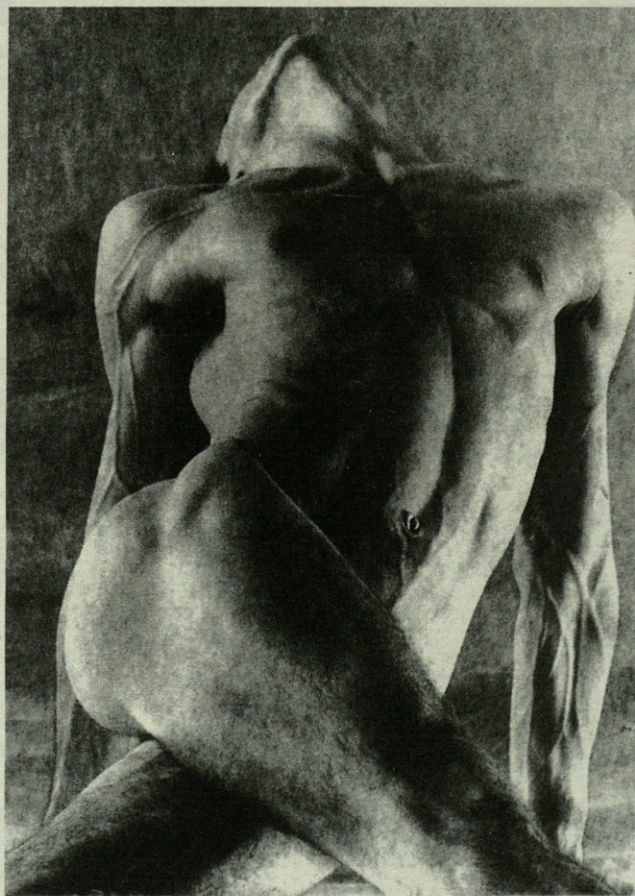
Eta nigarrez ari dira, halaber,

1956an A Coruña egindako argazkiko aita-semeak. Erakusketaren hirugarren zatira garamatza honek. Frankismoaren lehen urteetan hasten da azken aro hau, garaile eta garaituen eskutik. Tropa frankistak Valentzian sartu zireneko irudian, pozik ageri dira emakume falangistak. Begitarte iluna dute, aldiz, Puerto de Santa Mariako preso

politikoe, 1948ko argazki anonimoan. Erregimenaren babeseko argazkigintza ofizialistaren hainbat emaitza ikusiko du bisitariak, baina baita aurki errealtatea bultzaka etorriko dela ere. Hor da aipaturiko A Coruña argazkia edota Madrilgo Llardy jatetxearen parean dagoen eskalearena. Beste hainbat esparrutan bezala, 60ko hamarkada izan zen, argazkigintzan ere, berrikuntzaren oinarriak ipiniko zituen eta 70ekoan parez-pare zabaldu zitzaizkion atak abangoardiari. «Nueva Lente» aldizkariaren inguruan, pop eta underground kutsuko lanak ugaltu ziren, Falces, Lorrio edo Ruedaren argazkiak lekuko.

Erakusketari amaiera emateko, azken urteetako hainbat ale ere ipini dituzte, errealtatea eta fikzioaren artean mugitzen diren azken joeren erakusgarri. Hor dira Ouka Lele-ren konposizio koloretzatua, Madoz-en irudi surrealista edota lerro hauen albora ekarri dugun Catany-rena.

Gerrako irudi gordinak eta festa alaien argazkiak, paisajeak eta collage-ak, dagerotipo zaharrak eta azken joerako arte lanak... Espainiako argazkigintzak 150 urtetan eman dituenak goiz —edo arratsalde— batean ikusi nahi dituenak martxoaren 19a bitarte topatuko du San Telmoko fatxadaren eskegirik erakusketaren afitxa ●

«150 AÑOS DE FOTOGRAFÍA EN ESPAÑA»

■ Erakusketan joera berriak ere ageri dira. Irudian, 1984ko argazkia, Toni Catanyren «Soñar de Dioses» sailekoa.

◆ NAGORE
IRAZUSTABARRENA

Astia Hartuta

L I B U R U A K

ZELULA

Ionan Marigómez
Miren P. Cajaraville

UEU

598 orrialde
5.000 pta.

ENTRE LA MAGIA
Y LA RELIGIÓN:
ORACIONES,
CONJUROS,
ENSALMOS

José Manuel Pedrosa

Sendoa
247 orrialde
1.800 pta.

Grezia klasikoan topatu ziren Zientziaren lehenengo urratsak. Aristoteles metodo deduktiboaren bidez saiatu zen erantzunak aurkitzen. Ordutik hona hainbat gauza aldatu da. Zelula eukariotikoaren azalpenarako testuliburu honek zelularen egungo kontzeptu modernoak azaldu nahi du. Horretarako, testuaz gain, argazkiek, mikrografiek eta eskemak osatzen dute liburua. Bi helburu ditu lan honek: batetik, irakaskuntza ertainean Biologiaren eta Natur Zientziaren irakaskuntzan dihardutenak, biologo profesionalak eta kaleko biologiazaleak Biologia Zelularren ikuspuntu berrira euskaraz hurbiltzea. Bestetik, liburua Medikuntzako «Biologia Zelularra» eta Biologiako «Zitologia-Histologia» gaietarako dago pentsatuta ●

Magiari eta erlijioari lotuta bizi izan dira liburu honetan aztertutako otoitz, arao eta sorginkeriak. Beti ere, botere erlijiosoak zioenaren arabera. Horien artean, Euskal Herrian eta Nafarroan garrantzi handia izan duen erritua azaltzen du egileak. «Ritos y ensalmos de curación de la hernia infantil: tradición vasca, hispánica y universal» izeneko atalean, Euskal Herrian San Joan bezperan egin ohi zen erritua jorratzen du. Hernia zuten haurrak, gauerdian haritz batera igo eta bertan, bi «Joan»ek edo hiruk —tokiaren arabera— elkarri pasatzen zioten haurra, haritz adarren artean. Kanpaikadak amaitu ondoren, haritzaren adarrak lotzen zituzten. Errito honen antzekoak ere ba omen ziren Alemanian eta Zaragozan ●

ETXEBELTZ-KERIAK

Gatuzain
215 orrialde
125 l. (3.125 pta.)

KOLDO
MITXELENA
SARIA.
ESKOLARTEKO
IX. LEHIAKETA

Donostiako Udala
69 eta 73 orrialde

Azken hogeita bost urtetan Etxebeltz umoristak «Enbata» aldizkarian argitaratutako hainbat marrazki bildu da liburu honetan. Euskal Herrian 1975ean Franco hil zenetik hasi eta 1999an ETak su-etena bertan behera utzi eta presoan gose grebaren hasiera arte jazotako gertakariak ilustratu ditu Etxebeltzek. Bilduman, urtez urte eta gaika banatuak izan dira marrazkiak. Atal bakoitzaren hasieran gainera, urte horretan gertatutakoa nabarmentzen da sarrera baten bitartez. Hauteskundeak, ikastolak, bestak, auziak... guztiak jaso ditu kritika soziala eginez. Marrazki bakoitzean eginiko marra zuzen eta borobilez gain, hitz joko bat gaineratzen du umoristak ●

Bi liburu argitaratu berri ditu Donostiako Euskararen Udal Patronatuak Koldo Mitxelenaren IX. lehiaketan irabazle suertatu ziren lanak bilduz. Liburu txikian D eta E kategorietako lanak bildu dira, hau da, 14tik 18 urte bitarteko gazteenak. Bestean berriz, B eta C kategorietako haurren — 6 urtetik 13-14 urte bitarteko — olerkiak, bertsoak, ipuinak eta komikiak jaso dira batetik, eta D eta E kategorietako komikiak bestetik. Bietan, marrazkiak Arantzazu Ruiz Minerrek egin ditu. Hamar urte dira Koldo Mitxelena saria egiten dela. Guztira, 6.000 haurrek hartu dute parte lehiaketan. Urtero, 30 ikastetxetako 600 haur inguruk aurkezten dituzte euren lanak ●

THE PUB
IBILTARIA
Oskorri

Elkarlanean

2.450 pta.

Herri kantuen inguruan garai batean sortu ohi zen giroa galtzen ari da. Baina herri kantu hauek gure iraganaren informazio iturri izateaz gain, gozamenaren iturri ere badira. Horregatik, Oskorrik «Oskorri & The pub ibiltaria» proiektua jarri zuen martxan. Honakoa bildumaren laugarren diskoa da, 1999ko abenduaren 21ean Bilboko Hareatzan zuzenean grabatua. «The pub

ibiltaria» Oskorrirekin batera, abestu edo instrumentu bat joz kontzertu bat eskaintzen dutenek osatzen dute. Bilduman guztira 70 kantu herrikoi jaso ditu Oskorrik. Oraingo diskoan 18 bildu ditu. Kantu ezagunak dira batzuk, ezezagunak besteak... Grabaketa lanak Shot! eta Jean Phocasen ardurapean egon dira; azala eta maketazioa berriz Paradoxek eta Javi Martinek egin dute ●

«Urteetan zehar hainbat izar sortzen da»

Koldo Mitxelena sariak hamar urte bete ditu. Nolakoa izan zen bere jaiotza?

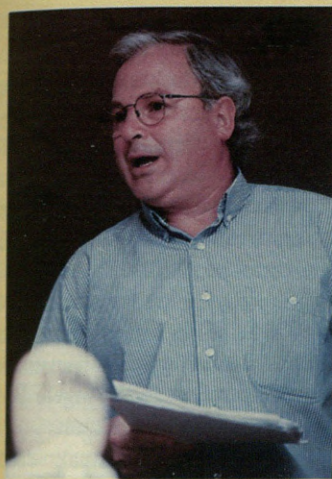
Eskolarteko lehiaketa Donostiako Euskararen Udal Patronatuak sortu zuen, Xabier Arregiren garaian. Lehenengo deialdia 1990ean egin zitzaizen Donostiako eskola guztiei, komikia, olerkia, ipuina eta bertso sariak martxan jarritz. Lehiaketaren helburua neska-mutilen eskuetan sormena, irakurketa eta idazketa txikitatik lantzeko tresna eraginkorra jartzea zen, hauek ezinbestekoak direlako literaturzaletasuna sortzeko. Azkenean, sormen lana eta besteekiko sentipenen adierazpena euskaraz gozatzen hasteko bide egokia zela ikusi genuen. Horretarako eskola da erakunderik eraginkorrena. Lehiaketa eskolekin egiten den programa zabalaren ataletako bat da. Programarekin eskolaren barruan zein kanpoan haurrak euskaraz bizi daitezten lortu nahi da. Eskolek oso ondo erantzun diote. Azken xedea, eskolek beren urteroko programan ekimen hauek txertatzea da.

■ **Aurrera begira aldaketarik egongo al da?**
Orain arte bi liburusketan argitaratu izan ditugu lanak, adinaren arabera, hauen maila ezberdina delako. Liburu txikian 14tik 18 urte bitarteko gazteen lanak biltzen dira. Handian

berri, 6 urtetik 13-14 urte bitartekoek eginkoak. Hala ere, XI. edizioan hainbat berrikuntza egingo dugu, lehiaketa indarberritzeko. Berrikuntzetako bat lan onenak egunkarietan argitaratzea izango da. Sarien aldetik, ordenadoreak, erlojuak, argazki kamerak... eta horrelakoak banatu nahi ditugu hemendik aurrera. Orain arte, lanak San Sebastian egunerako egin eta sari banaketaren ekitaldia Aste Santu inguruan egin ondoren, irabazleek bidaia egiten zuten Donostiarekin senidetutako hiri batera. Gainera epeak ere aldatu nahi ditugu. XI. edizioko lanak ikasturte honetan bertan jaso nahiko genituzke. Azkenik, ezagutarazi berri diren X. lehiaketako sarietan atal berri bat gehitu dugu: antzerki gidioena.

■ **Horrelako lehiaketan ondorioz jaiotzen al dira idazle handiak?**

Urtero jasotzen diren lanen artean batzuk kalitate onekoak eta beste batzuk oso onekoak dira. Urteetan zehar nolabaiteko izarrak sortzen dira. Bitxia da txiki-txikitatik norbaitek kalitatea baduela ikustea eta aurrera egingo duela iragartzea. Harkaitz Cano etortzen zait burura, adibidez. Hala ere, irakasleen eragina handia da. Irakaslea olerkizalea bada, ikasleengan nabaritu ohi da zaletasun hori ●

■ **Inazio Agirre Arregi**
Euskararen Udal
Patronatuko zuzendaria.

...ARGIA JOAN EGIN ZEN ETA
JOATEZ BAT, GARRASI IKARAGARRI BAT
ENTZUN ZEN GAZTELU OSOAN; ESKAILERETAKO
MAILAK KRAK EGITEN HASI ZIREN ETA TXIMISTA BATEK ESKAILERAK
POLIKI-POLIKI JAISTEN ARI ZENAREN AURPEGI BELDURGARRIA ARGITU ZUEN,
MAIORDOMOA ZEN. ARGIA ETORRI ZEN BERRIRO ETA ODOLEZ BETETA ZEGOELA IKUSI NUEN.
LABANA BATEN AHOAK DISTIRA EGIN ZUEN. BERE ESKUETAN ETA ERREAKZIONATU ORDUKO HAREN GORPUA GAINERA ETORRI ZITZAIKAN.

Distantzia guztietara irakurtzeko zailtasunak badituzu, hurbil zaitez MultiOpticasera.

lente
PROGRESIBORIK
onenak
VARILUX®

goza ezazu
egokitzen
BERMATUAZ

3 hilabetean
ordaindu
ERREKARGURIK GABE

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 · DONOSTIA

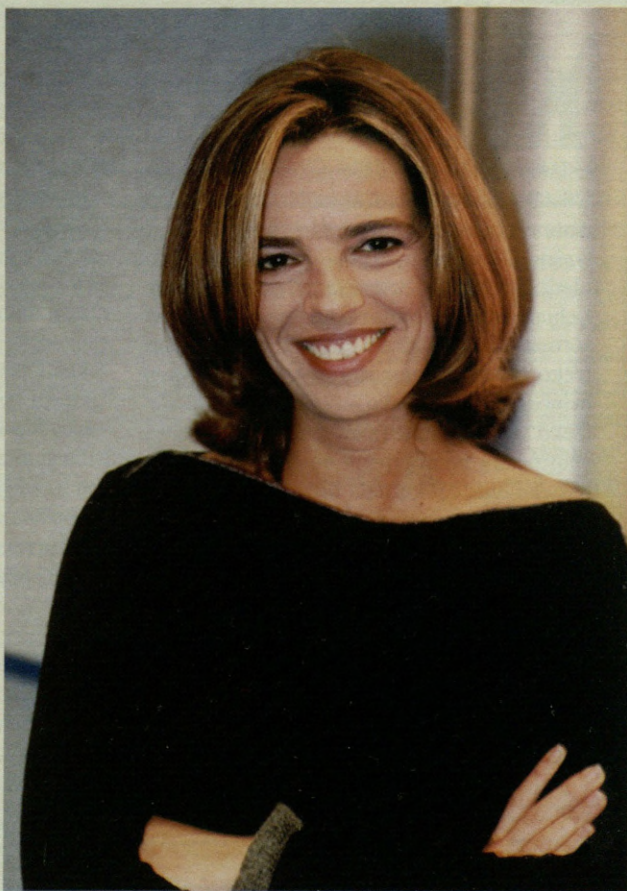
www.multipticas.com

Bezeroaren arretarako telefonoa: 900 34 35 36

Txalotzekoa da ETBren ekimena «Zine keinuak» saioa abiarazteko. Canal+ekin elkarlanean, ETB-Ieko «Zine oro»ko filmaren ondoren, Edurne Ormazabalek autore zineman eta zinema independentean egosten den oro dakarkigu. Dirudiena baino jarraitzaile gehiago ditu, gainera.

ZINEZALEEK NAHI ZUTEN KEINUA

Edurne aurkezten hasia dela, kamera mugimenduan dago; bere aurpegira pixkanaka hurbilduz, urrunduz eta aurretik igaroz. Modu arinean, karteldegian gutxi irauten duen zinema mota berezi horretan murgiltzen gaitu. Ekoizpen independenteak ardatz direla, film horiek nola, non eta noiz ikusi daitezkeen azaltzen zaigu. Ez da lehen aldia Euskadi Gazteko zuzendaria kamera aurrean jartzen dena, aurretik ere «Zine oro» aurkeztu baitu. «Canal +ekoek deitu zidaten 'Miradas de cine' saioa aurkezteko proposamenarekin. Orduan nik EITBko zuzendaritzakoei onartzeko asmoa nuela esan nien, baina aldi berean ez nuela EITB utzi nahi. Bi kateak aurretik ere hitz eginda zeudenez, azkenean saio hau elkarlan estuago baten hasiera izan da» azaltzen digu Edurnek. Horren harira, laster emango dira ezagutzera ETB eta Canal+ek lotu duten hitzarmenaren xehetasunak. Psikologian lizentziatua den tolosarrak gogo biziz ekin dio saioa aurkezteari; «ezingo nuke gustukoa ez dudan

■ Edurne Ormazabalek lagunduta, munduko zinema onenaren leiho bilakatu da «Zine keinuak» saioa.

zerbait aurkeztu, eta oraingoan, nire saltan nago erabat, zinezale amorratua naitzelako». Astelehenetan Madril joan eta gidoia prestatzen du Ormazabalek, eta asteartetan berri, bi saioak grabatzen dira. «Jendeak uste duenaren kontra, ETB dexte handiagoa da Canal+ baino. Dena den, Canal+en zinemari garrantzi handia ematen zaionez gero, erredakzio talde bakoitzak ez du saio baten ardura bakarrik, hainbatena baizik». Hain zuzen, zinema erredakzio bakarra dago lau zinema saio egiteko, hots, «La noche + corta», «Maga-

zine», «Nuestro cine» eta aipatu «Miradas de cine» (asteartetan, 23:45ean).

TENTAZIOARI EUTSIZ. Canal+eko filma eman aitzin, aurkezpen txiki bat egiten du Edurnek; ETB-len oster, film baten atarian ez joatean, ez dago halakorik. Halaber, asteartetan izanik, Canal+ekoa zenbaitetan ETBkoa baino luzexeagoa izaten da, azken atalean asteari begira ematen den ziklo eta gomendioei buruzko informazioa zaharkitua geratzen baita igandean euskaraz eman orduko. Bestenaz, mamian ez

dago inolako alderik, estreinaldiak, talentu berriak, atzerabegirakoak, eta abar, beti ere banatzaileek utzitako irudiak erabiliz. Egitura aldatzen badoa ere, erreportaje nagusia du beti, edozein gairi buruz; esaterako, kamera atzean jardundako idazleei eskainitakoa, Cannes festibaleko pres-taketa, soinu banda egileak, horra hor, David Lynch filmetan musika jartzen duen Angelo Badalamenti-ren ingurukoa.

Autoretzat hartuak dauden Europako zinegileak ez ezik, Estatu Batuetako autoreen egitasmoen berri ere ematen da «Zine keinuak»en, hala nola: David Lynch, Woody Allen, Robert Altman, John Sayles, Jim Jarmusch edo Martin Scorsese bezalako maisuen azken lanak. Alegia, beren narrazio molde pertsonalari eutsiz, filmaren gainean kontrol osoa dutenak estudioen esanetara makurtu gabe. Eta hori ez da batere egiteko erraza, Estatu Batuetan zinema, guztiaren gainetik, negozioa delako, eta ez artea. Halaxe, estudioen amuei uko eginez, usu, beren filmentzako finantzia-

zioa European aurkitu behar izaten dute. Zernahi gisaz, bertan, zinema independentea eta komertzialaren arteko muga meharra izaten da, ekoizpen independente baten moztorropoan, maiz, Hollywoodeko erraldoiak egoten dira-eta. Salbuespenak dira beraz, arestian aipatu izenak.

ZINE KLUBEI ESKER. Gurean, noski,artzelona edo Madril ez bezala, ez da batere erraza autore zinema ikustea, are gutxiago jatorrizko bertsioan, hori izaten baita zinema mota honen balio erantsia.

«Hemen zorte hori ez badugu ere, herrietako zine klubena lana benetan goraiatzekoa da; nik gehienbat Tolosakoarekin izan dut harremana. Oso programazio duina eskaintzen dute, jatorrizko bertsioan, gainera; hemengo karteldegian ez duguna, hain justu».

Hartara, «Zine keinuak»en ondoren, jatorrizko bertsioa iritsiko al da noizbait ETBra? Edurnek urrun samar ikusten du egun hori, «euskaratutako filmak ikusteko ohitura falta baldin badago, jatorrizko bertsioan zer esanik ez. Zinemetan ez badu ikusleriarik, telebistan askoz gutxiago; tamalez, publikoa uxatu egiten du». Izan ere, zinezale frankok diote beraiek ez doazela zinemara irakurtzera, film bat ikustera baizik. «Niregatik balitz ordea, film guztiak jatorrizko bertsioan eta euskaraz azpidatuta emango nituzke; hasteko aktoreen antzezpenaren zati handi bat ahotsean dagoelako. Horren kontura, itzulpenetan zein bikoizketan asko aurreratu den arren, zuzentasuna eta gertutasunaren arteko oreka aurkitzea ez da batere samurra euskaraz; batzuetan erraz ulertzen dena ez da zuzena, eta bestetzetan, zuzena dena ulergaitza gertatzen da. Hala ere, nire iritziz, hizkuntzaren arazoa baino, jendartean ohitura falta dago, besterik gabe. Euskadi Gaztea duela 10 urte sortu zenean ere gauza bera gertatu zitzaigun. Hori zen maizen entzuten genuen kritika, sinesgaitza zela irratia formula euskaraz. Orain berriz, guztiz normalizat hartzen da. Nire ustez hortaz, zinemarena ere denbora kontua izango da».

■ Aurki estreinatzekoa den Woody Allenen «Sweet and lowdown» filmaren berri emango dute.

AL PACINOREN PORTAERA. Aspal-dikoa da zine munduarekin Edurnek duen atxikimendua; Donostiako Zinemaldiko jaialdi guztiak aurkezteaz gain, sail ofizialeko prentsurreetan moderatzaile gisa

galdetzeko. Eta nik, noski, onartu egin nuen. Ondoren, Canal+ babesle bihurtu zenean, duela bost urte, euskal aurkezle izateari ekin nion». Zinemaldian dagoenez geroztik, zein den gehien harritu duen zinema izarra galdetuta, onerako eta txarrerako, Edurne zuhur ageri zaigu, «onerako harritu nautenak baino ez dizkizut aipatuko; Al Pacino adibidez, oso gizon atsegina zen, eta emakumezkoen artean aldiz,

Anjelica Huston; egundoko indarra dauka, burutsua da, gainera. Baina ez pentsa, aktoreekin ez dut halako harreman esturik; azafatak dira haien mania eta xelebrekeriak jasan behar dituztenak» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

Estreinaldiak, talentu berriak, atzerabegirakoak, eta abar jorratzen dira, beti ere filmen irudiak baliatuz

aritzen da. Gehienetan gertatzen den bezala, kasualitatez hasi zela diosku Edurnek «Zinemaldiko kudeatzailea zen Koldo Anasagastik deitu egin zidan sail ofizialeko prentsurreak zuzendu nahi ote nituen

■ «BILBOKO ILARGI ZAHARRA» DOKUMENTALA

Dagoeneko Estatu Batuetan, Japonian eta Israelen saldu da Bilbo hiria berripizkundera erakusten duen lana. ETB eta Hegaz-ek ekoiztua, Rafael Zulaikaren gidoia duela, Guggenheim museoa ez ezik, estoldak eta Las Cortes auzoa ere gordinki ageri dira. Maiatzeko Canneseko MIP merkatuan salduen artean egotea espero dute ●

■ GOENKALEREN 1.100. ATALA KONTURATU GABE

Goenkaleren ere gorabehera sentimentalak dira ikusleen artean harrera onena duten korapiloak. Horren ondotik, ikusmin gehien gertaera ilunek pizten dute, desagertetak, mehatxuak edo ezkutuko diarioak direla. Telesailaren indargunea fikzio gordinean egon arren, gizartea kezkatzen duten gaiak ez dira falta, kutsaduraren arazoa, kasu ●

■ BBC-REN DOKUMENTAL FALTSUAK

Munduko telebista kate serioena zipiztindu du dokumental faltsuen auziak. Kalapita sortu da Britainia Handian, azken boladan ustez benetako erreportajeak zirenak iruzur hutsa zirela frogatu delako. Justizia britaniarra azti ibili eta Michael Born dokumentalista espetxeratu du Alemaniako telebistei zenbait dokumental faltsu saltzeagatik ●

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

X I B E R O K O B O T Z A

Ttipiegia geratu zaie 45 metro karratuko estudioa. Orain, Maulen egoitza berriaren erosteko 600.000 liberen (15 milioi pezeta) beharra dute. Horren kariaz, diru bilketa kanpaina hasi dute.

EGOITZA BERRITIK DEIADARREZ

Atxiki dute lekua; non eta Mauleko Victor Hugo karrika nagusian, 90 metro karratuko lokala kultur etxe baten barruan, euskal giroko beste elkar-teekin batera gainera; behean dagoen Zinka ostatua, Bortükariak mendizaleak, eta Xiberoko Txanbelarien ondoan, hain zuzen. Amaitu dira beraz, aurreko lokal hertsia- ren estuasunak, arras zaila baitzen bertan deus bota gabe ibiltzea.

Duela 20 urte kasik sortu zela- rik, Biarnoarekin lotzen zuen uzta- rritik askatzea zuen xede nagusia, Zuberoak berezko botza ukan ze- zan eta Euskal Herriko beste es- kualdeei hobeki atxikitzeko. Ho- rren adierazle dira 1997 urteaz geroz Iru- legiko Irratia eta Gure Irratiarekin elkar- lanean lau orenez egiten dituzten emanki- zunak. Egun, bi animatzailek, hiru kaze- tarik eta ehundaka laguntzailek bizi- arazten dutelarik, zuberotarren mintzaleku bila-

■ Irudian, orain arte Xiberoko Botzaren egoitza izan den lokal ttipia. Berriak, aldiz, 90 metro karratu ditu.

katu da, informazio zabala emateko eta, bidenabar, beste kulturen ezagutarazteko.

Zernahi gisaz, bere langune berriaren jabe izanen badira, 600.000 libera behar dituzte. Lan baldintzak hobetzeko asmoz halaber, lokala irratia gisa apailatuko dute,

estudioaz landa, bilera, artxibo eta harrera gelak ere eginez. Lan tresna berrien erosteko ba- liatuko dute orobat dirua, egu- neroko jarduera goitik behera informatizatu nahi dute-eta, kalitatezko artxibaketa lortze aldera. Izan ere, irratia libre gisa jasotzen duten laguntza amina, publizitatetik lortu diru sarrerak eta etxetz etxeko kanpainen bil- dutakoa ez dira aski aipatu di- rutzari aitzinera egiteko. Har- tara, «Xiberoak eraiki beza bo- tza» goiburupean, Itxaro Borda idazleak asmatua, hasia da sosa biltzeko kanpaina, oihartzun

handiagoa emateko Hego Euskal

Herrian ere zabaldu nahi dutena. Diru la- guntzak 200 liberatik (5.000 pezeta) goiti izaten ahal dira. Laguntza eman edo xehe- tasunak jakin nahi izanez gero, hona tele- fonoa: 06 84 39 13 64 ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ Alaitz Sarasola

«Gonbidatua isila denean, akabo»

«Betiko martxan» kultura saioa egiten du Segura Irratian.

tene eta Azkoitiko ikastoletara joaten da bertso eskolak ematera. «Irratian jen- dea ezagutzea da gustukoena dudana. Zailena aldiz, programa taxuz atera- tzea izaten da, gaizki pasatzen dut el- karrizketatuak hiztunak ez direnean edo erdi mutu geratzen zaizkizunean; aka- bo, ezer gutxi egin dezakezulako. Dena den, gure ardura ere bada gonbidatua gehiago mintzaraztea» ●

B a g a k

■ BAKOITZA BERE LUBAKITIK MINTZO

Kale borrokaren eztabaida antzuaz urte eta erdiz jardun ondoren, orain ahoa betetzen zaie Cope, RNE eta Onda Ceroko tertulia kideei, bazka freskoa aurkitu baitute azken gerta- karien larrean. Irratia, uneotan gu- rean bizi dugun liskar suminen ispilu gordinena bilakatzen da; iritzi truka- keta zabaltzeko baino gehiago, ideien gotorleku eta indargarri gisa. Halaxe, EAJri egiten ari zaion eraso mediatikoa irratian gorenera heltzen da, tertulietan ez ezik, albistegietara ere hedatu da-eta jazarpena. Honen aurrean, eskerrak Herri Irratiko «Be- rrikerketan» dugun, «gutarra» den tertulia bakanetakoari ●

ONDARROA
martxoaren 10etik
19ra
Erakusketa
"Ondarruko
Andrak" lemapean
erakusketa antolatu
du Udal Emakume
Batzordeak.
Udal Erakusketa
Aretoa

AÑORGA martxoaren 10ean
**Aire Ahizpak eta
Xalbador eta Ibiñoli**
Iparraldeko kantuekin gozatzeko
kantaldia antolatu du Kultur eta Kirol
Elkarteak. Amaitutakoan afaria izango
da kantariekin (Izena emateko deitu
943 36 37 91 telefonora).
Antxon Aiestaran Kultur Etxea Betan

OIARTZUN martxoak 11
Kontzertua
Potato eta Trepí eta Arawak
izango dira oholtzaren
gainean.
Pagoa aretoa
24:00

EIBAR
martxoaren 19a
**arte
Pintura
erakusketa**
Nitziber Alonso,
Marisa Egaña eta
Estibaliz Jimenez
de Aberaturriren
lanak daude
ikusgai.
Portalea

IZPURA martxoak 11
Kantaldia
Aurreko urtean legez,
"Emazteak kantuz"
saioa antolatu da. Bertan
antuko dira Naia
Robles, Julie Lambert
eta Ezpeja taldea.
Fauxtin Beptaberry
aretoa
21:00

DURANGO
martxoaren 16tik
maiatzaren 11 bitarte
Masaje ikastaroa
Aitor Iturralde
ostegunero masajeak
nola eman irakatsiko du.
Izen ematea: Barbaroren
bulegoan.
Telefonoa: 94 620 19
18.
Ostegunero 8:00etatik
9:30etara

LEITZA martxoaren 14tik
19ra
Erakusketa
"Euskararen Tunela"
erakusketa ibiltaria bertan
izango da egun hauetan
zehar.

ATHARRATZE martxoak 10
Antzerkia
"Mustraka" eta "Mintza"
antzezlanak ikusteko aukera
izango da.
Kolegioa
21:00

OION martxoak 11
Kukubiltxo
Araba Euskaraz-ek
antolatuta, "Txirikiz" lana
ikusteko aukera izango da.
Udal Kiroldedia
18:00

ZALDUONDO martxoak
19a arte
Argazki lehiaketa
Hauterrien inguruko argazkiak
aurkeztu behar dira. Partaide
bakoitzak hiru argazki aurkez
ditzazke guztira. Irabazleak
75.000 pezeta jasoko ditu.
Zalduondoko Kultur Elkartea
Telefonoa: 945 30 43 93.

Agendarako deialdiak hogei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

 kutxa

*gizarte-ekintza
obra social*

Martxo hastearrekin batera udaberria hurbiltzen da. Garai batean, negu luzearen ondoren, apirila noiz iritsi zain egoten zen lurretik bizi zenak. Horren lekuko da atsotitz ugari.

MARTXO LUZE, MARTXO GOSE

Martxo luze, martxo gose" dio esaera zaharrak. Negua ahal zen azkarren amaitu, azken jan erreserbak baino lehen ahal bazen, eta udaberriaren zain bizi zirenei loa zerk galeraetzen zien adierazten du. "Martxoko ortotsa, berrogei eguneko negua" dionak ere antzeko zerbait azaldu nahi du, eta eguna luzatzearen zoriona ekaitzak nola zakur-amestu dezakeen. "Martxoak zenbait izotz, apirilak hainbat elur" ekaitzak ezik izotzak ere garizuma mikaztu ahal dezakeenaren seinale. "Martxoan lantxerra noraino, apirilean elurra haraino" esanez ere ez zaio etorkizunean pozari zirrikitu handirik uzten. Beti mugan bizi beharra ere, eta

muga etsipenarena bada... Datorren Aste Santuaren zamari ihes egin nahian-edo zori txarra epe motzagora lotzen dutenak ere badirela dio "martxoan airea gorri,

goizero elur berri" atsotitzak. "Marti kakatsu, marti kakatsu, apirila urrezkoan sartu nazazu" esanez, poza egi bihurtu nahian aginduari ekin dionik ere bada. "Eguzkia eta euria, martxoko eguraldia" dio eguzki eta euri nahasketaz gozatzen dakienak. Baikorrenak "ama birjina martxoko, behia larrean aseko" esango du, erlijioaren aitzakiarekin belarra hazten ikusiz bere triparen neguko orroen isiltzeaz jabetuz; "Jaungoikoak nahi badu", baina "ezer txarrik ez bada". Espaloietara ohitutako orpoek ezagutzen ote dituzte gosea, etsipena, gozamina... nola adierazten ote dituzte? ●

♦ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

CISek eginiko inkesta baten arabera, adineko pertsonen %86ak garrantzitsuagotzat jotzen du osasuna beti aipatu ohi diren maitasuna, dirua eta bakardadea baino.

ADINEKOEN BAKARDADE EZA

Adineko pertsonen %12a soilik sentitzen da oso bakarrik (eta beste %18ak onartzen du erdipurdi); baina pertsona edadetuen artean gehiengo handi batek (%86ak) garrantzitsuagotzat jotzen du osasuna, topikoak bere kideztat jotzen dituen dirua eta maitasuna baino, eta baita bakardadearen beldurra baino (%6ak).

Izan ere, 65 urtetik gorako zazpi espainoletatik bat soilik bizi da bakarrik, eta horietatik askok (%36ak) nahiago dutela diote, edota baldintzak horretara behartuz gero, ongi egokitu direla bakardade egoerara. Balantzaren alderdi negatiboan, daturik esanguratsuena bakartien

%29ak ez dagoela pozik esaten duela litzateke. Datu hauek eta beste hainbat bil-tzen ditu "Bakardadea adineko pertsonetan" izeneko ikerketak, CIS-ek 2.460

inkestetatik abiatuz landua. Ikerketaren arabera, adineko pertsonak nahiko gogobeteta sentitzen dira beren harreman sozialekin (%90) eta konpainia egokia dutela esaten dute (%70). Edadeko pertsona hauek nahiko ondo moldatzen direla diote eguneroko etxeko lanetan. Garbiketa egin, garraio publikoa erabili, bidaiatu edo paperak betetzea bezalako jardueretan bakarrik %10-15 bitarteko portzentaiak laguntza ezinbestekoa izango luke, edo laguntza horrekin ere ezingo lituzke egin. Dena den, ez da ahaztu behar inkesta horren laginean %31 ez zela 79 urtetik gorakoa, eta beste %17, 75-79 urte bitartean zegoelau ●

♦ JAVIER AGIRRE

Ihesi

Bentara noa bentatik nator

Sumusuako benta: aurrerapenak ahaztuta utzitako txokoa

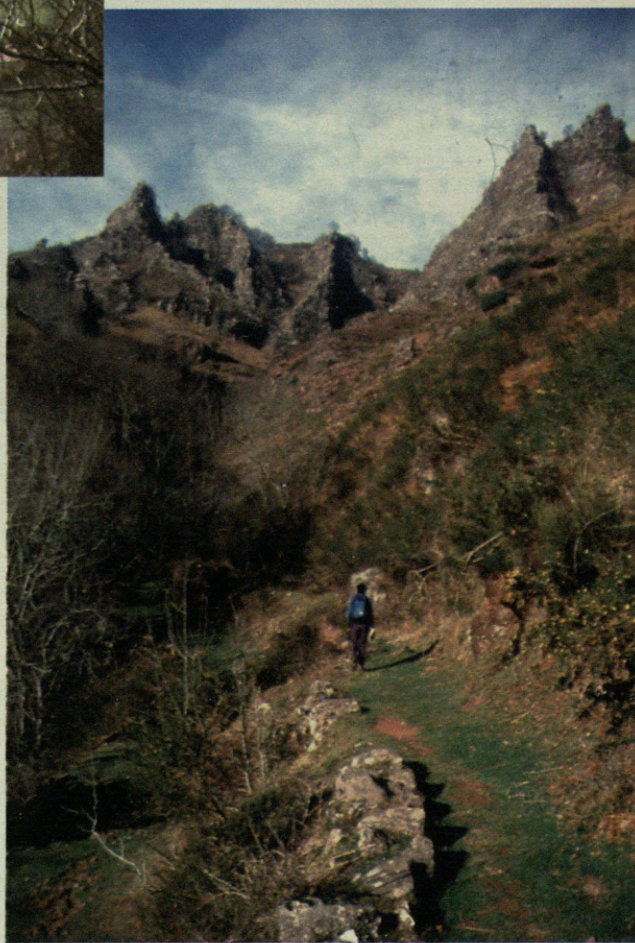
■ Aritzakun eta Urritzate ibarrek bat egiten duten zokoan dago Sumusua.

Bentak herrietatik urrun, bide garrantzitsuen ertzean, kokatu ohi ziren garai bateko bidaiariek non jan eta edan izan zezaten. Horietatik asko, Frantzia eta Espainiaren arteko mugaren inguruan daude, baina Euskal Herriko beste hainbat ingurutan ere aurki daiteke mordoska bat. Mugaren alde banatara dauden bentetan, aduanak ezarri zirenean, alderdi frantseko bezeroek salneurri espainoletan eros zitzaizketen edari alkohol-dunak eta tabakoa. Frantziako Estatuan zerga altuagoak zituzten produktuak hauek, eta Bigarren Mundu Gerraren bukaeran ere, Frantzia eskasia garaiak jota zegoenean, bertan lortzeko zailak ziren zenbait produktu aurki zitekeen benta hauetan.

Behinola, bentetako bezeroak bertakoak eta inguruetaoak izaten ziren, eta bidaiariek ere, oraingo komunikabide azkarrak artean ezagutzen ez zirenez, bentetan aurkitzen zuten gauerako aterpea eta indarrak berreskuratzeko jan-edana. Errepideak hobetu zirenean, ordea, hirietako jendea eta turistak hasi ziren bentetara gerturatzen. Gaur egun horietako batzuk janari denda edo supermerkatu txiki edo souvenir denda bihurtu dira, edo bestela jatetxe. Gaurko txangoan ezagutuko duguna, ordea, urteen joan-etorriak aldatu gabe utzi duen benta zaharra da. Denborak ez du aldatu, eta orain dela mende bat bizi ziren bezala bizi da hango jendea. Sumusuako benta deskubritzera gonbidatzen zaitugu gaur, beraz.

Aritzakun eta Urritzate ibarrek bat egiten duten zokoan dago

Astero-astero hutsik egin gabe orrialde hauetan izaten duzuen Ihesi atalean ideia berria jarri dugu abian. Asteburuko plana egiteko pistak eman nahian, trikuharri eta harrespilak, haitzuloak, inguruaren bitxi-keriak eta aurrerantzean, Euskal Herrian barreiaturik ditugun benta zaharrak ere ezagutuko ditugu. Zatoz bada, gurekin, mendi eta ibarretan zehar, bentaz benta.

■ Itsusiko Haitzak begibistan genituen.

Sumusuako benta. Bi bailarotan zehar jaisten diren urak elkartzen diren puntuan, Urbakuran, hantxe dago, isiltasunean, duela ehunka urte bezala, baina bizi-tasun gutxiagorekin orain.

Bidarraiko lurretan dagoen Basasagar baserrian hasi dugu denboran zehar egitera goazen txangoa. Beherantz hartu dugu asfaltatu gabeko pista, eta minutu batzuen buruan, Urritzate erreka zeharkatzen duen zubia topatu dugu. Hemen-txe, errekaaren bestaldean, aurkitu dugu garai batean mugimendu handia izan zuen benta ahaztua. Etxea handi samarra da, eta ez dirudi bertan inor dagoenik, baina tximinitik darion keak adierazi digu barruan norbait badela. Txerri batzuk dabilta atari inguruan aztarrika, eta zakur baten zaunkak eman die etxekoei gure bisitaren berri. Barrura sartu garenean etxekoandre Maria Luisak hartu gaitu eta taberna moduan jarrita dagoen gela txikira pasarazi. Etxean bertan egindako pattrarra izan ohi du. Edatekoa eskaini digu eta nondik nora ibiltzeko asmoa dugun kontatu diogu: "Itsusiko haitzetara", eta berak "A! Itsusiko peña horiek izugarri maite dituzte hona etortzen diren mendizaleek". Maria Luisa eta bere seme Alfontso hemen bizi dira urteko egun guztietan, guk gure etxeetan ditugun erosotasunik gabe: ez dute inoiz argindarrik izan, eta ez dirudi berehalakoan lortuko dutenik, izan ere, dagozkien zerga guztiak ordaindu arren inork ez die jarri nahi. "Elek-

trika ez du jarri nahi inork ere, inork. Ez dugu labadora, telefonoa, telebisionea, ez dugu deus ere. Duela ehun urte bezala bizi gara, berdin-berdin, beti berdin" kexatzen da. Bidea asfaltatzea ere behar dute, "baina ez dute egingo, ez dute nahi".

Maria Luisarekin luze aritu gara berriketan. Garai batean inguru jendetsua izan zen hau, beste arrazoien artean, kontrabandoa zela eta. Erlojuak, guardasolak, kafea eta azukrea, eta beste hainbat gauza eramaten zen mugan zehar batetik bestera, gauez. Eta kontrabandistak gose zirelarik, Maria Luisari bere logelako leihotik dei egiten zioten, eta berak jaiki eta arrautzak eta hirugiharra prestatzen ziz-

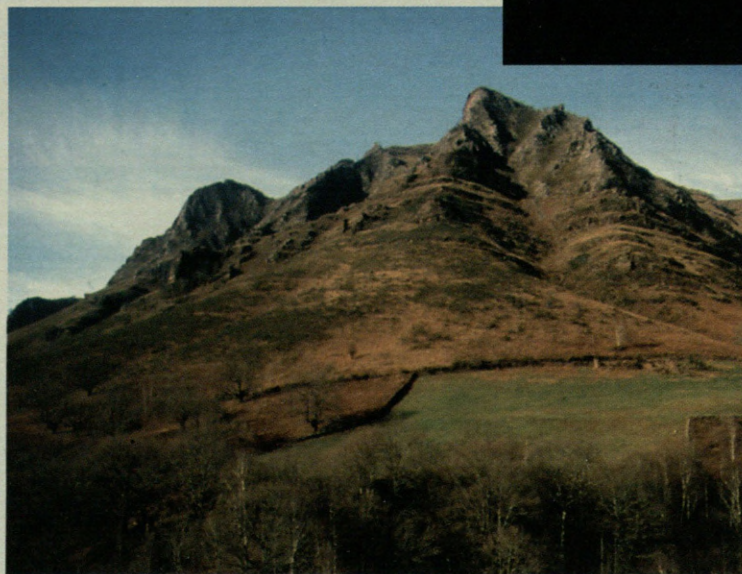

■ Itsusiko Haitzak urrutik

kara eta begiratu arretaz hondar eta harritxo artean. Izan ere, zenbait ikerketa geologikok mendi hauetan urrea dagoela erakutsi dute, baina kontzentrazio txikiak ez du bere esplotazioa ahalbidetu. Dena den, dirudienez, leku izenetan islatu da hori, eta hortik letorke Urritzate izena. Edo aipatu bailara hurritzez josia dagoelako?

Maldarik gabeko pistaren puntu batean, erre-

karen ezkerraldera pasatzeko zubi bat topatu dugu, eta hantxe, metro batzuetara, Berekoetxea borda. Pista utzi eta bordaren atzetik, soroaren ezkerretik, maldari ekin eta bide ez oso garbiak Itsusiko haitzetatik jaisten den errekastora eramane gaitu. Berau gurutzatu ostean, bideskak Itsusiko bordarantz jarraitzen du, baina guk eskubirantz, bizkar batean gora, igotzen denari heldu diogu. Malda gogorretik gora, ote eta txilar artetik Itsusiko mendebaldeko punta hartu dugu neguko eguzki atseginak berotzen gaituela. Pixka bat aurrerago, harri gorritz egindako borda eroriak, beren sarobearekin, topatu

■ Eguraldi ederrak paisajeaz gozatzeko aukera ematen zuen.

■ Utzaloia baserria Urritzate bailaran kokatua.

Aster Agirresarobe

Asier Agirresarobe

genitzakeen.

ditugu, eta hemendik Espaltzako amildegaren ikuspegi ederraz gozatu, inguruon ugariak diren putreen hegaldi pausatua gure buruen gainean. Xenda garbia jarraituz, bere isiltasunean utzi dugu txoko eder hau, malda gogorrik gabe, gora eta behera, Itsusiko tontor guztiak atzean utziz. Eta horrela heldu gara azkenean Martikoeneara, eta ezkererantz biratu du erabat bideska txikiak, zuzen-zuzen errekarantz. Zirko basati eta malkartsu honetan topatu ditugu Bidarra aldera doazen GR 10 bidearen marka zuri-gorriak, baina harrietan gezi txikiz seinalatutako bidebanatze batean eskubikoa hartu dugu, berriz ere erreka zulora. Errekara heldu aurretik, ordea, forma bitxiko harri bat ikusiko duzu bide ertzean, inguruotara gerturatzen bazara. Sasi arteko bidetik, sarobe bat albotik inguratu bezain laster, ezkerreara hartu dugu, zuzen-zuzen Arizakun errekarara, eta egurrezko zubi txikia zeharkatu ondoren garai bateko errota zaharraren pareta erorien ondotik pasa gara. Berehala irten gara pistara. Hortxe jarraitzen du, beti bezala, Sumusuako bentak, tximinitik kea dariola, denbora nola pasatzen den begira. Hasierako bide bera erabiliz hamar minuturen buruan heldu gara Basasagar baserrira ●

◆ MUSKILDA TELLABIDE

■ Harpeko Saindua

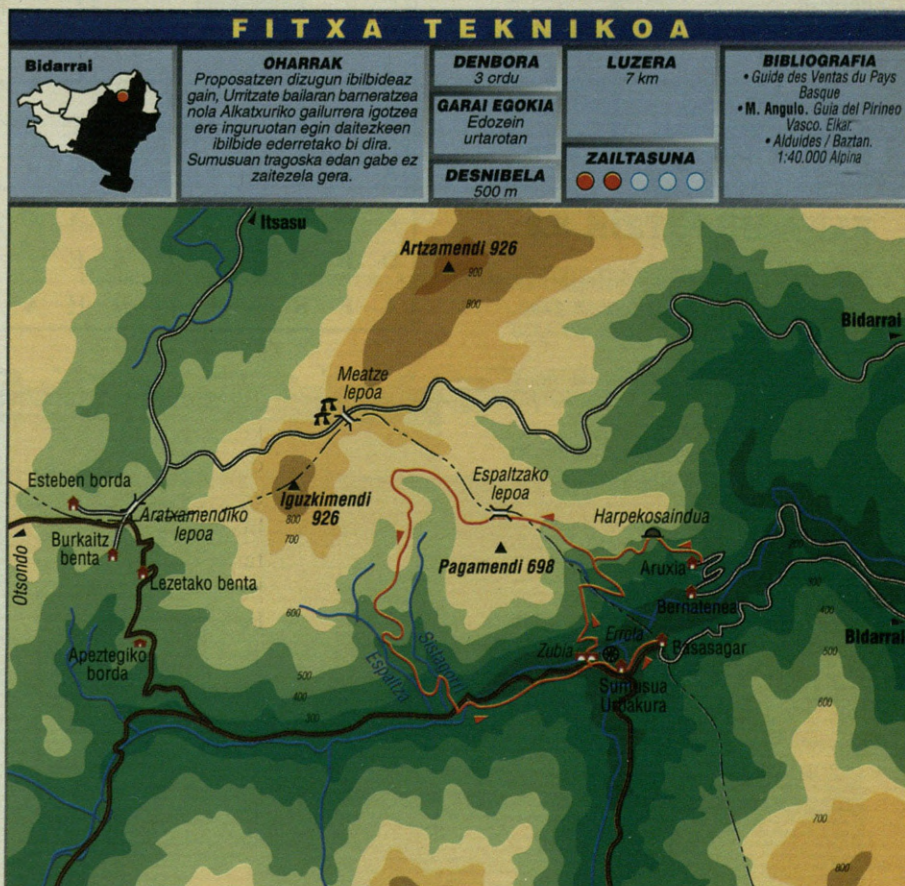
Itsusiko haitzen magalean gordeta, bada urteetan zehar bisitari asko jaso duen kobazulo berezia. Harpeko Saindua deitzen diote bertan dagoen estalagmita bati. Frantsesek "le saint qui sue" esaten diote, "izerdi-tzen duen santua", alegia. Azaleko gaitzak sendatzeko ahalmena omen du santu honen urak. Sumusuako Maria Luisak kontatu zigunez, "bertako ura etxera eramanez, "bertako ura etxera eramanez eta bederatzi egunez harekin

behar duzu garbitu. Esaten dute sinistea behar dela..."

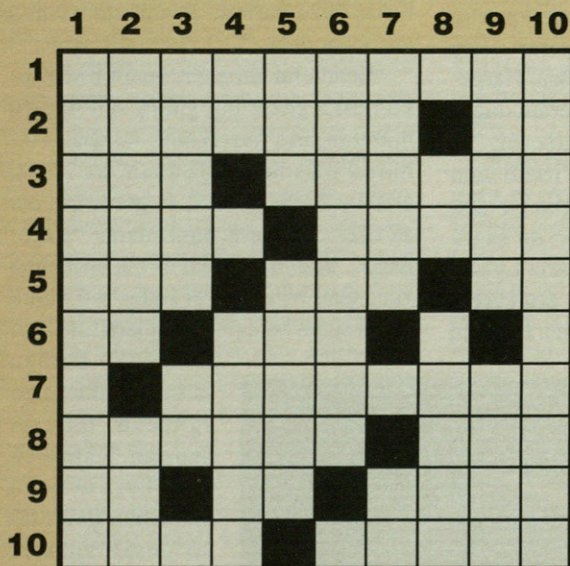
Kondairak dioenez, behin Bidarraiko neska gazte bat galdu zen inguru hauetan, eta herrikoek, kezkatuak, haren bila hasi zirenean, ez zuten arrastorik ere aurkitu, ez gorputzik eta ez ezer. Hala ere, inguruetan "hago, hago!" esaten zuen ahots bat en-tzuten zen. Gau batean argi indar-tsu batek zerua sutan balego bezala jarri zuen eta leizezulo batean sartu zen. Hurrengo egunean, biharamunean, bertakoek leize hura arakatu zutenean, galdutako neska aurkitu zuten bertan, harri bihurtuta ordea: horixe da Harpeko Saindua ●

■ Sumusua.

Gurutzegrama

EZKER ESKUIN

- 1.- Bereziki hirigunetik ez igarotzeko errepide-zati.
 2.- Errekin. Kanpo, landa. 3.- Nauka. Ilunabar. 4.- Zalanta.
 Damutasuna. 5.- Erne! Haizen horrek. Interjekzioa. 6.- Gironako
 ibilgailuetan. Toki hartan. Potasioa. Tona. 7.- Lehenengoa. Irudi
 geometrikoa. 8.- Barazki-mota. Txanpon. 9.- Nor atzikia.
 Kasik. Hodi. 10.- Zori-jokoa. Gipuzkoako herria.

GOITIK BEHERA

- 1.- Botikak. 2.- Arautegi. Alderdi troskista.
 3.- Marrazki. Baldintzetan. Nitrogenoa. 4.- Helioa. Bokala.
 Herri handia. 5.- Nafarroako ibaia. Ezinegona.
 6.- Mediterraneoko irla. Bokala. 7.- Jirak. Boroa. Kontsonante
 bustia. 8.- Bat. Alderantziz, masurioa. Klera. 9.- Informazio
 zehatza. Estekatu. 10.- Areriotasun.

Kikeren Umorea

HIZKIRIK MASKULINOENA

Naroak honako hau galdetu dio Eudurneri:

- Ba al dakizu zein den hizkirik maskulinoena?

- !!!
- "Q" hizkia noski.
- Bai? Eta zergatik?
- Zero bat delako, buztan txikiarekin.

ELKARRI HITZIK EZ

Fermin eta Ferminak hilabeteak daramatzate elkarri hitzik esan gabe. Fermin egoera esplikatzen ari zaio bere lankide bati:

- Izango dira bi hilabete elkarri hitzik esan ez dioguna.

- Eta nola konpontzen zarete?
- Oso erraz. Derrigor elkarri adierazi behar dizkiogun mezuak, ohar idatzien bidez adierazten ditugu.

Handik bi egunetara Fermin berandu eta oso umore txarrean iritsi da lantokira. Bere adiskideak:

- Zer gertatzen zaizu Fermin?
- Hara! Bart gauean ohar idatzi bat utzi nion emazteari gau-mahaian: "Bihar goizeko zazpietan esnatu!"
- Eta?
- Gaur goizean esnatu eta ordulariari erreparatu diodanean bederatzia zirela ohartu naiz.
- Eta?
- Gau-mahaian ohartxo bat neukan idatzita: "Goizeko zazpiak dira. Esna zaitez!"

Letra Zopa

L	E	G	O	T	U	D	U	A	U	N	T	A	N	I	S
A	L	E	P	U	H	A	E	K	L	X	M	A	O	N	A
H	N	B	A	E	A	L	S	D	O	N	K	M	U	T	G
E	S	A	G	A	R	D	O	T	E	G	I	A	X	A	A
A	N	T	E	O	T	R	X	I	H	A	S	R	A	I	R
R	I	R	T	A	Z	A	T	Z	J	T	E	Z	J	X	R
A	K	B	I	S	I	X	A	R	A	Z	U	T	X	B	A
J	O	A	R	U	T	K	N	P	I	T	A	R	R	A	T
D	R	E	I	J	U	Z	E	J	N	Z	T	A	E	D	J
A	E	R	A	L	O	D	H	A	D	I	J	E	X	O	N

Aurki itzazu letra zopa honetan sagardogintzarekin loturiko 8 hitz. Hitzak ezker-eskuin, goitik-behera edo diagonalean azalduko zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

Gurutzegrama

Ezker-eskuin: 1. Teknologia. 2. Amaigabeak. 3. Markina. 4. Aro. Zantar. 5. Libra. 6. Gai. Lastoa. 7. Ak. Ler. Ert. 8. R. Ea. Bildu. 9. Rat. Dirau. 10. Igaroa. Kai.

Goitik-behera: 1. Tamalgarri. 2. Emariak. Ag. 3. Karobi. Eta. 4. Nik. R. La. R. 5. Ogizale. Do. 6. Lana. Arbia. 7. Obanos. Ir. 8. G. Totelak. 9. Iaia. Ordun. 10. Akordatu. I.

F	T	X	G	H	K	F	H	A	R	X	O	F	D	E	X
I	A	N	J	A	O	A	O	R	O	J	S	O	Z	K	P
I	U	D	I	B	H	I	K	A	E	I	R	J	A	A	
X	K	E	R	Z	I	E	R	O	L	T	E	S	K	I	O
M	E	D	I	E	T	N	F	L	J	A	E	B	J	O	K
E	L	K	L	T	K	E	N	U	M	N	Z	A	I	R	I
S	R	L	X	A	X	A	G	U	R	P	I	L	A	E	R
N	E	A	L	K	B	K	E	U	K	G	E	N	F	H	R
A	S	J	I	O	A	F	D	N	R	S	J	T	U	A	E
O	E	B	M	A	L	E	T	A	T	E	G	I	A	X	G

Hitz Gezidunak

	Ondorioa	Barazki-mota	Emea nebarekiko	Aluminioa	Doi
	Euskal mendialdea	Urteen kopuru	Enda		
				Gauero egi-ten dugu	
				Bokala	
	Abarra				Azkenekoa
	Amona				Soroak
Batela	Deitura			Kanpo, landa	
Izena	Berdin-ketak			Zeharo aldatu	
			Trebea		
			Gipuzkoa-ko herria		
Fruitu-mota		XI. hilabete			Interjekzioa
Europako estatua		Ni			
				Argi, hitz elkarketan	
				Ohorezko hitz	
Ezeztza		Bizkaiko herria	Zaren horri		
Desira		Oinarrizko edari	Errep., txori-mota		
	Bokal errep.		Metal-mota		
	Bokala		Potasioa		
Ahuntzaren ar		Leku geometriko			

Pertsonaia: Euskal idazle bizkaitarra (1864-1920), "Garai" obraren egilea

Denborapasak: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

bizitza erreka lasaia ez da !!!

ANDONI EGAÑA

BERDINAK ZARETE. BATEZ ERE ZU!

Aski da joan den asteko ARGIAri begirada azala eskaintzea, hizkuntzaren gora-beherak zenbateraino kezkatzen gaituzten jabetzeko. “Hizkuntzaren berdintasuna bere heriotzaren sintoma garbienetako bat da” dio Lurdes Oñederra Fonologia irakasleak. “Haurrak gauza askotan gu baino aurreratuagoak daude, intuizioan, musika edo erritmo bisual eta grafikoa jasotzerako orduan, berezkitasunean...” Anjel Ler txundi idazleak. “Irainka”, Euskal Irainen Liburua eman dute argitarara Joseba Aurkenerena, Covadonga García eta Jon Zelaia. Talaia desberdinetatik, sozio-linguistikaz at dauden hizkuntza arloetako ardura ozenagotzen hasi zaigu, hiztun kopuruaren behar gorriak itsutu gintuen garaia eta zuzentasun premiak ito gintuenekoa iragan den seinale.

“Nahiago dut gure seme-alabek urlia edo sandia nola iraindu ikasi eta landu dezaten, zintzaizkioketeen eta enparauak buruz ikasten denbora ematea baino.

Praktikotasunagatik bada ere. Irainaren premia egunean birritan edo hirutan izango dute.

Zintzaizkioketeenena sei hilabete behin edo. Eta ahal delarik, ikas ditzatela biak”

DIAGNOSIAN asko gatoz bat; euskararen erabilpenean pobretzen ari gara, esatea soila dugu arduragai, eder, bakan eta eragingarri nola esan erabat atzen-duz. Hedabideek berdindu egiten gaituzte, eta berdintzeak garamatza, Lurdesen aipua gogoan, heriotzara. Tximetaraino nago honako edo halako jokalaria “batere fin ez da ibili” entzuteaz. Berdin du baloia atetik hiru metroSara bota duten, izkinako banderatxoak jo, aurkariari ostikada eman dioten edo epailearekin eztabaidan aritu diren. Kasu batean, eta beste, eta baita bestean ere, ez direla batere fin ibili iritsiko zaigu belarrietara. Fintasunak, edo ezak, punteria txarra, punteria nigargarria, punteria barregarria, gaiztakeria eta jenio piperra, denak bilduko bailitu. Hori bai: “dittugu” ahoskatzen ahaleginduko da, jasoagotzat,

jatorragotzat edo ez dakit zeragotzat daukalako, esataria, esate baterako, zarauztarra bada ere.

Anjelek dioenarekin bat nator. Gure neska-mutikoen, eta gaztetxoaren arazoak ez da ezaguerarik ezari dagokiona. Intuizioan, musikan, erritmo bisuala eta grafikoa jasotzerakoan... gu baino aurreratuagoak daude. Baina batik bat esaten ez duenarekin nago ados: hizkuntzaz ari garelarik, adierazkortasunean atzetik datozkigu, oso. Auzo-kulturatan ere tan-kerako galerarik badela jakiteak ez luke ukendu izan behar. Eta ez da, noski, beraien errua. Kulpa da, Anduren “Nire kuleroak” irakurtzeko eman ordez, hamairu-hamalau urteko gaztetxoari “Otto Pette” irakurtarazten dioten irakaslearena, besteak beste. Edo musikari hitza jarri behar zaiola eta estribiloak egin ordez leloak egiten dituzten musikataldeena. Oraingo gehienena alegia.

Gauzak batera edo bestera esan emaitza desberdina dela ohartzen ez direnekin jai daukagu. Hori dateke lehen urratsa; esatetik esatera alde dagoela konturatzea. Bigarrena, desberdintzen asmatzea. Eta hirugarrena desberdintze bakan, adierazten jakitea. Baita inor iraintzeko orduan ere! Ondo erantsitako irain bat bezain mingarri gauza gutxi da. Irainez labur genbiltzan euskaldunak. Eta iraingaiz aldez, luze

ARESTIKO hiru aipamenak harilkatuz, nahiago dut gure seme-alabek urlia edo sandia nola iraindu ikasi eta landu dezaten, zintzaizkioketeen eta enparauak buruz ikasten denbora ematea baino. Praktikotasunagatik bada ere. Irainaren premia egunean birritan edo hirutan izango dute. Zintzaizkioketeenena sei hilabete behin edo. Eta ahal delarik, ikas ditzatela biak. Lizardik berak hizkuntza noranahikoa amestu zuen. Ez nolana. Zuzena bada ere ●

Txisteeekin gozatzeko

TXORAKIKERIAK 2

**Kike Amonarrizen
eskutik, bigarren
bilduma**

Berria!

Txorakikeriak I, lehenengo bilduma arrakastatsuen ondoren, tolosarrak txisteen munduan euskarak duen tradizio luze eta aberatsari segida emanez, irribarrea eta algara ezinbestean eragingo dizun bigarren bilduma zital hau eskaintzen dizu.

Eskura ezazu!

~~**Kaleko Prezioa
2.000 pta**~~

**ARGIAko Prezioa
1.500 pta.**

Bidalketa gasturik gabe etxean jasoko duzu

ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 15, 20160 LASARTE-ORIA Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 / 37 34 03
e-posta: denda@argia.com • www.argia.com

ESKAERA: IZEN-DEITURAK _____

KALEA _____ ZBKIA _____ SOLAIRUA _____

HERRIA _____ TFNOA _____ POSTA KODEA _____

HERRIALDEA _____ HARPIDETZA ZENBAKIA _____

PRODUKTUA	KOPURUA	PREZIOA (ALEKO)	GUZTIRA
Txorakikeriak 2			

☐ **TRANSFERENTZIA:** Euskadiko Kutxa 3035 - 0036 - 14 - 0360048647 • Eskaera datuekin batera ingresoaren agiriaren kopia bidali behar da

☐ **KONTUA:** TITULARRAREN IZEN ABIZENAK _____ N.A.F. / I.F.K. _____

KONTU KOPURONTZA / URRETA _____ Egitatza _____ Sukurtza _____ K.D. _____ Kontuaren helburua _____

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12

☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Oria